

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Mgr. Barbora Cinková

**TRESTNÝ ČIN ZANEDBÁNÍ POVINNÉ
VÝŽIVY PODLE § 196 TRESTNÍHO
ZÁKONÍKU**

Rigorózní práce

Vedoucí rigorózní práce: prof. JUDr. Jiří Jelínek, CSc.

Trestní právo hmotné a procesní

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 28. 9. 2020

Právní stav ke dni: 28. 9. 2020

Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 258 535 znaků včetně mezer.

V Trutnově dne 28. 9. 2020

.....
Barbora Cinková

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu práce prof. JUDr. Jiřímu Jelínkovi, CSc. za odborné vedení při psaní této rigorózní práce, za jeho cenné připomínky a odborné rady.

Obsah

Úvod.....	6
1. Historický exkurs vývoje právní úpravy zanedbání povinné výživy	9
1.1. Právní úprava do roku 1950	9
1.1.1. Alimentační zákon.....	9
1.1.2. Změny do přijetí nového trestního kodexu.....	12
1.2. Trestní zákon z roku 1950.....	13
1.3. Trestní zákon z roku 1961	15
1.4. Trestní zákoník ve znění do novely provedené zákonem č. 390/2012 Sb.	17
1.5. Novela trestního zákoníku provedená zákonem č. 390/2012 Sb.	18
1.6. Historický vývoj trestného činu zanedbání povinné výživy v datech.....	18
2. Trestný čin zanedbání povinné výživy – základní charakteristika a systematické zařazení ..	21
2.1. Legální definice.....	21
2.2. Systematické zařazení a kategorizace	22
2.2.1. Závažnost trestného činu	22
2.2.2. Význam chráněného zájmu	22
2.2.3. Způsob jednání	22
2.2.4. Forma zavinění	23
2.2.5. Druh následku.....	23
2.2.6. Časové hledisko.....	23
2.3. Pojmové znaky trestného činu zanedbání povinné výživy	24
2.3.1. Objekt	26
2.3.2. Objektivní stránka	27
2.3.3. Subjekt.....	28
2.3.4. Subjektivní stránka	29
3. Zákonná povinnost vyživovat nebo zaopatřovat jiného – normativní znak.....	31
3.1. Vyživovací povinnost a výživné	31
3.2. Druhy vyživovacích povinností	32
3.3. Vyživovací povinnost mezi předky a potomky.....	33
3.3.1. Vznik vyživovací povinnosti.....	33
3.3.2. Základní předpoklady pro uplatnění vyživovací povinnosti	35
3.3.3. Kritéria rozhodná pro stanovení rozsahu vyživovací povinnosti	39
3.3.4. Soulad poskytování výživného s dobrými mravy	44
3.3.5. Změna poměrů.....	45
3.3.6. Zánik vyživovací povinnosti	46
4. Současná právní úprava trestného činu zanedbání povinné výživy	48
4.1. Neplnění povinnosti vyživovat nebo zaopatřovat	48
4.1.1. Doba neplnění vyživovací povinnosti	49
4.1.2. Schopnost povinné osoby plnit vyživovací povinnost	51
4.1.3. Další vybrané důvody neplnění vyživovací povinnosti	55
4.2. Vyhýbání se plnění.....	60
4.3. Vydání oprávněné osoby nebezpečí nouze	62
4.4. Subsidiarita trestní represe	63
4.5. Zánik trestní odpovědnosti.....	65
4.5.1. Účinná lítost	65
4.5.2. Promlčení.....	69
4.5.3. Procesní důsledky zániku trestní odpovědnosti.....	71
5. Trestání.....	72

5.1.	Trest odnětí svobody	74
5.1.1.	Podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody	74
5.1.2.	Podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem	76
5.1.3.	Nepodmíněný trest odnětí svobody	77
5.2.	Trest obecně prospěšných prací	79
6.	Vybrané procesní souvislosti	81
6.1.	Předběžná otázka.....	81
6.2.	Skutek.....	84
6.2.1.	Popis skutku	85
6.2.2.	Ukončení skutku.....	85
6.3.	Věcná a místní příslušnost	86
6.4.	Poškozený a oběť trestného činu.....	86
6.5.	Problematika dokazování	88
6.6.	Zkrácené přípravné řízení	90
6.7.	Nepřítomnost pachatele.....	92
6.7.1.	Nepřítomnost u hlavního líčení	92
6.7.2.	Řízení proti uprchlému	93
6.7.3.	Pobyt pachatele v cizině	93
7.	Zhodnocení platné právní úpravy a úvahy de lege ferenda.....	95
7.1.	Snížení počtu vězeňské populace.....	95
7.2.	Dekriminalizace trestného činu zanedbání povinné výživy.....	95
7.3.	Úvahy de lege ferenda.....	97
7.4.	Znovuzavedení zálohovaného výživného prováděného státem?	99
	Závěr.....	102
	Seznam použitých zdrojů	105
	Abstrakt	115
	Abstract	116

Úvod

V současné době se vede diskuze nad tématem efektivního vymáhání výživného, prevence jeho neplacení¹ a opětovně se hovoří o znovuzavedení tzv. zálohovaného či náhradního výživného prováděného státem. Vzhledem k těmto probíhajícím diskuzím a možnému přijetí nové právní úpravy v oblasti vymáhání dlužného výživného, je třeba pozornost věnovat také současné právní úpravě trestního postihu za neplnění vyživovací povinnosti jako jednoho ze specifických nástrojů sloužícího k vymožení dluhu na výživném.² Trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 196 trestního zákoníku se dlouhodobě řadí mezi nejčastěji páchané trestné činy. V roce 2018 se tento trestný čin umístil na pomyslném čtvrtém místě nejfrekventovanějších trestných činů, a to za tradičním vítězem, a to trestným činem krádeže podle § 205 trestního zákoníku, následoval trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání podle § 337 trestního zákoníku, a nově oproti předchozím letům obsadil pomyslnou bronzovou příčku trestný čin ohrožení pod vlivem návykové látky podle § 274 trestního zákoníku.³

Předkládaná rigorózní práce se skládá z celkem sedmi kapitol a klade si za cíl komplexně analyzovat současnou právní úpravu trestného činu zanedbání povinné výživy podle § 196 trestního zákoníku, neboť v souvislosti s řešením problematiky neplacení výživného a jeho vymáhání by nemělo být toto téma opomíjeno. Je zcela namístě se ptát, zda právní úprava odpovídá potřebám současnosti a trestní postih za neplnění vyživovací povinnosti je nástrojem efektivním? A zda je možné považovat neplnění vyživovací povinnosti stále za společensky škodlivé? Záměrem této práce je nejenom provést rozbor současné právní úpravy tohoto trestného činu, ale také věnovat pozornost aktuálním problémům v této oblasti, které se v praxi běžně vyskytují a zamyslet se nad právní úpravou v oblasti neplnění vyživovací povinnosti do budoucna. Jedním z dílčích cílů je také analýza nejčastějších motivů a důvodů páchaní této trestné činnosti zjištěných na základě praxe v komparaci se studiem relevantní judikatury.

Systematika předkládané práce je koncipována tak, aby podala ucelený výklad tématu trestného činu zanedbání povinné výživy a byla v souladu s nastíněným záměrem práce. Téma

¹ Usnesení vlády České republiky ze dne 13. 5. 2015 č. 566 ke Zprávě za rok 2014 o rovnosti žen a mužů a o naplňování Vládní strategie pro rovnost žen a mužů v České republice na léta 2014 až 2020 dostupné na <https://apps.odok.cz/attachment/-/down/IHOA9YH9WW7N>

² Dluh na výživném je možné vymáhat buď exekučně, nebo soudním výkonem rozhodnutí, nicméně vzhledem ke zvolené koncepci zániku trestnosti trestného činu zanedbání povinné výživy účinnou lítostí podle § 197 trestního zákoníku, kdy zaplacením dlužného výživného zaniká trestnost, se jedná o specifický způsob vymáhání dlužného výživného pod hrozbou trestní sankce.

³ DIBLÍKOVÁ, S.; CEJP, M.; HULMÁKOVÁ, J.; RASZKOVÁ, T.; ROUBALOVÁ, M.; SCHEINOST, M.; VEČERKA, K.; ZHRÍVALOVÁ, P.: *Analýza trendů kriminality v České republice v roce 2018.*, 2018. s. 21

trestního postihu za neplnění vyživovací povinnosti je v současné době sice aktuální, nicméně diskuze nad tímto tématem není nová. Z tohoto důvodu je **první kapitola** věnována historickým kořenům úpravy trestného činu zanedbání povinné výživy. Otázku, zda neplnění vyživovací povinnosti je natolik nebezpečné, aby se vůbec mohlo jednat o trestný čin, si totiž kladl již před více než padesáti lety Adolf Dolenský.⁴ Téměř devadesátiletá historie tohoto trestného činu může být tedy i pro současnou dobu inspirací či ponaučením. **Druhá kapitola** této práce je zaměřena na základní charakteristiku tohoto trestného činu, jeho kategorizaci a systematické zařazení s cílem vysvětlit podstatné aspekty tohoto trestného činu. Předkládaná práce se nesoustředí pouze na předpisy trestní povahy, ale vzhledem k blanketnímu charakteru skutkové podstaty trestného činu zanedbání povinné výživy je ve **třetí kapitole** pozornost věnována také souvisejícím předpisům rodinného práva, v nichž je problematika vyživovací povinnosti obsažena a zejména se práce soustředí na vyživovací povinnost rodičů vůči dětem. Stěžejní **čtvrtá kapitola** je již zaměřena nejvíce prakticky a obsahuje komplexní rozbor současné právní úpravy trestného činu zanedbání povinné výživy. V úvodu se věnuje tématu posuzování minimální doby neplnění vyživovací povinnosti. Dále byly z dosavadních poznatků praxe, tak z relevantní judikatury vybrány nejčastější důvody neplnění vyživovací povinnosti a je proveden rozbor vlivu těchto důvodů na trestní odpovědnost pachatelů. Tato kapitola obsahuje rovněž odkazy na bohatou judikaturu v této oblasti, kdy jedním z dílčích cílů této práce je rovněž analyzovat judikaturu týkající se neplnění vyživovací povinnosti. **Pátá kapitola** je věnována tématu trestání, kdy je pohled zaměřen na nejčastěji ukládané tresty za trestný čin zanedbání povinné výživy, který je doplněn o dostupná statistická data. Předposlední, tedy **šestá kapitola**, doplňuje jinak hmotněprávní zaměření práce o vybrané procesní otázky, které jsou v souvislosti s trestným činem zanedbání povinné výživy v praxi nejčastěji řešeny. **Sedmá kapitola** vybírá aktuální diskutované otázky v oblasti neplacení výživného.

Ačkoliv i v minulosti trestný čin zanedbání povinné výživy dlouhodobě obsazoval pomyslné přední příčky nejfrekventovanějších trestných činů, byl v odborné literatuře dosud spíše opomíjen. Jedinou ucelenou monografií na zvolené téma je totiž stále Zanedbání povinné výživy od Adolfa Dolenského z roku 1964.⁵ Při zpracování této práce je vycházeno z aktuálních učebnic trestního a rodinného práva a komentářové literatury, z řady odborných článků a zejména tuzemské judikatury, která se tématice zanedbání povinné výživy a obecně vyživovací povinnosti hojně věnuje. Počet zdrojů je tedy možné považovat pro komplexní zpracování

⁴ DOLENSKÝ, A. *Zanedbání povinné výživy*. In *Acta Universitatis Carolinae - Iuridica 2*. Praha: Univerzita Karlova, 1964. s. 4.

⁵ DOLENSKÝ, A. *Zanedbání povinné výživy*. In *Acta Universitatis Carolinae - Iuridica 2*. Praha: Univerzita Karlova, 1964. 85 s.

tématu za dostatečný. Stran metodologie práce jsou ve vztahu k historickému vývoji a v oblasti judikatury věnující se tématu zanedbání povinné výživy využity metody analytické a syntetické, při vymezení skutkové podstaty je využito metody deskriptivní.

Text této rigorózní práce vychází z právní úpravy platné a účinné ke dni 28. 9. 2020.

1. Historický exkurs vývoje právní úpravy zanedbání povinné výživy

Před samotným výkladem stávající právní úpravy zanedbání povinné výživy je třeba se nejprve zaměřit na historický vývoj tohoto trestného činu, který má na českém území dlouhou tradici. Neplnění vyživovací povinnosti bylo totiž trestné v různých obměnách již od dob první republiky. Vzhledem k tomu, že se v současné době vede diskuze nad otázkou zálohování výživného, byla v této kapitole věnována pozornost i vývoji právní úpravy v této oblasti.

1.1. Právní úprava do roku 1950

Na území tehdejšího Československa v oblasti trestního práva panoval dualismus dvou trestních kodexů, a to rakouského trestního zákona č. 117/1852 ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích, ze dne 27. 5. 1852, a jeho uherského protějšku z roku 1878. Trestnost zanedbání povinné výživy však v trestním zákoně z roku 1852 zakotvena nebyla. Trestní zákon z roku 1852 neobsahoval samostatnou hlavu o trestných činech proti rodině a dětem a ochrana rodiny a mládeže byla roztržštěná a upraveny byly pouze trestné činy Odložení dítěte podle § 149 trestního zákona z roku 1852 (obdoba dnešního trestného činu Opuštění dítěte nebo svěřené osoby podle § 195 trestního zákoníku) a dále Dvojnásobné manželství podle § 206 trestního zákona z roku 1852 (obdoba trestného činu Dvojí manželství podle § 194 trestního zákoníku). Jiné trestné činy proti rodině a dětem trestní zákon z roku 1852 neznal. Součástí tehdejšího trestního zákona z roku 1852 však byly i přestupky a v hlavě desáté tohoto zákona nazvané O jiných přestupcích, jež bezpečnost těla porušují nebo ohrožující byly zakotveny přestupky Zlé nakládání rodičů s dětmi podle § 414 trestního zákona z roku 1852 a dále Vzájemné zlé nakládání mezi manželi podle § 419 trestního zákona z roku 1852. Oba tyto delikty se svou povahou přibližují dnešním trestným činům Týrání svěřené osoby podle § 198 trestního zákoníku a Týrání osoby žijící ve společném obydlí podle § 199 trestního zákoníku.

1.1.1. Alimentační zákon

Zavedení trestnosti neplnění vyživovací povinnosti na území tehdejšího Československa přichází ve třicátých letech devatenáctého století, a to spolu s tzv. alimentačním zákonem č. 4/1931 Sb. z. a n., na ochranu osob oprávněných požadovati výživu, výchovu nebo zaopatření, ze dne 16. 12. 1930, který nabyl účinnosti dne 26. 1. 1931. Důvodem vzniku tzv. alimentačního

zákona byla nastupující hospodářská krize ve třicátých letech minulého století⁶ a také pokles mravnosti ve válečné a poválečné době, krize manželství a rodinného života a šířící se neodpovědnost rodičů zvláště dětí nemanželských.⁷ Tzv. alimentální zákon obsahoval hmotněprávní úpravu nároku oprávněné osoby na poskytování výživy a zaopatření a rovněž osobě, která byla právně zavázána vyživovati, vychovávat nebo zaopatřit a nemá jmění nebo stálých příjmů, stanovil povinnost vykonávat podle možnosti a podle svých schopností takovou činnost, aby z jejího výtěžku mohl řádně dostát tomuto svému závazku. Tzv. alimentální zákon tedy upravoval povinnost zajistit si příjem k výživě povinných a rovněž byl založen na domněnce potenciality příjmů. V ustanovení § 8 tzv. alimentálního zákona byla obsažena samostatná skutková podstata přestupku zanedbání povinné výživy v následujícím znění:

§ 8

- (1) *Kdo úmyslně nebo z hrubé nedbalosti neplní svoji povinnost vyživovací nebo zaopatřiti jiného, takže oprávněný je vydán nouzi nebo že musí, aby nebyl vydán nouzi, býti podporován odjinud, budiž potrestán soudem za přestupek tuhým vězením od jednoho týdne do šesti měsíců; vedle trestu na svobodě budiž vyslovena ztráta volebního práva do obcí.*
- (2) *Trestný není:*
 - a) *kdo mohl důvodně spoléhati, že nouze bude odvrácena podporou jiné osoby, k tomu způsobilější a podle ustanovení soukromého práva alespoň podpůrně povinné,*
 - b) *kdo nemohl nouzi odvrátiti bez ohrožení výživy vlastní nebo výživy osoby alespoň stejně blízké jako osoba ohrožená, leč by porušení své povinnosti zavinil tím, že úmyslně zanedbal výdělečnou činnost k jejímu splnění potřebnou, nebo tím, že úmyslně možnost jejího splnění zmařil nebo ztížil.*

Jak tedy vyplývá ze shora uvedeného zákonného znění, přestupkem bylo pouze takové neplnění vyživovací povinnosti, kterým vznikl stav nouze oprávněné osoby, případně v důsledku neplnění vyživovací povinnosti stav nouze reálně hrozil, avšak byl odvrácen podporou jiné osoby. Jedná se o období dnešní kvalifikované skutkové podstaty podle ustanovení § 196 odst. 1, 3 trestního zákoníku. Oproti současné právní úpravě mohl být přestupek spáchán buď z hrubé nedbalosti, nebo úmyslně. Dále byly zakotveny dva zvláštní důvody beztrestnosti. Okolnost uvedená v ustanovení § 8 odst. 2 písm. a) tzv. alimentálního zákona v současné právní úpravě nemá obdobu, neboť i v případě, že druhý rodič či jiná osoba zajistí dostatečnou výživu,

⁶ DOLENSKÝ, A. *Zanedbání povinné výživy*. In *Acta Universitatis Carolinae - Iuridica* 2. Praha: Univerzita Karlova, 1964. s. 9.

⁷ GERLICH, K. *Rozvod, rozluka, alimenty*. Praha: Právnícké knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1934, s. 32.

nemá to na trestní odpovědnost neplatícího rodiče vliv. Toto ustanovení bylo navíc kritizováno z důvodu, že se nechává na úvaze soudu, zda obviněný z přestupku mohl spoléhat na podporu třetí osoby, a navíc tento důvod byl závislý na ekonomické situaci osoby odlišné od pachatele.⁸ Okolnost uvedená v ustanovení § 8 odst. 2 písm. b) tzv. alimentačního zákona však i v současné době orgány činnými v trestním řízení posuzována je, kdy jsou jednak zjišťovány schopnosti a možnosti pachatele se sám živit, a také je zjišťováno, jaké jsou jeho majetkové poměry. Rovněž je zohledňován počet vyživovacích povinností. Přestupek byl spáchán tam, kde pachatel měl vykonat činy, jejichž opomenutí se mu kladlo za vinu, tedy místo, kde bydlí a svou alimentační povinnost neplní, nikoli tam, kde pachatelova trestná činnost zasáhla svůj objekt. Pro postižení za přestupek podle § 8 tzv. alimentačního zákona se nevyžadovalo, aby byla soudem či soudním smírem určena pachatelova alimentační povinnost, jestliže tato povinnost vyplývala přímo ze zákona.⁹ Tzv. alimentační zákon dále v ustanovení § 9 odst. 3 upravoval i institut účinné lítosti. Trestnost přestupku zanikla, jestliže čin neměl trvale nepříznivých následků a pachatel napravil veškerou skutečnou škodu z něho vzešlou dříve, než soud první stolice počal prohlášovati rozsudek. Při porovnání této právní úpravy se současnou právní úpravou institutu účinné lítosti podle § 197 trestního zákoníku lze konstatovat, že podmínky zániku trestnosti nejsou v obou případech shodné. Veškerá škoda dle ustanovení § 9 odst. 2 tzv. alimentačního zákona byla napravena, pouze pokud byla poskytnuta veškerá povinná výživa, a současně, pokud byly nahrazeny útraty dosavadního vymáhání.¹⁰ Dalším velmi významným rozdílem oproti stávající právní úpravě bylo, že se jednalo o návrhový přestupek, který bylo možné veřejnou žalobou stíhat jen na návrh, který byla oprávněna podat osoba, která má právo na výživu nebo zaopatření, a nebyla-li tato osoba svéprávná, mohl tento návrh podat poručenský (opatrovnický) soud (úřad). Důvodem, proč se jednalo o delikt návrhový, byla skutečnost, že ačkoli by čin měl být stíhán pro porušení veřejného zájmu, mělo se rovněž přihlížet i k zájmům osob oprávněných a nezasahovat rušivě tam, kde by stíhání způsobilo více škody než užitku. Mnohdy totiž potrestání viníka mohlo zničit poslední naděje, že povinnosti budou po přechodném nedorozumění opět řádně plněny a účelem tzv. alimentačního zákona nemělo být definitivní rozvrácení rodinných poměrů.¹¹ Zpětvzetí podaného návrhu bylo možné, až do doby, než soud první stolice počal vyhlášovat rozsudek.

⁸ DOLENSKÝ, A. *Zanedbání povinné výživy*. In *Acta Universitatis Carolinae - Iuridica 2*. Praha: Univerzita Karlova, 1964. s. 11

⁹ Československé trestní zákony platné v zemi České a Moravsko-slezské. II. Praha: V. Linhart, 1947. Československé zákony. s. 517

¹⁰ GERLICH, K. *Rozvod, rozluka, alimenty*. Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1934, s. 62.

¹¹ GERLICH, K. *Rozvod, rozluka, alimenty*. Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1934, s. 63.

1.1.2. Změny do přijetí nového trestního kodexu

Po únoru 1948 byl přijat nový zákon č. 57/1948 Sb., o zálohování výživného dětem, který nově chránil osoby mladší osmnácti let, které byly československými státními občany, jejichž nárok na výživné byl stanoven pravomocným soudním rozhodnutím, soudním smírem nebo vykonatelným notářským spisem, a bylo-li vymáhání jejich nároku na výživné obtížné. V těchto případech stát poskytoval na jejich žádost **zálohy na výživné**, a to ve výši nejbližší splatné měsíční dávky výživného. Povinný pak byl povinen platit státu nejen dlužné dávky výživného, ale také zvláštní příspěvek ve výši 10 % této dávky, který připadal státu. Nově se však v ustanovení § 8 zákona o zálohování výživného dětem postihovalo zneužití těchto dávek, neboť podle ustanovení § 3 odst. 2 zákona o zálohování výživného dětem si tyto osoby nesměly ponechat plnění od dlužníka či poddlužníka placené na úhradu dávek výživného splatných po dni, kdy byla poskytnuta první záloha. Dále podle § 7 zákona o zálohování výživného dětem měly oprávněné osoby oznamovací povinnost, kdy byly povinny oznámit všechny rozhodné okolnosti pro další poskytování záloh a jiné závažné okolnosti pro vymáhání záloh na dlužníkovi. V případě nesplnění těchto povinností mohla být uložena pokuta až do výše 10.000,-Kčs nebo trest vězení do jednoho měsíce. Zákon č. 57/1948 Sb., o zálohování výživného dětem, byl zrušen a nahrazen zákonem č. 69/1952 Sb., o sociálně právní ochraně mládeže, ze dne 30. 10. 1952, který nabyl účinnosti dne 1. 1. 1953.

Dne 7. 12. 1949 byl přijat zákon č. 266/1949 Sb. o zatímních změnách v některých občanských věcech právních, který nabyl účinnosti dne 1. 1. 1950, který zrušil tzv. alimentární zákon č. 4/1931 Sb. z. a n. V ustanoveních § 42 a § 43 zakotvil dvě samostatné skutkové podstaty zanedbání povinné výživy v následujícím znění:

§ 42

- (1) *Kdo úmyslně neplní svou zákonnou povinnost vyživovat nebo zaopatřovat jiného nebo se takové povinnosti vyhýbá, bude potrestán pro přečin tuhým vězením od jednoho měsíce do dvou let.*
- (2) *Tuhým vězením od tří měsíců do tří let bude viník potrestán, je-li činem uvedeným v odstavci 1 ohroženo zdraví oprávněné osoby nebo je-li tu jiná zvláště přitěžující okolnost.*
- (3) *Odsuzuje-li soud viníka pro čin uvedený v odstavci 1 k tuhému vězení na dobu delší než jeden rok, vysloví ztrátu čestných práv občanských.*

§ 43

- (1) *Kdo z nedbalosti neplní svou zákonnou povinnost vyživovat nebo zaopatřovat jiného, bude potrestán pro přečin tuhým vězením do jednoho roku.*
- (2) *Tuhým vězením od tří měsíců do dvou let bude viník potrestán, je-li činem uvedeným v odstavci 1 ohroženo zdraví oprávněné osoby nebo je-li tu jiná zvlášť přitěžující okolnost.*

Přijetím tohoto zákona došlo k výraznější kriminalizaci zanedbání povinné výživy. Nově zákonodárce zakotvil dvě samostatné skutkové podstaty rozdělené dle formy zavinění, dále ke vzniku odpovědnosti již nebylo vyžadováno způsobení následku v podobě vydání osoby nebezpečí nouze, tak jako to stanovil tzv. alimentární zákon, postačovalo pouhé neplnění vyživovací povinnosti. Ohrožení zdraví oprávněné osoby nebo jiná přitěžující okolnost byly již znaky kvalifikovaných skutkových podstat podle ustanovení § 42 odst. 1, 2 a § 43 odst. 1, 2 zákona č. 266/1949 Sb. Současně došlo ke zpřísnění ukládaných trestních sankcí oproti předchozí právní úpravě. Ustanovení § 44 zákona č. 266/1949 Sb. upravovalo institut účinné lítosti, který spočíval v dodatečném splnění vyživovací povinnosti dříve, než soud první stolice počne vylašovat rozsudek, a nemá-li takový čin nepříznivých následků. Zvláštní důvody beztrestnosti podle ustanovení § 8 odst. 2 písm. a), b) tzv. alimentárního zákona již přejaty nebyly. Další změnou bylo, že ke stíhání nebylo třeba návrhu oprávněné osoby. Tato právní úprava však byla platná pouze sedm měsíců, než nabyl účinnosti nový trestní zákon.

1.2. Trestní zákon z roku 1950

Po necelých sto letech byl přijat nový trestní kodex, a to zákon č. 86/1950 Sb., který v hlavě V. upravoval devět trestných činů proti rodině a mládeži. Trestný čin zanedbání povinné výživy byl upraven v následujícím znění:

§ 210

- (1) *Kdo neplní, byť jen z nedbalosti, svou zákonnou povinnost vyživovat nebo zaopatřovat jiného, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok.*
- (2) *Kdo se vyhýbá plnění své zákonné povinnosti vyživovat nebo zaopatřovat jiného, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.*
- (3) *Odnětím svobody na tři měsíce až tři léta bude pachatel potrestán, je-li oprávněná osoba činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 vydána nouzi nebo jinému nebezpečí.*

V následujícím ustanovení byl zachován také institut účinné lítosti.

§ 211

Pro zanedbání povinné výživy podle § 210 není pachatel trestný, jestliže takový čin nemá trvale nepříznivých následků a pachatel svou povinnost dodatečně splní dříve, než soud první stolice počne vyhlášovat rozsudek.

Z porovnání textů jednotlivých ustanovení předchozí a této právní úpravy je patrné, že došlo ke změně terminologie a již se nejednalo přečin, ale o trestný čin, a pachatel byl ohrožen nikoli tuhým vězením, ale odnětím svobody. Kromě terminologických změn oproti zákonu č. 266/1949 Sb. došlo také k zahrnutí obou forem zavinění do skutkové podstaty podle § 210 odst. 1 trestního zákona č. 86/1950 Sb., a vyhýbání se plnění vyživovací povinnosti nově zakotvil v ustanovení § 210 odst. 2 trestního zákona č. 86/1950 Sb. Kvalifikovaná skutková podstata podle § 210 odst. 3 trestního zákona č. 86/1950 Sb. stanovila přísnější trestní sazbu v případě, že bylo dítě v důsledku neplnění vyživovací povinnosti vydáno nouzi nebo jinému nebezpečí. Výklad pojmu „nouze“ byl nejasný, neboť z jazykového výkladu nebylo zřejmé, zda pro naplnění znaků kvalifikované skutkové podstaty postačovalo již nebezpečí nouze (stav ohrožení nouzí),¹² nebo nouze musela skutečně nastat (stav poruchy).¹³

Zákon č. 57/1948 Sb., o zálohování výživného dětem, byl zrušen a nahrazen zákonem č. 69/1952 Sb., o sociálně právní ochraně mládeže, ze dne 30. 10. 1952, který nabyl účinnosti dne 1. 1. 1953. V ustanovení § 27 zákona č. 69/1952 Sb., o sociálně právní ochraně mládeže, byl ministr spravedlnosti zmocněn, aby vydal předpisy potřebné k provedení tohoto zákona. Nařízením ministra spravedlnosti č. 70/1952 Sb. ze dne 18. 11. 1952 byl v části druhé tohoto nařízení upraven **státní dětský příspěvek** (§ 32 až § 39 nařízení číslo č. 70/1952 Sb.), který nahrazoval předchozí úpravu zálohovaného výživného. Státní dětský příspěvek byl poskytován dítěti, jehož osobní potřeby nebylo možné uhradit z jeho vlastního příjmu nebo majetku, ani plněním vyživovací povinnosti, uložené zákonem nebo smluvně přijaté, a nebylo-li o dítě postaráno jinak (například v kolektivní péči). Usnesení o přiznání státního dětského příspěvku bylo mimo jiné doručováno tomu, kdo byl zavázán plnit vyživovací povinnost, a současně musel být soudem poučen o tom, že nárok dítěte na výživné přechází až do výše poskytnutých příspěvků na stát, jednalo se tedy o cessi ex lege. Zároveň této osobě soud uložil, aby dávky výživného platil státu, a to až do doby, dokud státem byl poskytován příspěvek. Pokud osoba, která byla zavázána plnit vyživovací povinnost, bez závažné příčiny svou vyživovací povinnost

¹² Rozhodnutí Krajského soudu v Praze ze dne 15. 1. 1954, sp. zn. 10 To 2/54

¹³ Názor, že nouze musí skutečně nastat, zastával například Miloš Jestráb in JESTRÁB, M.: *K některým otázkám trestných činů zanedbání povinné výživy*. Socialistická zákonnost, 1957, s. 348-349

neplnila, mohl jí soud uložit, aby státu spolu s dlužnou částkou výživného platila přírážku ve výši deseti procent dávky výživného. Nárok za osobou povinnou plnit vyživovací povinnost přecházel na stát. Vyžadoval-li to zájem dítěte, mohl soud pověřit orgán krajské soudní správy u lidového soudu, aby pro dítě jako jeho zástupce vymáhal jeho nároky na výživné, pokud nejsou kryty poskytovaným příspěvkem. Toto opatření učinil soud zejména tehdy, bylo-li vymáhání nároku obtížné, zvláště mařila-li osoba povinná jeho vymožení, nebo pokud dávky výživného nebyly uhrazovány po delší dobu. Tato úprava byla účinná až do 31. 12. 1955, kdy bylo předsednictvem Národního shromáždění republiky Československé přijato zákonné opatření č. 58/1955 Sb., o dětských příspěvcích a o ochranné výchově. Toto zákonné opatření nově upravovalo **dětský příspěvek** tak, že byl poskytován dětem, o něž není dostatečně postaráno jinak, zejména kolektivní péčí. Pokud mělo dítě, kterému byl poskytován příspěvek, vůči někomu nárok na výživné na základě pravomocného soudního rozhodnutí nebo jiného exekučního titulu, přecházel tento nárok na výživné na stát, a to až do výše poskytnutých příspěvků. Vyplacením dětského příspěvku byl nárok dítěte vůči pachateli uspokojen buď zcela, nebo zčásti, avšak nikoli z majetku pachatele. Z tohoto důvodu zůstal pachatel i nadále zavázaný z titulu své vyživovací povinnosti, avšak nikoli vůči dítěti, ale státu, který vyplatil dětský příspěvek. Poskytnutím dětského příspěvku státem však nedošlo ke splnění vyživovací povinnosti ve smyslu trestního zákona a nebyly tedy splněny podmínky účinné lítosti ve smyslu ustanovení § 211 trestního zákona č. 86/1950 Sb.¹⁴ Dětské příspěvky jako náhrada za výživné byly poskytovány až do přijetí zákona č. 94/1963 Sb., rodině, který nabyl účinnosti dne 1. 4. 1964.

1.3. Trestní zákon z roku 1961

Po necelých dvanácti letech od nabytí účinnosti trestního zákona č. 86/1950 Sb. byl dne 29. 11. 1961 přijat nový trestní zákon č. 140/1961 Sb. s nabytím účinnosti od 1. 1. 1962. Trestní zákon z roku 1961 převzal trestný čin zanedbání povinné výživy v následujícím znění:

§ 213

Zanedbání povinné výživy

- (1) *Kdo neplní, byť i z nedbalosti, svou zákonnou povinnost vyživovat nebo zaopatřovat jiného, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok.*
- (2) *Kdo se úmyslně vyhýbá plnění své zákonné povinnosti vyživovat nebo zaopatřovat jiného, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.*

¹⁴ JESTŘÁB, M. *K některým otázkám trestných činů zanedbání povinné výživy*. Socialistická zákonost, 1957, s. 352

(3) *Odnětím svobody na šest měsíců až tři léta bude pachatel potrestán, vydá-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 oprávněnou osobu nebezpečí nouze.*

§ 214

Zvláštní ustanovení o účinné lítosti

Trestnost zanedbání povinné výživy (§ 213) zaniká, jestliže trestný čin neměl trvale nepříznivých následků a pachatel svou povinnost dodatečně splnil dříve, než soud prvního stupně počal vyhlašovat rozsudek.

Trestní zákon z roku 1961 převzal úpravu zanedbání povinné výživy téměř v nezměněném znění od svého předchůdce z roku 1950, nicméně zpřesnil úpravu kvalifikované skutkové podstaty v § 213 odst. 1, 3 trestního zákona, kdy postačovalo „vydání oprávněné osoby nebezpečí nouze“. Předchozí právní úprava byla v tomto směru nejasná a nyní byl vyřešen spor o to, že postačí vystavení nebezpečí vzniku nouze, rovněž bylo vypuštěno ustanovení o „vydání oprávněné osoby jinému nebezpečí“. Dále došlo k mírnému navýšení dolní hranice trestní sazby u kvalifikované skutkové podstaty ze tří na šest měsíců odnětí svobody. V ustanovení § 213 odst. 2 trestního zákona č. 140/1961 Sb., bylo nově doplněno, že vyhýbání se plnění své zákonné povinnosti vyživovat nebo zaopatřovat jiného je úmyslná forma jednání. V tomto znění zůstala úprava zanedbání povinné výživy v nezměněné podobě téměř padesát let, a to až do doby pozbytí účinnosti trestního zákona.

Minimální doba neplnění vyživovací povinnosti nebo vyhýbání se vyživovací povinnosti, nebyla v zákoně přesně určena, nicméně alespoň orientačně byla tato doba stanovena judikaturou. Zpravidla se mělo jednat o soustavné neplnění či vyhýbání se vyživovací povinnosti trvající nejméně šest měsíců. S ohledem na okolnosti případu se však mohlo jednat i o dobu kratší.¹⁵

Také zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, navázal na předchozí právní úpravu ohledně poskytování příspěvku namísto výživného a v ustanovení § 100 stanovil, že nezletilým, o něž není řádně postaráno jinak, poskytuje národní výbor pravidelný **příspěvek na výživu**. Shodně byla převzata úprava ohledně přechodu nároku na výživné, pokud byl poskytnut příspěvek na výživu, a to za předpokladu, že výživné bylo určeno soudním rozhodnutím, a to až do výše poskytnutého příspěvku.

¹⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 3. 1. 1992, sp. zn. 6 Tz 193/91

1.4. Trestní zákoník ve znění do novely provedené zákonem č. 390/2012 Sb.

Dne 1. 1. 2010 nabyl účinnosti zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, kterým došlo k výraznému zpřísnění úpravy trestného činu zanedbání povinné výživy. Dle důvodové zprávy k trestnímu zákoníku došlo z důvodu opakovaného neplnění vyživovací povinnosti k navýšení trestních sazeb v míře odpovídající koncepci trestního zákoníku a byl doplněn nový znak v podobě zvlášť přitěžující okolnosti, a to speciální recidivy, tedy odsouzení či potrestání v posledních třech letech. Koncepce speciální recidivy byla shodná jako v případě speciální recidivy u přečinu krádeže podle § 205 odst. 2 trestního zákoníku, či přečinu podvodu podle § 209 odst. 2 trestního zákoníku. Odsouzením za takový trestný čin se rozumělo odsouzení za trestný čin, v tomto případě přečin zanedbání povinné výživy podle § 196 odst. 1 až 3 trestního zákoníku, pokud rozsudek nabyl právní moci. Trest nemusel být vykonán, a to ani zčásti. V době rozhodování se však nesmělo jednat o takové odsouzení, kdy se na pachatele hledělo jako by odsouzen nebyl. U odsouzení byla tedy rozhodná právní moc rozsudku. Potrestáním bylo třeba rozumět situaci, kdy pachatel byl odsouzen a současně vykonal alespoň zčásti uložený trest. Výkon trestu či právní moc rozsudku však nesměly mít za následek, že se na pachatele hledělo jako by odsouzen nebyl. U potrestání byl rozhodný okamžik výkonu trestu, upuštění od výkonu trestu, okamžik podmíněného propuštění z výkonu trestu. Trestný čin zanedbání povinné výživy byl v níže uvedeném znění účinný až do 1. 10. 2012, kdy nabyla účinnosti novela trestního zákoníku zákon č. 390/2012 Sb.

§ 196

Zanedbání povinné výživy

- (1) *Kdo neplní, byť i z nedbalosti, svou zákonnou povinnost vyživovat nebo zaopatřovat jiného po dobu delší než čtyři měsíce, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.*
- (2) *Kdo se úmyslně vyhýbá plnění své zákonné povinnosti vyživovat nebo zaopatřovat jiného po dobu delší než čtyři měsíce, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta.*
- (3) *Odnětím svobody na jeden rok až pět let bude pachatel potrestán,*
 - a) *vydá-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 oprávněnou osobu nebezpečí nouze, nebo*
 - b) *byl-li za takový čin v posledních třech letech odsouzen nebo potrestán.*

§ 197

Zvláštní ustanovení o účinné lítosti

Trestní odpovědnost za trestný čin zanedbání povinné výživy (§ 196) zaniká, jestliže trestný čin neměl trvale nepříznivých následků a pachatel svou povinnost dodatečně splnil dříve, než soud prvního stupně počal vyhlašovat rozsudek.

1.5. Novela trestního zákoníku provedená zákonem č. 390/2012 Sb.

Zvýšení trestních sazeb, vymezení minimální doby neplnění vyživovací povinnosti a zavedení speciální recidivy jako okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby nebylo účinné ani dva roky. Záměr zákonodárce, aby přísnější úprava měla odstrašující účinek a došlo k poklesu počtu odsouzených osob, nevyšel a výsledný efekt byl zcela opačný. V důsledku shora popsané právní úpravy došlo jednak ke zvýšení délky ukládaných trestů, a navíc i k navýšení počtu odsouzených osob. Zákonem č. 390/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, došlo s účinností od 8. 12. 2012 k výraznému zmírnění ukládaných trestů za trestný čin zanedbání povinné výživy. Předně je nutno uvést, že v ustanovení § 55 odst. 2 věta poslední trestního zákoníku bylo nově zakotveno, že za trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 196 odst. 1 nebo odst. 2 trestního zákoníku lze uložit nepodmíněný trest odnětí svobody pouze v případě, že uložení takového trestu vyžaduje účinná ochrana společnosti nebo není naděje, že by pachatele bylo možno napravit jiným trestem. U dvou základních samostatných skutkových podstat byly touto novelou sníženy trestní sazby. U trestného činu zanedbání povinné výživy podle § 196 odst. 1 trestního zákoníku byla snížena horní hranice trestu odnětí svobody ze dvou let na jeden rok a u trestného činu zanedbání povinné výživy podle § 196 odst. 2 trestního zákoníku byla snížena z rozmezí šest měsíců až tři léta na dva roky. Změn doznala i kvalifikovaná skutková podstata podle § 196 odst. 3 trestního zákoníku, kdy nadále zůstalo trestné vydání oprávněné osoby v nebezpečí nouze. Trestnost recidivy však zanikla. I u kvalifikované skutkové podstaty došlo ke zmírnění sazby trestu odnětí svobody z rozmezí jeden rok až pět let na šest měsíců až tři roky. Z výše uvedeného je patrné, že oproti předchozí právní úpravě, která se vyznačovala výrazným zpřísněním trestních sankcí a zavedení trestnosti recidivy, zákonodárce nově změnil náhled na trestání pachatelů trestného činu zanedbání povinné výživy. K jedinému zpřísnění došlo zavedením nového omezení podle § 196a trestního zákoníku spočívající v uložení omezení podle § 48 odst. 4 trestního zákoníku, aby se pachatel zdržel řízení motorových vozidel. Toto omezení má být soudem uloženo tehdy, je-li důvodná obava, že povinnost uhradit dlužné výživné bude mařena nebo ztěžována.

Od prosince 2012 skutková podstata trestného činu zanedbání povinné výživy podle § 196 trestního zákoníku žádných nových změn nedoznala.

1.6. Historický vývoj trestného činu zanedbání povinné výživy v datech

V současné době již můžeme statisticky zhodnotit nejméně čtyřicet let historie trestného činu zanedbání povinné výživy, kdy je z níže uvedených dat patrné, že od roku 1978 do roku

1989 se jednalo o poměrně stabilizovanou trestnou činnost a počet odsouzených za tento trestný čin se pohyboval mezi jedním až dvěma procenty z celkového počtu všech odsouzených osob, což činilo přibližně 700 až 1200 osob ročně.¹⁶ V roce 1990 byl historicky nejnižší počet odsouzených za trestný čin zanedbání povinné výživy a od té doby došlo k rapidnímu nárůstu počtu odsouzených za tento trestný čin, který vyvrcholil v roce 2013, kdy byl zaznamenán historicky nejvyšší počet odsouzených za trestný čin zanedbání povinné výživy, a to konkrétně 11 154 osob. Procentuálně se tedy v průběhu třinácti let jednalo o nárůst ze dvou procent na přibližně čtrnáct procent. Na níže uvedeném grafu je vidět opět postupný pokles počtu odsouzených, který se od roku 2013 do roku 2018 každoročně snižuje. Rovněž jsou v tabulce uvedena data o konkrétním počtu odsouzených za trestný čin zanedbání povinné výživy, celkový počet odsouzených a procentuální vyjádření osob odsouzených za trestný čin zanedbání povinné výživy ze všech odsouzených.

Tabulka 1: Počet odsouzených za trestný čin zanedbání povinné výživy a celkový počet odsouzených osob v letech 1978 až 2018¹⁷

Rok	Odsouzeno za zanedbání povinné výživy	Celkem odsouzeno	%
1978	609	74 186	0,80
1979	635	69 484	0,90
1980	662	60 861	1,1
1981	770	71 699	1,1
1982	960	76 389	1,3
1983	973	80 031	1,2
1984	1091	83 804	1,3
1985	1126	67 899	1,7
1986	1148	77 837	1,5
1987	1136	78 859	1,4
1988	1213	69 012	1,8
1989	1235	57 743	2,1
1990	525	18 871	2,8
1991	1798	27 964	6,4
1992	2133	31 032	6,9
1993	1986	35 157	5,6
1994	3332	51931	6,4
1995	3596	54 957	6,5
1996	4158	57 974	7,2
1997	4438	59 777	7,4
1998	5502	54 083	10,2

Rok	Odsouzeno za zanedbání povinné výživy	Celkem odsouzeno	%
1999	6207	62 594	9,9
2000	5894	63 211	9,3
2001	5380	60 182	8,9
2002	6296	65 098	9,7
2003	6854	66 131	10,4
2004	7512	68 443	11,0
2005	7174	67 561	10,6
2006	7120	69 445	10,3
2007	6066	75 728	8,0
2008	6081	75 761	8,0
2009	7091	73 787	9,6
2010	8656	70 651	12,1
2011	9483	70 160	13,5
2012	9409	71 471	13,2
2013	11154	77 976	14,3
2014	9813	72 825	13,5
2015	8160	65 569	12,4
2016	7339	61 423	11,9
2017	5971	55 705	10,71
2018	4319	54 448	7,93

¹⁶ MAREŠOVÁ, A. Zanedbání povinné výživy-kdy už konečně bude tento problém účinně řešen? Trestní právo. 2014, 2014(4), 24-26.

¹⁷ Statistická data byla zjištěna z MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČR. Statistické ročenky kriminality. [online]. [cit. 2020-05-26]. Dostupné z: <https://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html> a z aplikace Jaktrestame.cz [online]. [cit. 2020-05-26]. Dostupné z: https://jaktrestame.cz/aplikace/#appka_here

Graf 1: Počet odsouzených za trestný čin zanedbání povinné výživy v letech 1978 až 2018¹⁸

¹⁸ Tamtéž.

2. Trestný čin zanedbání povinné výživy – základní charakteristika a systematické zařazení

Na začátku je nutné nejprve vymezit trestný čin zanedbání povinné výživy, systematicky jej zařadit a kategorizovat.

2.1. Legální definice

Současnou právní úpravu trestného činu zanedbání povinné výživy nalezneme v hlavě čtvrté zvláštní části trestního zákoníku, a to v ustanovení § 196 až § 197 trestního zákoníku, a to v následujícím znění:

§ 196

Zanedbání povinné výživy

- (1) Kdo neplní, byť i z nedbalosti, svou zákonnou povinnost vyživovat nebo zaopatřovat jiného po dobu delší než čtyři měsíce, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok.*
- (2) Kdo se úmyslně vyhýbá plnění své zákonné povinnosti vyživovat nebo zaopatřovat jiného po dobu delší než čtyři měsíce, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.*
- (3) Odnětím svobody na šest měsíců až tři léta bude pachatel potrestán, vydá-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 oprávněnou osobu nebezpečí nouze.*

§ 196a

Zvláštní ustanovení o trestání

Pachateli trestného činu zanedbání povinné výživy (§ 196) může soud uložit jako přiměřené omezení a přiměřené povinnosti uvedené v § 48 odst. 4 i přiměřené omezení, aby se zdržel řízení motorových vozidel. Toto přiměřené omezení soud uloží zejména tehdy, je-li důvodná obava, že povinnost uhradit dlužné výživné bude mařena nebo ztěžována.

§ 197

Zvláštní ustanovení o účinné lítosti

Trestní odpovědnost za trestný čin zanedbání povinné výživy (§ 196) zaniká, jestliže trestný čin neměl trvale nepříznivých následků a pachatel svou povinnost dodatečně splnil dříve, než soud prvního stupně počal vyhlašovat rozsudek.

2.2. Systematické zařazení a kategorizace

Trestněprávní nauka stanovuje, že trestné činy můžeme rozlišovat podle rozličných a níže uvedených hledisek¹⁹:

2.2.1. Závažnost trestného činu

Současná právní úprava je založena na bipartici trestných činu a podle závažnosti trestného činu dělíme trestné činy na přečiny a zločiny, které mají svou další podkategorii, a to zvláště závažné zločiny. Přečiny jsou dle ustanovení § 14 odst. 2 trestního zákoníku všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let. Zločiny trestní zákoník definuje negativně, a to jako všechny trestné činy, které nejsou podle trestního zákona přečiny. Zvláště závažnými zločiny jsou ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně deset let. U trestného činu zanedbání povinné výživy podle § 196 trestního zákoníku se horní hranice trestu odnětí svobody pohybuje v rozmezí od jednoho roku do tří let, jedná se tedy vždy o přečin. Lze tedy konstatovat, že se jedná o trestný čin nižší typové závažnosti.

2.2.2. Význam chráněného zájmu

Zvláštní část trestního zákoníku se rozděluje do třinácti hlav. Řazení jednotlivých hlav ve zvláštní části trestního zákoníku vyjadřuje pořadí chráněných hodnot podle jejich důležitosti. Jak již bylo výše uvedeno, trestný čin zanedbání povinné výživy je součástí hlavy čtvrté s názvem „*Trestné činy proti rodině a dětem*“, čímž zákonodárce zařadil význam rodiny a dětí na přední místo hned za ochranu života a zdraví (hlava I), ochranu svobody, ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství (hlava II) a ochranu důstojnosti člověka v sexuální oblasti (hlava III).

2.2.3. Způsob jednání

Trestné činy lze spáchat konáním, jedná se o tzv. komisivní trestné činy, nebo opomenutím, tzv. omisivní trestné činy. Trestné činy omisivní se dále dělí na pravé a nepravé omisivní. Trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 196 odst. 1 trestního zákoníku

¹⁹ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část. Zvláštní část. 7. vydání.* Praha: Leges, 2019, s. 156-159.

je „*omisivním činem, který je dokonán marným uplynutím lhůty pro splnění dané povinnosti, a je dokončen až posledním dnem toho měsíce, za který se má výživné platit*“.²⁰ Oproti tomu spáchat trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 196 odst. 2 trestního zákoníku lze spáchat pouze konáním, neboť se vyžaduje úmysl pachatele vyhýbat se plnění zákonné povinnosti vyživovat nebo zaopatřovat jiného. Pachatel tedy nejenže neplní vyživovací povinnost, ale navíc podniká aktivní kroky, aby se této povinnosti zbavil, zmařil ji nebo oddálil možnost vymáhání nároku na výživné.²¹

2.2.4. Forma zavinění

Podle formy zavinění rozlišujeme trestné činy úmyslné a nedbalostní. Po subjektivní stránce může být trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 196 odst. 1 trestního zákoníku spáchán buď v úmyslné, nebo v nedbalostní formě. Oproti tomu trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 196 odst. 2 trestního zákoníku lze spáchat pouze úmyslně, a to ve formě úmyslu přímého podle § 15 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku.

2.2.5. Druh následku

Následkem trestného činu může být buď nebezpečí vzniku poruchy, jedná se o tzv. trestné činy ohrožovací, nebo je následkem sama porucha a jedná se o trestné činy poruchové. Trestní odpovědnost pachatele za trestný čin zanedbání povinné výživy vzniká již při pouhém ohrožení oprávněného v důsledku neplnění vyživovací povinnosti. To platí jak pro obě základní skutkové podstaty podle § 196 odst. 1 a § 196 odst. 2 trestního zákoníku, tak i pro kvalifikovanou skutkovou podstatu trestného činu zanedbání povinné výživy podle § 196 odst. 3 trestního zákoníku. I v případě trestného činu zanedbání povinné výživy podle § 196 odst. 3 trestního zákoníku postačí, pokud stav nouze pouze hrozí a tento stav nemusí u oprávněné osoby skutečně nastat.

2.2.6. Časové hledisko

Dle časového hlediska rozlišujeme trestné činy, které trvají delší dobu, na trestné činy trvajících, trestné činy hromadné a pokračování v trestném činu. Trvajících trestný čin je takový trestný čin, kterým pachatel vyvolá protiprávní stav, který následně udržuje, anebo pachatel tento

²⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. 11. 2011, sp. zn. 7 Tz 90/2011

²¹ ŠÁMAL, P. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. s. 1922

stav udržuje, aniž by jej vyvolal. Postihuje se samotné udržování protiprávního stavu, který pachatel obnovuje.²² Podle ustanovení § 116 trestního zákoníku se pokračováním v trestném činu rozumí takové jednání, jehož jednotlivé dílčí útoky vedené jednotným záměrem naplňují, byť i v souhrnu, skutkovou podstatu stejného trestného činu, jsou spojeny stejným nebo podobným způsobem provedení a blízkou souvislostí časovou a souvislostí v předmětu útoku. Pro trestné činy hromadné je podmínkou trestnosti více útoků, které v souhrnu zakládají odpovědnost za trestný čin. Pro naplnění znaků skutkové podstaty trestného činu zanedbání povinné výživy se vyžaduje soustavné neplnění vyživovací povinnosti po dobu nejméně čtyř měsíců. Názory na to, zda trestný čin zanedbání povinné výživy je svou povahou trvajícím, nebo pokračujícím trestný čin s prvky trestného činu hromadného, se liší. Část odborné literatury^{23,24} i soudní praxe posuzuje tento trestný čin jako trestný čin trvajícím, „*kteřý je páchán, pokud pachatel zaviněně udržuje protiprávní stav, vyvolaný neplněním zákonné povinnosti vyživovat nebo zaopatřovat jiného nebo vyhýbáním se plnění zákonné povinnosti vyživovat nebo zaopatřovat jiného.*“²⁵ Krátkodobé přerušení protiprávního stavu nemá vliv na hodnocení trvajícím povahy trestného činu, nicméně je nutné tuto skutečnost zohlednit v popisu skutku, a to uvedením jednotlivé dávky či dávek, které povinný na výživné uhradil. Vzhledem k tomu, že pro založení trestní odpovědnosti je potřeba nesplnění několika alimentálních dávek, je trestný čin zanedbání povinné výživy považován částí odborné literatury za pokračující trestný čin s prvky trestného činu hromadného.^{26, 27} Jak je výše naznačeno, odborná literatura se v posouzení, zda je trestný čin zanedbání povinné výživy svou povahou trestným činem pokračujícím či trvajícím, neshoduje. Názory, že se jedná o trestný čin trvajícím, kdy pachatel vytvoří protiprávní stav, který udržuje, převažují.

2.3. Pojmové znaky trestného činu zanedbání povinné výživy

Podle ustanovení § 13 odst. 1 trestního zákoníku se trestným činem rozumí protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně. Z legální definice trestného činu vyplývá, že aby se jednalo o trestný čin, musí být současně splněny dvě podmínky, a to že čin musí být protiprávní, tedy v rozporu s právní normou, a musí

²² JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část. Zvláštní část. 7. vydání.* Praha: Leges, 2019, s. 163

²³ ŠÁMAL, P. *Trestní zákoník: komentář.* 2. vyd. V Praze: C. H. Beck, 2012. Velké komentáře. s. 1922

²⁴ DRAŠTÍK, A.; FREMR, R., DURDÍK, T., RŮŽIČKA, M.; SOTOLÁŘ, A. a kol. *Trestní zákoník. Komentář. I. Díl.* Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015, s. 1064-1065

²⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 22. 5. 1966, sp. zn. 6 Tz 18/1968

²⁶ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část. Zvláštní část. 7. vydání.* Praha: Leges, 2019, s. 631

²⁷ DOLENSKÝ, A. *Zanedbání povinné výživy.* In *Acta Universitatis Carolinae - Iuridica 2.* Praha: Univerzita Karlova, 1964. s. 52

vykazovat znaky uvedené v trestním zákoně.²⁸ Současná právní úprava je založena na tzv. formálním pojetí trestného činu, které je však doplněno dvěma korektivy rozsahu trestního bezpráví.²⁹ Hmotněprávní korektiv rozsahu trestního bezpráví představuje tzv. zásada subsidiarity trestní represe upravená v ustanovení § 12 odst. 2 trestního zákoníku a procesněprávním korektivem je tzv. zásada oportunity upravená v ustanovení § 172 odst. 2 písm. c) trestního řádu, potažmo v ustanovení § 159a odst. 4 trestního řádu. Oběma těmto zásadám bude ještě věnována bližší pozornost v následujících kapitolách.

Typovými znaky nebo také znaky skutkové podstaty trestného činu, se obecně rozumí soubor znaků, které definují, o jaký trestný čin se jedná, a odlišují od sebe jednotlivé trestné činy navzájem. Mezi obligatorní znaky skutkové podstaty trestného činu řadíme objekt, objektivní stránku, subjekt a subjektivní stránku. Tyto obligatorní znaky musí být vždy přítomny, jinak by se nejednalo o trestný čin. K naplnění některých skutkových podstat se nevyžadují pouze znaky obligatorní, ale také fakultativní znaky, mezi něž patří například vymezený čas jednání (stav ohrožení státu, válečný stav apod.), nebo určitý prostředek spáchání trestného činu (filmem, rozhlasem, televizí apod.), nebo motiv, pohnutka trestného činu a další. Ve skutkové podstatě trestného činu zanedbání povinné výživy podle § 196 trestního zákoníku nejsou obsaženy fakultativní znaky. Skutkové podstaty rovněž můžeme rozlišovat dle různých kritérií, a to **1/ dle závažnosti trestného činu** na a) základní, b) kvalifikované a c) privilegované. Základní skutkovou podstatou rozumíme takovou skutkovou podstatu, která obsahuje znaky běžného typu trestného činu.³⁰ Trestný čin zanedbání povinné výživy má dvě základní skutkové podstaty upravené v ustanovení § 196 odst. 1 a § 196 odst. 2 trestního zákoníku. Kvalifikovanou skutkovou podstatu tvoří jednak znaky základní skutkové podstaty, a navíc i další znak, který vyjadřuje vyšší společenskou nebezpečnost.³¹ Kvalifikovaná skutková podstata u trestného činu zanedbání povinné výživy je upravena v ustanovení § 196 odst. 3 trestního zákoníku a vztahuje se k oběma základním skutkovým podstatám. V tomto případě je znakem, který vyjadřuje vyšší společenskou nebezpečnost, vydání oprávněné osoby nebezpečí nouze. Trestný čin zanedbání povinné výživy privilegovanou skutkovou podstatu, kterou se rozumí skutková podstata menší společenské závažnosti než základní skutková podstata, neupravuje. Skutkové podstaty je rovněž možné třídit **2/ dle vyjádření v zákoně**, a to na a) popisné, b) odkazovací a c) blanketní. Skutková podstata trestného činu zanedbání povinné výživy má tzv. blanketní charakter,

²⁸ V ustanovení § 13 odst. 1 trestního zákoníku je uvedeno v trestním zákoně, kterým se rozumí jakýkoliv trestní zákon, pokud by v budoucnu nebyla úprava pouze v jediném trestním kodexu.

²⁹ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část. Zvláštní část. 7. vydání.* Praha: Leges, 2019, s. 138

³⁰ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část. Zvláštní část. 7. vydání.* Praha: Leges, 2019, s. 172-173

³¹ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část. Zvláštní část. 7. vydání.* Praha: Leges, 2019, s. 173

což znamená, že tato skutková podstata se dovolává jiné mimotrestní normy. Oproti tomu skutková podstata odkazovací se dovolává určité konkrétní normy. V případě trestného činu zanedbání povinné výživy má skutková podstata blanketní charakter, když termínem „povinnost vyživovat a zaopatřovat“ odkazuje na tuto úpravu v občanském právu (blíže viz kapitola 3). Dále rozlišujeme skutkové podstaty **3/ dle struktury skutkové podstaty**, a to na a) jednoduché, které neobsahují více znaků téhož druhu, a b) složité, které se vyznačují mnohostí znaků stejného druhu. Skutková podstata trestného činu zanedbání povinné výživy podle § 196 odst. 1 trestního zákoníku je skutkovou podstatou tzv. alternativní, neboť obsahuje alternativně obě formy zavinění. Oproti tomu skutková podstata trestného činu zanedbání povinné výživy podle § 196 odst. 2 trestního zákoníku má jednoduchou formu.

Vedle protiprávnosti trestného činu a naplnění všech znaků skutkové podstaty musí být splněny i obecné znaky trestného činu, kterými jsou podle ustanovení § 25 trestního zákoníku věk pachatele (dovršení alespoň patnáctého roku věku) a podle § 26 trestního zákoníku přičetnost. Tyto obecné znaky jsou u všech trestných činů stejné. U mladistvých pachatelů je navíc podle § 8 odst. 1 zákona o soudnictví ve věcech mládeže vyžadována ještě rozumová a mravní vyspělost. Nutno však podotknout, že osoby mladistvé se trestného činu zanedbání povinné výživy nedopouští.

2.3.1. Objekt

Jak již bylo uvedeno výše, obligatorním znakem skutkové podstaty je objekt trestného činu, který nauka definuje jako společenské vztahy, zájmy, hodnoty či právní statky chráněné trestním zákonem.³² Trestní právo má tzv. fragmentární povahu, což znamená, že neposkytuje ochranu všem celospolečenským zájmům, ale vybírá si pouze takové zájmy, které je třeba chránit trestním právem, neboť ochrana jinými právními prostředky by byla neúčinná. To bezprostředně souvisí rovněž s uplatněním tzv. zásady subsidiarity trestní represe vyjádřené v ustanovení § 12 odst. 2 trestního zákoníku a skutečností, že trestní postih má být až tzv. posledním prostředkem (ultima ratio). **Obecným objektem trestného činu** je souhrn všech nejdůležitějších zájmů, hodnot a vztahů, kterým trestní zákoník poskytuje ochranu.³³ Nižším stupněm je **tzv. skupinový objekt trestného činu**, který již shlukuje skupinu chráněných zájmů, které patří do jedné oblasti. Článek 32 odst. 1 Listiny základních práv a svobod stanoví, že rodičovství a rodina jsou pod ochranou zákona, také je zaručena zvláštní ochrana dětí

³² JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část. Zvláštní část. 7. vydání.* Praha: Leges, 2019, s. 176

³³ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část. Zvláštní část. 7. vydání.* Praha: Leges, 2019, s. 178.

a mladistvých. Tato skutečnost se odrazila rovněž v právní úpravě trestního zákoníku, kdy zákonodárce zařadil trestné činy proti rodině a dětem na přední místo chráněných hodnot. V hlavě čtvrté trestního zákoníku označené „Trestné činy proti rodině a dětem“ je zařazeno celkem devět trestných činů, které chrání zájmy společnosti na řádném vývoji a výchově dětí, na jejich řádné výživě a na ochraně institutu monogamie. Dalšími individuálními objekty jsou ochrana osob žijících ve společném obydlí před projevy domácího násilí a dále ochrana starších osob a osob svěřených do cizí péče. Posledním a nejnižším stupněm je **tzv. individuální objekt** trestného činu, kterým v obecné rovině rozumíme již znak skutkové podstaty trestného činu, a v konkrétní rovině se jím rozumí jedinečný zájem, který byl v každém konkrétním případě narušen. Individuálním objektem trestného činu zanedbání povinné výživy je nárok na výživu vyplývající z občanského zákoníku nebo ze zákona o registrovaném partnerství. Ochrana je poskytována pouze vyživovací povinnosti existující na základě rodinně-právního nebo obdobného vztahu. V případě, že není plněna vyživovací povinnost založená dohodou (například dohoda o výživném uzavřená mezi druhem a družkou, mezi jinými osobami než příbuznými v řadě přímé) nebo rozhodnutím soudu, není tento nárok na výživu chráněn ustanovením § 196 trestního zákoníku. Od objektu trestného činu, či předmětu ochrany trestného činu, je třeba odlišovat hmotný předmět útoku. V případě trestného činu zanedbání povinné výživy se jím rozumí osoba, vůči níž má pachatel zákonnou povinnost vyživovat nebo zaopatřovat.³⁴ Zpravidla je hmotným předmětem útoku nezletilé či zletilé dítě, eventuálně osoby, ke kterým má pachatel zákonnou vyživovací povinnost. Hmotný předmět útoku umožňuje identifikovat trestný čin v některém meritorním rozhodnutí ve věci (například obžalobě, návrhu na potrestání, rozsudku apod.) tak, aby nemohl být zaměněn za jiný.

2.3.2. Objektivní stránka

Mezi další obligatorní znak skutkové podstaty patří objektivní stránka trestného činu, která charakterizuje způsob spáchání trestného činu a jeho následky.³⁵ Z této definice vyplývá, že mezi atributy objektivní stránky řadíme jednání, následek a příčinný vztah mezi jednáním a následkem. Dále objektivní stránka skutkové podstaty trestného činu může obsahovat i fakultativní znaky (čas jednání, prostředek spáchání trestného činu, účinek atd.). **Jednání** je naukou definováno jako projev vůle ve vnějším světě, které obsahuje jak vůli (psychická

³⁴ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník*, 2. vydání, Praha: C.H.Beck, 2012, s. 1918.

³⁵ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část. Zvláštní část*. 7. vydání. Praha: Leges, 2019, s. 185.

složka), tak i projev vůle (fyzickou složku).³⁶ Jednání, neboli projev vůle, však nespočívá pouze v aktivním konání, ale také ve zdržení se konání. Jak již bylo uvedeno v kapitole 2.2.3., trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 196 odst. 1 trestního zákoníku je omisivním trestným činem, který je tedy spáchán opomenutím. V tomto případě se jedná o tzv. pravý omisivní trestný čin, neboť pachatel nesplní zákonem uloženou povinnost vyživovat nebo zaopatřovat. Oproti tomu nepravé omisivní delikty je možné spáchat jak konáním, tak opomenutím. Oproti tomu trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 196 odst. 2 trestního zákoníku je komisivním trestným činem, neboť je možné spáchat jej pouze aktivním jednáním (cíleným vyhýbáním se plnění zákonné povinnosti vyživovat nebo zaopatřovat jiného). **Následek** trestného činu je porušení, nebo ohrožení hodnot chráněných trestním zákoníkem. U trestného činu zanedbání povinné výživy není třeba, aby nastala porucha chráněného zájmu, neboť se jedná svou povahou o ohrožovací delikt. Aby byla naplněna objektivní stránka trestného činu, musí mezi jednáním a následkem existovat **příčinný vztah**, v opačném případě, pokud by příčinný vztah mezi jednáním a následkem chyběl, nebyly by naplněny všechny znaky objektivní stránky skutkové podstaty a pachatel by nebyl za takové jednání trestně odpovědný. Pro úplnost je třeba dodat, že k příčinnému vztahu musí přistoupit navíc zavinění, neboť obecně platí, že nezaviněné následky se nepřičítají.

2.3.3. Subjekt

Třetím obligatorním znakem skutkové podstaty trestného činu je subjekt, tedy pachatel trestného činu. V širším smyslu se za pachatele považuje ten, kdo trestný čin spáchal. V užším smyslu je pachatelem osoba, která je trestně odpovědná a bezprostředně spáchala trestný čin. Pachatelem trestného činu zanedbání povinné výživy může být fyzická osoba, která je v době spáchání činu přičetná, dovršila alespoň patnáctý rok věku, má zákonem uloženou povinnost vyživovat nebo zaopatřovat jiného, naplnila všechny znaky skutkové podstaty tohoto trestného činu a tento čin je současně protiprávní. Trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 196 trestního zákoníku nemůže spáchat kdokoli, ale pouze konkrétní subjekt, tedy ten, kdo má zákonem uloženou povinnost vyživovat nebo zaopatřovat jiného.

Podle § 7 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim nemůže být pachatelem trestného činu zanedbání povinné výživy podle § 196 trestního zákoníku právnická osoba.

³⁶ *Tamtéž* s. 186.

2.3.4. Subjektivní stránka

Posledním obligatorním znakem skutkové podstaty trestného činu je subjektivní stránka. Mezi obligatorní znak subjektivní stránky řadíme zavinění, které má úmyslnou, nebo nedbalostní formu, dále se mohou u některých skutkových podstat vyskytnout i fakultativní znaky, což je například motiv, pohnutka apod. Zavinění je definováno jako vnitřní psychický vztah člověka ke skutečnostem, které zakládají trestný čin, a to buď které pachatel způsobil, nebo které existovaly již v době činu.³⁷ Pro naplnění subjektivní stránky u trestného činu zanedbání povinné výživy je vyžadován pouze obligatorní znak, a to zavinění. Základní skutková podstata upravená v ustanovení § 196 odst. 1 trestního zákoníku je stran zavinění upravena alternativně. Podle ustanovení § 13 odst. 2 trestního zákoníku je třeba k trestní odpovědnosti za trestný čin úmyslného zavinění, nestanoví-li zákon výslovně, že postačí zavinění z nedbalosti. Skutková podstata trestného činu zanedbání povinné výživy podle § 196 odst. 1 trestního zákoníku výslovně uvádí „byť z nedbalosti“, což znamená, že tento trestný čin lze spáchat buď v nedbalostní, nebo v úmyslné formě. Oproti tomu trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 196 odst. 2 trestního zákoníku je možné spáchat pouze úmyslně. Vzhledem k tomu, že kvalifikovaná skutková podstata upravená v ustanovení § 196 odst. 3 trestního zákoníku se vztahuje k oběma skutkovým podstatám upraveným v odstavcích 1 a 2, platí ohledně subjektivní stránky to samé, co již bylo uvedeno k těmto základním skutkovým podstatám.

Jak již bylo uvedeno výše (ad 2.3.), skutková podstata trestného činu zanedbání povinné výživy má tzv. blanketní charakter a obsahuje tzv. normativní znak. K trestní odpovědnosti pachatele za trestný čin, jehož skutková podstata je vymezena tzv. normativním znakem, postačuje, pokud pachatel ví o rozhodných skutkových okolnostech, které naplňují tento znak. Zavinění se tedy musí vztahovat i na tento znak, nicméně postačí, aby pachatel měl o něm laickou představu,³⁸ a nemusí vědět, jaké konkrétní předpisy upravují tento znak, ani není nutné tuto mimotrestní právní úpravu podrobně znát.³⁹

Omyl

V souvislosti s otázkou zavinění je třeba se zabývat také otázkou omylu, kterým se rozumí nesoulad vědění pachatele se skutečností, a to z důvodu nesprávné představy, nebo

³⁷ *Tamtéž* s. 230.

³⁸ K trestní odpovědnosti pachatele postačí, pokud ví, že je například otcem dítěte, které dosud nenabývalo schopnosti samo se živit, a ví, že je povinen na jeho výživu přispívat. Není nutné podrobně znát úpravu vyživovací povinnosti v občanskoprávních předpisech.

³⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 7. 2007, sp. zn. 5 Tdo 695/2007

z důvodu neuvědomění si nějaké skutečnosti.⁴⁰ Druhy omylu rozlišujeme podle toho, zda se jedná o nesoulad zjištění skutkových na omyl skutkový, nebo o omyl právní. Dále rozlišujeme omyl pozitivní a negativní, a to podle toho, v jakém směru se pachatel mýlí.

V souvislosti s trestným činem zanedbání povinné výživy může být nejčastěji řešena otázka omylu o normativním znaku skutkové podstaty. Omyl o normativním znaku se posuzuje podle zásad o skutkovém omylu podle § 18 trestního zákoníku, nikoli o omylu právním podle § 19 trestního zákoníku.⁴¹ Takový případ může nastat například v souvislosti se zbavením rodičovské odpovědnosti, kdy se rodič může domnívat, že mu vyživovací povinnost v důsledku tohoto zbavení rodičovské odpovědnosti zanikla (například rodič by nebyl soudem poučen v řízení o zbavení rodičovské odpovědnosti, že zbavení rodičovské odpovědnosti nemá vliv na trvání vyživovací povinnosti). Pokud by takový omyl byl prokázán, byla by vyloučena úmyslná forma zavinění.⁴² Mezi další příklad omylu o normativních znacích skutkové podstaty patří také případ, kdy pachatel neví, že není možné předplatit výživné,⁴³ kdy podle ustanovení § 921 odst. 1 občanského zákoníku se výživné plní v pravidelných dávkách a je splatné vždy měsíc dopředu. V případě, že by bylo prokázáno, že pachatel skutečně nevěděl o nemožnosti předplacení výživného předem, jednalo by se o omyl negativní o protiprávnosti činu, který má však původ v mimotrestních právních předpisech, v takovém případě by byla vyloučena úmyslná forma zavinění.⁴⁴

⁴⁰ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část. Zvláštní část.* 7. vydání. Praha: Leges, 2019, s. 255.

⁴¹ HENDRYCH, D. a kol. *Právní slovník.* 3., podstatně rozš. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009. Beckovy odborné slovníky, s. 523.

⁴² Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 7. 9. 1976, sp. zn. 5 Tz 26/1976

⁴³ Pokud se nejedná o případ tzv. teaurace výživného podle ustanovení § 918 odst. 1 občanského zákoníku, kdy však o záloze na výživné splatné v budoucnu rozhodne soud.

⁴⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 1. 2020, sp. zn. 3 Tdo 1284/2019

3. Zákonná povinnost vyživovat nebo zaopatřovat jiného – normativní znak

Na začátku tohoto výkladu je nutné definovat pojem normativní znak skutkové podstaty, kterým se rozumí takový znak, který je vyjádřený právním pojmem, vztahem či institutem, aniž by se příslušná ustanovení trestního zákoníku dovolávala přímo mimotrestní normy, kde je tento znak upraven.⁴⁵ Normativním znakem skutkové podstaty trestného činu zanedbání povinné výživy je zákonná povinnost vyživovat nebo zaopatřovat jiného. V trestním zákoníku úpravu povinnosti vyživovat a zaopatřovat přímo nenalezneme, z tohoto důvodu je nutné se pro pochopení tohoto znaku zabývat i mimotrestními předpisy, které povinnost vyživovat nebo zaopatřovat jiného upravují.

3.1. Vyživovací povinnost a výživné

Právní úpravu vyživovací povinnosti v současné době nalezneme zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, a rovněž o vyživovací povinnosti hovoří i zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství. Podstata právní úpravy vyživovací povinnosti spočívá na principu rodinné solidarity a vyživovací povinnost existuje mezi osobami zpravidla spojenými příbuzenským poutem v přímé linii, manželským poutem nebo poutem jiného statusového svazku⁴⁶ a systematicky se řadí do soukromoprávního institutu zaopatření, a to vedle důchodového závazku či výměnku.

V praxi jsou nejčastěji používány termíny „vyživovací povinnost“, „výživné“ či sousloví „neplacení výživného“. Ačkoli se jedná o termíny v hojně míře používané, tyto nejsou zcela výstižné, neboť jsou odvozeny od termínu výživy a jazykově vystihují pouze jednu část vyživovacího závazku, což může vést k mylné představě o účelu, který má být plněn. Pod pojmem výživné je totiž třeba rozumět v užším smyslu plnění, které poskytuje povinný oprávněnému určené k zabezpečování a úhradě osobních, kulturních a jiných potřeb oprávněných fyzických osob (majetkové plnění), avšak v širším smyslu jde i o výkon osobní péče (jedná se o specifické plnění, které je penězi ocenitelné a započitatelné a výživné jím může být plně či částečně nahrazeno). Vzhledem ke skutečnosti, že pojem „výživné“ je již po delší dobu ustálen, bude i v této práci používán.

Pro lepší pochopení jednotlivých pojmů lze vycházet z obecné úpravy závazků a tuto promítnout do problematiky výživného. Věřitel (osoba neschopná se sama žít, tj. oprávněný)

⁴⁵ HENDRYCH, D. a kol. *Právníký slovník*. 3., podstatně rozš. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009. Beckovy odborné slovníky. s. 523.

⁴⁶ ZUKLÍNOVÁ, M., DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J. a kol.: *Občanské právo hmotné*. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 125.

má ze závazku (nároku na výživné) vůči dlužníku (povinnému) právo na určité plnění (výživné – majetkové i nemajetkové povahy, které zahrnuje peněžité plnění i osobní péči a péči o společnou domácnost) jako na pohledávku a dlužník (povinný) má povinnost toto právo splněním dluhu (poskytnutím výživného) uspokojit.⁴⁷ Z tohoto výkladu vyplývá, že termíny vyživovací povinnost a výživné shodné nejsou.

Termín „zaopatřovat jiného“ v občanském zákoníku ani v zákoně o registrovaném partnerství definován není a nicméně z dosavadní judikatury lze dovodit, že povinností zaopatřovat jiného a neplněním povinnosti vyživovat jiného v naturální formě se rozumí neplnění povinnosti poskytovat dítěti stravu, ošacení, bydlení, pečovat o jeho zdraví a čistotu, vykonávat nad ním dohled a popřípadě opatřovat další prostředky pro všestranný rozvoj.⁴⁸

3.2. Druhy vyživovacích povinností

Právní úpravu vyživovacích vztahů nalezneme v občanském zákoníku a v zákoně o registrovaném partnerství, konkrétně rozlišujeme následující druhy vyživovacích vztahů:

- Výživné mezi manžely (§ 697 občanského zákoníku);
- Výživné mezi rozvedenými manžely (§ 760-763 občanského zákoníku);
- Výživné mezi předky a potomky (§ 910-919 občanského zákoníku);
 - Rodičů k dětem (§ 915 odst. 1 občanského zákoníku, § 916-919 občanského zákoníku);
 - Děti vůči rodičům (§ 915 odst. 2 občanského zákoníku);
 - Mezi ostatními příbuznými (§ 910 občanského zákoníku);
- Výživné a zajištění úhrady některých nákladů neprovdané matce (§ 920 občanského zákoníku);
- Výživné mezi registrovanými partnery (§ 10 zákona č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství);
- Výživné mezi bývalými registrovanými partnery (§ 11 zákona č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství).

Vzhledem k tematickému zaměření této práce na trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 196 trestního zákoníku a skutečnosti, že trestní odpovědnost se uplatňuje stěžejně

⁴⁷ MEZLZER, F., TÉGL, P. a kolektiv: *Občanský zákoník – velký komentář*. Svazek IV. § 655-975. Praha: Leges, 2016, s. 1644.

⁴⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR z 27. 3. 1981 sp. zn. 11 Tz 9/81

za neplnění vyživovací povinnosti některého z rodičů vůči dětem⁴⁹ a všechny ostatní případy neplnění vyživovací povinnosti vůči jiným subjektům jsou zcela okrajové, nebude těmto dalším druhům vyživovací povinnosti v této práci již věnována bližší pozornost.

3.3. Vyživovací povinnost mezi předky a potomky

Ustanovení § 855 odst. 1 občanského zákoníku stanoví, že rodiče a děti mají vůči sobě vzájemná práva a povinnosti, kterých se nemohou vzdát a učiní-li tak, nepřihlíží se k tomu. Tato vzájemná práva a povinnosti lze rozlišovat na **1/ práva přirozená**, která vyvěrají již z lidské důstojnosti, jedná se například již o samo lidské právo na rodinný život, dále **2/ práva statusová či práva osobního stavu**, jejichž obsahem je zákonem přiznané právo osobního stavu příbuzenského a nakonec **3/ práva závazková**, jejichž obsahem mohou být plnění nemajetkové povahy nebo plnění povahy majetkové (právo na výživné, právo na správu jmění dítěte apod.).⁵⁰

Podle ustanovení § 910 odst. 1 občanského zákoníku mají předci a potomci vzájemnou vyživovací povinnost, jedná se tedy o vyživovací povinnost pouze mezi příbuznými v linii přímé, nikoli mezi příbuznými v linii pobočné či osoby sešvagřené. Vzhledem ke zvolené koncepci recipacity vyživovací povinnosti, jsou rodiče povinni poskytnout výživné svým dětem, a naopak děti jsou povinny plnit vyživovací povinnost vůči svým rodičům. Vyživovací povinnost předně plní rodiče, neboť jejich povinnost předchází vyživovací povinnosti prarodičů a dalších předků vůči dítěti. Vyživovací povinnost však není omezena pouze na první stupeň příbuzenství, neboť podle ustanovení § 910 odst. 3 občanského zákoníku mají i vzdálenější příbuzní vyživovací povinnost, ale pouze za předpokladu, že ji nemohou plnit bližší příbuzní, nebo v případě, že plnění vyživovací povinnosti nemůže být na těchto bližších příbuzných vymáháno.⁵¹ Tato vyživovací povinnost u vzdálenějších přímých příbuzných vzniká rovněž při narození dítěte, nicméně nastupuje až v případě druhé kumulativní podmínky, a to že rodiče nejsou schopni plnit svou vyživovací povinnost.

3.3.1. Vznik vyživovací povinnosti

Vyživovací povinnost rodičů k dětem vzniká přímo ze zákona, a to na základě založení statusového poměru k dítěti. Existence statusového poměru rodič - dítě je základem pro vznik, trvání a zánik vyživovací povinnosti. Okamžik vzniku vyživovací povinnosti není v občanském

⁴⁹ PÚRY, F.: *Souhrn aktuální judikatury – VI. Zanedbání povinné výživy*. Trestněprávní revue. 2007, č. 12 s. 364.

⁵⁰ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kolektiv. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C.H.BECK, 2017, s. 208.

⁵¹ Rozsudek Krajského soudu v Ústí and Labem ze dne 30. 12. 1970, sp. zn. 5 Co 499/70

zákoníku ani v jiném předpisu stanoven, nicméně je logické, že právo na výživné má subjekt práva, tedy člověk od narození. V případě matky vzniká vyživovací povinnost narozením dítěte. Oproti tomu u otce vzniká vyživovací povinnost uplatněním jedné z domněnek otcovství. Pro posouzení vyživovací povinnosti je rozhodné otcovství právní, nikoli biologické. Vyživovací povinnost také vzniká osvojitelům, neboť nabytím právní moci rozsudku o osvojení zaniká příbuzenský poměr mezi osvojenecem a jeho původní rodinou, jakož i práva a povinnosti z tohoto poměru vyplývající.

O charakteru soudního rozhodnutí stanovující konkrétní vyživovací povinnost nepadá shoda, neboť někteří autoři mají za to, že se jedná o rozhodnutí deklaratorní, neboť zákonná povinnost vyživovat vznikla již ex lege a existuje i bez soudního rozhodnutí.⁵² Část odborné veřejnosti však zastává názor, že se jedná o rozhodnutí konstitutivní, které má však některé deklaratorní rysy. Konstitutivnost tohoto rozhodnutí spočívá v tom, že až poté, co je vyživovací povinnost určena soudem, stává se tento nárok vynutitelný civilní právem. Deklaratorní rysy rozhodnutí jsou spatřovány v tom, že podle § 922 odst. 1 občanského zákoníku je výživné možné přiznat jen ode dne zahájení soudního řízení; u výživného pro nezletilé děti za dobu nejdéle tří let zpětně od podání návrhu.⁵³ S tím souvisí i případné posouzení předběžných otázek, kterým je věnována kapitola 6.1.

Vyživovací povinnost vs. rodičovská odpovědnost

Vyživovací povinnost je však nutné odlišit od rodičovské odpovědnosti a jejího výkonu, neboť vyživovací povinnost není součástí rodičovské odpovědnosti a pro trvání vyživovací povinnosti není podstatné, zda rodičovská odpovědnost trvá či zda je nějakým způsobem omezena nebo je jí rodič zbaven. Podle ustanovení § 858 občanského zákoníku rodičovská odpovědnost zahrnuje povinnosti a práva rodičů, která spočívají v péči o dítě, v ochraně dítěte, v udržování osobního styku s dítětem, v zajišťování jeho výchovy a vzdělání, v určení místa jeho bydliště, v jeho zastupování a spravování jeho jmění. V případě, že by došlo ke zbavení rodičovské odpovědnosti rodiče, vyživovací povinnost rodiči i nadále trvá.⁵⁴ Na druhou stranu je třeba uvést, že ani soustavné neplnění vyživovací povinnosti rodičem není bez dalšího důvodem pro omezení či zbavení rodičovské odpovědnosti, neboť neplnění vyživovací povinnosti se nutně nemusí negativně promítat do vztahu rodiče a dítěte (například existuje-li

⁵² KRÁLÍČKOVÁ, Z.; TELEC, I. *Výživné v novém občanském zákoníku*. Bulletin advokacie, 2014, č. 3, s. 25.

⁵³ SVOBODA, K. *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekodifikaci soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., s. 118.

⁵⁴ Výjimkou by bylo osvojení dítěte, neboť podle § 833 odst. 1 občanského zákoníku osvojením zaniká příbuzenský poměr mezi osvojenecem a původní rodinou, jakož i práva a povinnosti z tohoto poměru vyplývající, kdy mezi tyto povinnosti se řadí i vyživovací povinnost.

vzájemný citový vztah mezi rodičem a dítětem, jejich vzájemné kontakty a zájem rodiče o dítě).⁵⁵ Plnění vyživovací povinnosti rodičů vůči svým dětem je totiž základní povinností plynoucí ze samotného rodičovství, nikoliv z rodičovské odpovědnosti.

3.3.2. Základní předpoklady pro uplatnění vyživovací povinnosti

Mezi tři základní předpoklady vyživovací povinnosti řadíme 1/ stav odkázanosti dítěte na výživu, dále 2/ schopnosti, možnosti a majetkové poměry rodičů umožňující plnit vyživovací povinnost neboli tzv. alimentální potencialitu rodičů a 3/ soulad plnění vyživovací povinnosti s dobrými mravy.

Stav odkázanosti dítěte na výživu a posouzení schopnosti sám se žít

Jedním z hlavních předpokladů, kdy je možné výživné přiznat, je podle ustanovení § 911 občanského zákoníku objektivní neschopnost oprávněného se sám žít. Posouzení této schopnosti je v každém jednotlivém případě individuální a závislé na mnoha faktorech jako je věk dítěte, jeho zdravotní stav, jakým způsobem se dítě připravuje na své budoucí povolání, skutečnost, zda je dítě vychováno ve střídavé péči, nebo pouze v péči jednoho z rodičů. Dále je třeba zohlednit i další potřeby dítěte jako například, zda se věnuje sportu či umělecké činnosti apod. Současná právní úprava neurčuje žádnou věkovou hranici, do kdy je rodič povinen poskytovat výživu, ačkoli je v praxi ze strany povinných často zmiňován věk zletilosti či dovršení věku 26 let, ani dosažení této věkové hranice není určujícím kritériem pro jednoznačný konec plnění vyživovací povinnosti.⁵⁶ Stav odkázanosti na výživu je tedy v každém případě přísně individuální, avšak z logiky věci je patrné, že u dětí předškolního věku a raného školního věku nebude toto posouzení pro závěr o stavu odkázanosti činit žádné větší problémy. Problematickým obdobím pro posouzení stavu odkázanosti může být věk ukončení povinné školní docházky. Většina oprávněných pokračuje v navazujícím studiu a dalším studiem se tak připravují na své budoucí povolání. Pokračují-li ve vysokoškolském studiu, stav odkázanosti na výživu může trvat až do ukončení tohoto typu studia. Na druhou stranu jsou i případy, kdy se oprávněná osoba rozhodne již nepokračovat v dalším studiu, avšak ani není výdělečně činná, nemá tedy žádný vlastní příjem pro svou obživu. V tomto případě mám za to, že pokud oprávněný již nemá zájem pokračovat v přípravě na své budoucí povolání, ale ani se ze své vůle rozhodne sám žádný příjem negenerovat, nicméně je objektivně schopen

⁵⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 6. 2011, sp. zn. 21 Cdo 3909/2010

⁵⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 6. 5. 1967, sp. zn. 5 Cz 19/67

si příjem pro svou obživu zabezpečit, zaniká vyživovací povinnost povinného či povinných vůči oprávněnému (konec stavu odkázanosti).⁵⁷ Skutečnost, zda povinnému vyživovací povinnost zanikla, či zda jsou u oprávněného nějaké jiné okolnosti, z nichž lze usuzovat, že vyživovací povinnost trvá, si však povinný musí ověřit, pokud je to v jeho možnostech.⁵⁸

Trvání vyživovací povinnosti

Oprávněný rovněž může nabýt schopnosti sám se živit již před dovršením věku 18 let, například tím, že již absolvoval učební obor a po jeho absolvování si našel odpovídající pracovní uplatnění a je schopen sám se živit. Na druhou stranu vyživovací povinnost však v některých případech může trvat po celou dobu života rodičů, neboť oprávněná osoba nikdy nenabude schopnosti se sám živit (například oprávněná osoba bude těžce zdravotně postižená a v důsledku toho plně invalidní).⁵⁹ Dosažení věku 18 let, tedy nabytí zletilosti, ani věku 26 let není pro posouzení trvání vyživovací povinnosti relevantní. Dosažení zletilosti je však významné z hlediska procesního, neboť se bude jednat o řízení sporné, kde převládá zásada projednací, a postupuje se podle občanského soudního řádu. Soud zde jedná na základně podané žaloby a jejím rozsahem je vázán. Oproti tomu, pokud je dítě nezletilé a nenabylo-li dosud plné svéprávnosti, tak soud postupuje podle zákona o zvláštních řízeních soudních (§ 466 a násl.), kdy se jedná o řízení tzv. nesporné, které může být zahájeno i z úřední povinnosti a uplatní se se zde zásada vyšetřovací.

Obecně lze říci, že posouzení trvání vyživovací povinnosti u nezletilých oprávněných zpravidla nečiní větší problémy, neboť valná většina oprávněných osob nabývá schopnosti sám se živit až po dovršení věku 18 let. Otázka, do kdy přesně trvá vyživovací povinnost u zletilých oprávněných, může již být v některých případech sporná. Dle ustanovení § 911 občanského zákoníku lze výživné přiznat, jestliže oprávněný není schopen sám se živit. Tato neschopnost sám se živit ve většině případů je u zletilých oprávněných spojována s přípravou na budoucí povolání, avšak jak již bylo výše uvedeno, také může trvat v důsledku dlouhodobého nepříznivého zdravotního stavu oprávněného po celou dobu života povinného či oprávněného. Ačkoli vyživovací povinnost zaniká ze zákona v případě, že oprávněná osoba nabyde schopnosti sám se živit, mohou nastat případy, kdy se oprávněná osoba domnívá, že vyživovací povinnost povinného stále trvá, a naopak povinný má za to, že jeho vyživovací povinnost již zanikla. V takovém případě, je-li mezi povinnou osobou a zletilou oprávněnou osobou tato otázka sporná,

⁵⁷ Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 12. 7. 2011, sp. zn. 8 To 246/2011

⁵⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 17.10.2012, sp. zn. 8 Tdo 1132/2012

⁵⁹ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 24. 7. 2013, sp. zn. I. ÚS 1996/12

může se povinná osoba obrátit na soud a domáhat se zrušení vyživovací povinnosti. Toto oprávnění však nepřísluší osobě oprávněné a tato není k podání žaloby o zrušení vyživovací povinnosti aktivně věcně legitimována.⁶⁰ Níže jsou uvedeny nejčastější situace, kdy může dojít ke sporu ohledně trvání vyživovací povinnosti:

Dočasné ukončení přípravy na budoucí povolání

V případě, že oprávněný dočasně ukončí přípravu na budoucí povolání, neznamená to, že vyživovací povinnost bez dalšího zanikne a už se neobnoví. V této souvislosti je třeba poukázat na tzv. elasticitu vyživovací povinnosti, která se přizpůsobuje schopnosti oprávněné osoby sám se živit. Mezi příklad, kdy vyživovací povinnost relativně zanikne, je možné uvést situaci, kdy oprávněný úspěšně ukončí středoškolské studium, avšak k dalšímu navazujícímu studiu na vysoké škole není přijat. Poté si například na dobu jednoho roku najde zaměstnání a dočasně nabývá schopnosti sám se živit, nicméně v dalším roce je již úspěšně přijat ke studiu na vysoké škole a vyživovací povinnost rodičů se tedy obnovuje, neboť začne-li oprávněný řádně studovat v denní formě studia a bude se soustavným studiem připravovat na své budoucí povolání, zřejmě nebude schopen uspokojovat své potřeby.⁶¹ Vyživovací povinnost se v tomto případě obnovuje, ačkoli předtím již relativně zanikla. Doba mezi studiem na střední škole a navazujícím studiem na škole vyššího stupně však nesmí být nepřiměřeně dlouhá (například čtyři roky), neboť neschopnost, která vznikla v souvislosti s tímto navazujícím studiem, by šla již k tíži oprávněné osoby a vyživovací povinnost rodičů se v takovém případě již neobnovuje.⁶²

Privýdělek oprávněné osoby

Mezi další spornou situací, která může vyvstat v souvislosti s řešením otázky, zda i nadále trvá vyživovací povinnost, je případ, kdy oprávněná osoba má částečný privýdělek. Je vcelku běžnou záležitostí, že studenti o prázdninách chodí na brigády, případně i během školního roku mají zaměstnání například na částečný úvazek a část svých potřeb jsou tedy schopni si zabezpečit sami. Pokud oprávněná osoba má takovýto příležitostný privýdělek, který však plně nepostačuje k plnění jejích potřeb, nejedná se o takovou okolnost, která by měla za následek nabytí schopnosti se sám živit. Takováto okolnost ani nemůže vést k závěru o nízké společenské škodlivosti a není důvodem k tomu, aby nebyla vyvozena trestní odpovědnost

⁶⁰ Rozsudek Okresního soudu v Trutnově ze dne 21. 2. 2019, sp. zn. 15 C 303/2018

⁶¹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 5. 2011, sp. zn. 6 Tdo 45/2011.

⁶² Rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 19. 11. 2007, sp. zn. 10 Co 188/2007.

s ohledem na zásadu subsidiarity trestní represe ve smyslu ustanovení § 12 odst. 2 trestního zákoníku.⁶³

Změny škol

V případě, že se oprávněná osoba připravuje soustavným studiem na budoucí povolání, vyživovací povinnost v zásadě trvá. Problém může nastat, pokud oprávněná osoba opakovaně studuje školu, která je stejného stupně, nebo která neslouží k prohlubování předchozího vzdělávání a nejedná se o racionální přípravu na budoucí zaměstnání. Rovněž je třeba zkoumat, zda studovaná škola má odpovídající kvalitu, zda se jedná o školu soukromou či veřejnou a jaké jsou případně důvody, proč oprávněná osoba studuje na škole, kde se vyžaduje placení školného. Také je třeba zabývat se tím, zda se oprávněný studiu dostatečně věnuje, jaké jsou jeho studijní výsledky a rovněž, jaká je jeho docházka do školy apod. Jak vyplývá z judikatury Ústavního soudu ČR, nemělo by se jednat o studium tzv. samoúčelné, kterým by si oprávněná osoba pouze tzv. prodlužovala mládí. V případě, že studium oprávněné osoby nenese znaky soustavnosti a cílevědomosti, nelze rodiči spravedlivě požadovat, aby vynakládal peněžní prostředky, které by k rozvoji oprávněného nepřispívaly.⁶⁴ Ústavní soud ČR ve svých rozhodnutích opakovaně konstatoval, že zletilý jedinec by měl být zásadně schopen postarat se sám o sebe a v případě, že u něj i nadále vyživovací povinnost trvá, tak by měla být odůvodněna konkrétními okolnostmi a zda je v daném případě opodstatněná a jedná-li se skutečně o přípravu na budoucí povolání, nebo se jedná o tzv. studium pro studium, tedy pouze nadstandardní doplňování znalostí.⁶⁵ Zletilé osoby mají mít alespoň v základních rysech jasno, čemu by se v budoucnu chtěly věnovat a jaké vzdělání je k tomu potřebné, a je nutné, aby si uvědomovaly základní souvislosti mezi studiem, prací a zajištěním životních potřeb.

Alimentační potencialita povinných

Dalším předpokladem vyživovací povinnosti podle ustanovení § 913 odst. 1 občanského zákoníku, který je rozhodný pro určení rozsahu výživného, jsou schopnosti, možnosti a majetkové poměry na straně povinného, někdy zkráceně řečeno tzv. alimentační potencialita povinného. Podle § 913 odst. 2 občanského zákoníku je při hodnocení schopností, možností a majetkových poměrů povinného třeba také zkoumat, zda se povinný nevzdal bez důležitého důvodu výhodnějšího zaměstnání či výdělečné činnosti nebo majetkového prospěchu, popřípadě zda nepodstupuje nepřiměřená majetková rizika. Schopnosti povinného jsou kritériem

⁶³ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 7. 2016, sp.zn. 8 Tdo 842/2016.

⁶⁴ Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 25. 3. 2014, sp. zn. IV. ÚS 1247/2013

⁶⁵ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 30. 9. 2014, sp. zn. II.ÚS 2121/14

subjektivním a možnosti povinného jsou objektivním kritériem.⁶⁶ Při posuzování tzv. alimentační potenciality je třeba vycházet z příjmů povinného, kterých skutečně dosahuje, nebo kterých by dosahovat mohl, rovněž je zohledňován jeho věk, zdravotní stav, dosažené vzdělání, dále je třeba zohlednit situaci na trhu práce, počet vyživovacích povinností, majetkové poměry. Současně je nutné posoudit komplexně životní úroveň povinného. Dále se musí podle ustanovení § 913 odst. 2 občanského zákoníku zohlednit, zda povinný o dítě osobně pečuje, a k míře, v jaké tak činí. Přihlédnout je také třeba i k péči o rodinnou domácnost. Kritérium osobní péče je možné postavit na roveň finančnímu zabezpečení výživy, neboť pokud by osobní péče nebyla zajišťována, musely by být vynaloženy finanční prostředky na její zajištění. Rodiči, který o dítě osobně pečuje, se zpravidla vyživovací povinnost nestanoví, neboť se vychází z toho, že pokud nejsou kryty potřeby dítěte z příspěvku druhého rodiče, pečující rodič ponese tyto náklady sám.⁶⁷ Jiná situace však nastává, pokud bylo soudem rozhodnuto o střídavé výchově či společné péči o dítě, kdy v těchto případech určí soud vyživovací povinnost oběma rodičům.

Jak vyplývá z výše uvedeného, způsoby plnění vyživovací povinnosti jsou různé a mohou se v průběhu času měnit (Například matka zpravidla v prvních letech života dítěte o dítě osobně pečuje, u otce v této době převažuje peněžitá forma plnění. Následně dítě nastupuje do předškolního či školního zařízení, matka se vrací zpět do zaměstnání a již o dítě osobně pečuje méně, avšak v práci generuje příjmy, které vynakládá na výživu oprávněné osoby a zabezpečení jeho potřeb. Poté, co oprávněný nastoupí na vysokou školu, která je mimo domov rodičů, tak o něj osobně pečují minimálně a u obou rodičů převažuje plnění vyživovací povinnosti v peněžité formě.). Rozhoduje-li však o vyživovací povinnosti soud, uloží vyživovací povinnost v penězích a jedná se tak vždy o peněžitou dávku.⁶⁸

3.3.3. Kritéria rozhodná pro stanovení rozsahu vyživovací povinnosti

Předně je třeba uvést, že česká právní úprava nemá upravené hranice pro minimální ani maximální výši vyživovací povinnosti a stanovení konkrétní výše je pouze v rukách soudu, jedná se o tzv. soudcovské právo s vysokou mírou diskrece. Nicméně soud může k úpravě vyživovací povinnosti přistoupit pouze v případě, pokud mu to zákon umožňuje.⁶⁹ Mezi případy,

⁶⁶ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kolektiv. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C.H.BECK, 2017, s. 233.

⁶⁷ SVOBODA, K. *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekonstrukci soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., s. 111

⁶⁸ SVOBODA, K. *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekonstrukci soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., s. 110.

⁶⁹ KRÁLÍČKOVÁ, Z.; TELEČEK, I. *Výživné v novém občanském zákoníku*. Bulletin advokacie, 2014, č. 3, s. 25.

kdy soud nebude rozhodovat o stanovení vyživovací povinnosti, řadíme situaci, dokud nesezdání rodiče žijí spolu, případně rodiče spolu sice nežijí, ale na výši vyživovací povinnosti se dohodnou a tato dohoda je plněna. Přesto je třeba uvést, že řízení ve věcech péče o nezletilé je možné zahájit i bez návrhu, pokud je to v zájmu dítěte, a pokud by soud zjistil, že uzavřená dohoda by byla ve zjevném rozporu s vyživovací povinností rodiče (například zcela neúměrná výše výživného, které neodpovídá možnostem, schopnostem a majetkovým poměrům povinného rodiče a skutečným nárokům oprávněného), mohl by i v případě takovéto dohody rodičů o výživném soud zahájit řízení z moci úřední.⁷⁰

Stanovení konkrétní výše vyživovací povinnosti je v každém případě individuální, má odrážet všechny rozhodné skutečnosti pro každý konkrétní případ a volná úvaha soudu má vycházet z posouzení možností, schopností osoby povinné k výživě a odůvodněných potřeb osoby oprávněné. Výše výživného má podle § 915 odst. 1 občanského zákoníku rovněž vycházet z kritéria zásadně shodné životní úrovně dítěte s životní úrovní rodičů. Toto hledisko má přednost před hlediskem odůvodněných potřeb dítěte. Životní úroveň rodiče vychází z jeho celkových majetkových poměrů a v dané věci je třeba posoudit nejen faktické příjmy rodiče, ale také hodnotu jeho majetku. Životní úroveň každého z rodičů může být jiná a dítě, jehož rodič má nadstandardní životní úroveň, má právo, aby tento rodič plnil výživné v nadstandardní výši. Naopak, pokud dítě má rodiče, jehož životní úroveň je nízká, nelze po takovém rodiči požadovat, aby plnil výživné v rozsahu, který není nezbytně nutný k pokrytí potřeb dítěte. Životní úroveň rodiče je založena na fakticitě a nikoli pouze na právní stránce vztahu osoby, která s dítětem tvoří domácnost (zda je osobou k výživě povinnou), při hodnocení životní úrovně je třeba mimo jiné přihlížet i k příjmům druhu rodiče, který sice nemá vyživovací povinnost k dětem svého druhu, nicméně jeho příjmy se fakticky v životní úrovni rodiny projevují.⁷¹ Dále je nutné přihlídnout nejen k dosahovaným příjmům, ale rovněž i k hodnotě movitého a nemovitého majetku a způsobu života povinného rodiče.⁷² V případě, že povinný dosahuje tak nízkých příjmů, které by nestačily na plnění vyživovací povinnosti tak, aby pokryla odůvodněné náklady oprávněných dětí, musel by část svého majetku zpeněžit za účelem zisku peněz na placení výživného.⁷³

⁷⁰ SVOBODA, K. *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekonstrukci soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., s. 115.

⁷¹ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 7. 3. 2007, sp. zn. I. ÚS 527/06

⁷² Nález Ústavního soudu ČR ze dne 12. 9. 2006, sp. zn. I. ÚS 299/06

⁷³ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 8. 4. 2004, sp. zn. IV. ÚS 244/03

Tabulkové výživné

Česká právní úprava je založena na individuálním určení výživného a nezná tzv. objektivizaci vyživovací povinnosti. V roce 2010 Ministerstvo spravedlnosti České republiky vydalo Metodický materiál pro sjednocení rozhodovací praxe soudů v otázkách výživného na děti,⁷⁴ který měl za cíl přispět ke sjednocení rozhodovací praxe soudů o výši výživného na nezaopatřené děti. V tomto metodickém materiálu ministerstvo poskytlo soudům orientační tabulku, která má stanovit rámec, ve kterém by se stanovení výživného soudem mělo v tzv. standardních případech pohybovat. Tabulka je rozčleněna do pěti kategorií rozlišených dle věku dítěte, kdy byly vybrány takové etapy v životě dítěte, s nimiž je tradičně spojen nárůst výdajů (například začátek školní docházky, přechod na střední školu apod.). Doporučující tabulka vychází z čistého měsíčního příjmu povinného rodiče zpravidla zjišťovaného jako průměr za posledních šest až dvanáct měsíců, neboť životní úroveň rodiče ve většině případů právě vychází z jím dosahovaných příjmů. Procenta z příjmu, která má rodič vynakládat na výživu svých potomků, vychází z údajů získaných Českým statistickým úřadem, kdy se jedná o taková procenta z příjmů, které rodič s průměrným příjmem průměrně vynakládá na spotřebu svých dětí. V případě, že má dítě zvýšené výdaje na zdravotní péči, mělo by se výživné pohybovat při horní hranici rozmezí, pokud je určováno výživné na více dětí, výživné by se mělo být stanoveno při dolní hranici procentuální rozmezí.

Tabulka 2: Doporučující tabulka při rozhodování o výživném

Kategorie	Věk dítěte	Procentuální rozmezí
1.	0 až 5 let	11 - 15 %
2.	6 až 9 let	13 – 17 %
3.	10 až 14 let	15 – 19 %
4.	15 až 17 let	16 – 22 %
5.	18 a více let	19 – 25 %

*Zdroj:*⁷⁵

Shora uvedená tabulka je určena při rozhodování o výživném rodiče, který má jednu až tři vyživovací povinnosti, a dosahuje průměrných příjmů. Pro rodiče, který má čtyři a více dětí, rodič, který dosahuje příjmů minimálních či nadstandardních, určena spíše není. Tzv. tabulkové výživné vychází z předpokladu, že míra potřeb dítěte je závislá na mnoha faktorech, a to zejména na věku dítěte, jeho zdravotním stavu, jaké má dítě zájmy, zda a jakou

⁷⁴ Metodický materiál pro sjednocení rozhodovací praxe soudů v otázkách výživného na děti. [online]. Praha: Ministerstvo spravedlnosti ČR, 2010 [citováno 31. 10. 2019]. Dostupný z <http://files.adikia.cz/>

⁷⁵ Metodický materiál pro sjednocení rozhodovací praxe soudů v otázkách výživného na děti. [online]. Praha: Ministerstvo spravedlnosti ČR, 2010 [citováno 31. 10. 2019]. Dostupný z <http://files.adikia.cz/>

školu studuje (státní, soukromou) atd. V případě, že existují specifické okolnosti případu, rovněž se výživné tímto způsobem nestanoví.

Doporučující tabulka, která byla vytvořena Ministerstvem spravedlnosti, je odbornou veřejností kritizována z důvodu narušení dělby moci, neboť materiál pochází z dílny orgánů moci výkonných a pokud by měl být takový materiál vytvořen, tak pouze orgány moci soudní.⁷⁶ I přes tuto výhradu je v současné praxi soudů jako pomocný materiál využívána.

Rozsah vyživovací povinnosti

Rozsah vyživovací povinnosti má být stanoven na základě poměření reálných možností, schopností a majetkových poměrů povinného k odůvodněným potřebám oprávněného.⁷⁷ Jak již bylo uvedeno výše, předpokladem pro vymezení konkrétní výše vyživovací povinnosti je řádné zjištění skutkového stavu tak, aby soud měl co možná nejpřesnější obraz o příjmech, výdajích a životní úrovni povinného rodiče. K tomu, aby této povinnosti mohl soud dostát, musí každý povinný prokázat soudu své příjmy a další doklady ke správnému zjištění jeho majetkových poměrů. V případě, že této povinnosti povinný nevyhoví, uplatní soud v řízení o vyživovací povinnosti rodiče k dítěti nebo o vyživovací povinnosti jiného předka k nezletilému dítěti, které nenabylo plné svéprávnosti, podle § 916 občanského zákoníku nevyvratitelnou domněnku o výši příjmu povinného. Při stanovování výživného pro zletilé dítě tuto nevyvratitelnou domněnku výdělkové fikce využít nelze. Jedná se o specifické břemeno tvrzení a prokazování výše příjmu, kterým je zatížena povinná osoba.⁷⁸ V takovém případě soud vychází z toho, že průměrný měsíční příjem povinné osoby činí pětadvacetinásobek částky životního minima. Výdělkové poměry soud zpravidla zjišťuje ze zprávy zaměstnavatele o výši mzdy či platu za posledních šest až dvanáct měsíců. V případě osob podnikajících je posuzování alimentární potenciality povinných složitější, neboť za tímto účelem je často nutné zkoumat celkové podnikání tohoto rodiče (daňová přiznání, peněžní deníky a další). Při vyhodnocování možností a schopností ohledně rozsahu vyživovací povinnosti není zpravidla nutné odečíst náklady na investice do podnikání, neboť povinný by měl v první řadě dostát své vyživovací povinnosti a až poté zbylé finanční prostředky investovat do svého podnikání.⁷⁹ V případě, že se jedná o podnikání dlouhodobě ztrátové, je třeba zabývat se objasněním důvodů, z jakých

⁷⁶ KRÁLÍČKOVÁ, Z.; TELEČEK, I. *Výživné v novém občanském zákoníku*. Bulletin advokacie, 2014, č. 3, s. 27.

⁷⁷ Rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 24. 5. 2004, sp. zn. 11 Co 2/2004

⁷⁸ SVOBODA, K. *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekonstrukci soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., s. 148.

⁷⁹ Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 24. 8. 1992, sp. zn. 8 Co 213/92

povinný ve ztrátovém podnikání pokračuje. Při stanovení rozsahu vyživovací povinnosti soud posuzuje, jaké by měl povinný reálné možnosti příjmu ze závislé činnosti.⁸⁰

I za splnění předpokladu, že rodič řádně doloží své příjmy a majetkové poměry, není stanovení vyživovací povinnosti pro soud snadné, neboť pouhé zjištění faktických výdělků pro stanovení výše vyživovací povinnosti nestačí a soud musí současně posoudit, zda faktické výdělků, kterých povinný dosahuje, odpovídají výdělku, který by povinný skutečně dosahovat mohl (tzv. zásada potenciality výdělku). Za této situace soud musí zhodnotit, zda povinný vykonává práci, která odpovídá jeho kvalifikaci, jaká je situace na trhu práce v daném regionu atd. Rovněž soud posoudí, jak se pohybuje průměrný příjem v daném regionu za práci stejného druhu a porovná jej s dosahovaným příjmem povinného rodiče.

Jestliže povinný změnil zaměstnání, je třeba zabývat se také tím, zda nynější pracovní zařazení povinného rodiče není méně výhodné než jeho předchozí zaměstnání a zda se tak cíleně nevzdal části svých příjmů, a pokud ano, zda se tak stalo z důležitých důvodů (zdravotní důvody, organizační změny na pracovišti apod.). V případě, že by soud zjistil, že takové důležité důvody pro změnu zaměstnání nebyly dány, vychází při stanovení vyživovací povinnosti z příjmů před změnou zaměstnání.⁸¹ Jako vzdání se výhodného zaměstnání nelze posoudit případ, kdy se povinná osoba vzdá zaměstnání z důvodu, že náklady na dopravu do zaměstnání jsou tak vysoké, že zaměstnání je v konečném důsledku nerentabilní.⁸² Jestliže povinný rozváže pracovní poměr z osobních důvodů (například z důvodů neshod s nadřízeným, aniž by měl zajištěné jiné vhodné zaměstnání), je takové jednání nutné posoudit jako vzdání se zaměstnání bez důležitých důvodů.⁸³

Při rozhodování o výši vyživovací povinnosti se soud musí rovněž vypořádat se specifickými situacemi:

Nezaměstnanost

V případě nezaměstnaného povinného si soud zpravidla opatří zprávu od Úřadu práce ČR zaměřenou na zjištění, zda je povinný evidován v evidenci uchazečů o zaměstnání, zda povinný pobírá dávky v nezaměstnanosti, jaká je situace na trhu práce v daném regionu a jakým způsobem povinný spolupracuje na nalezení nového zaměstnání. Pokud v daném regionu nelze nalézt zaměstnání, které by odpovídalo pracovní kvalifikaci povinného, lze po takovém rodiči požadovat, aby si našel i jiné zaměstnání, ve kterém

⁸⁰ Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 28. 5. 2003, sp. zn. 10 Co 550/2002

⁸¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 20. 8. 1969, sp. zn. 8 Cz 23/69

⁸² Rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 24. 5. 2004, sp. zn. 11 Co 2/2004

⁸³ Rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 31. 8. 2005, sp. zn. 10 Co 555/2005

by dosahoval příjmů, které by sloužily k placení vyživovací povinnosti. Také je třeba zkoumat další možnosti zaměstnání například i ve vzdálenějším místě od bydliště, pokud by bylo možné do tohoto zaměstnání dojíždět, eventuálně přechodně bydlet v místě pracoviště, pokud by tomu nebránily žádné jiné okolnosti.⁸⁴

Úpadek

Skutečnost, že byl prohlášen úpadek povinné osoby, ke kterému došlo v důsledku nepřiměřených majetkových rizik povinného, a povinný se nachází v tíživé finanční situaci, nemůže jít k tíži oprávněného a neměla by být důvodem ke snížení vyživovací povinnosti. I v tomto případě se promítne při stanovení vyživovací povinnosti tzv. zásada potenciality příjmů.

Výkon trestu odnětí svobody

Výkon trestu odnětí svobody pro úmyslný trestný čin má vliv na možnost dosahování příjmů, které by měly sloužit k plnění vyživovací povinnosti. V případě, že se povinný rodič tímto způsobem zbavil možnosti plnit svou vyživovací povinnost, není tato skutečnost důvodem ke snížení nebo k nestanovení vyživovací povinnosti. Skutečnost, že povinný se nachází ve výkonu trestu odnětí svobody, nelze přičítat k tíži dítěte.⁸⁵ Při rozhodování o výši vyživovací povinnosti vychází soud při vyhodnocování potenciality příjmů povinného z příjmů, které měl povinný před nástupem do výkonu trestu odnětí svobody.⁸⁶ Stejně tak argument povinného, že v důsledku záznamu v Rejstříku trestů, má ztíženou možnost nalézt odpovídající zaměstnání, nelze klást k tíži osoby oprávněné, neboť by se jednalo o nepřijatelné přenášení důsledků jednání povinného na osobu oprávněnou.⁸⁷

3.3.4. Soulad poskytování výživného s dobrými mravy

I v případě vyživovací povinnosti však platí korektiv ustanovení § 2 odst. 3 občanského zákoníku, z něhož vyplývá, že nárok na výživné nesmí být v rozporu s dobrými mravy a nesmí vést ke krutosti a bezohlednosti urážející obyčejné lidské cítění. Termín dobré mravy není nikde legálně definován, jedná se o takový pojem, který je dotvářen výkladem právní nauky a soudní praxe. Dobré mravy jsou v nauce vymezovány jako způsoby chování, které nejsou nikomu

⁸⁴ Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 16. 6. 2003, sp. zn. 10 Co 289/2003

⁸⁵ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 6. 2. 2008, sp. zn. IV. ÚS 1181/07

⁸⁶ Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 6. 2. 2008, sp. zn. IV. ÚS 1181/07

⁸⁷ Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 1. 6. 2004, sp. zn. 19 Co 121/2004

na újmu.⁸⁸ Posouzení, zda je přiznání výživovací povinnosti v souladu s dobrými mravy, je úlohou soudu, který má dobré mravy posuzovat i s ohledem na okolnosti případu a na stav dobrých mravů v místě a čase rozhodování.⁸⁹

Rozpor s dobrými mravy je třeba posuzovat zvlášť obezřetně a například konfliktní vztahy v rodině nelze přičítat k tíži nezletilých dětí a zpochybňovat tak nárok na výživné s odkazem na rozpor s dobrými mravy.⁹⁰ Nepřiznání výživného pro rozpor s dobrými mravy je možné pouze v důsledku jednání osoby, která se přiznání výživného domáhá, nikoli v důsledku jednání osob povinných nebo třetích osob.⁹¹ Nepřiznání výživného pro rozpor s dobrými mravy je dle judikatury v zásadě vyloučen u výživou oprávněného nesvéprávného, nezletilého dítěte, které ještě nedovršilo patnáctého roku věku. Jedním z důvodů, kdy by výživné nebylo přiznáno pro rozpor s dobrými mravy, je natolik závadové chování, které co do rozsahu a intenzity koliduje s dobrými mravy a bylo by nepřijatelné, aby takovému dítěti bylo výživné přiznáno⁹² (například fyzické napadání, hrubá vulgarity, odsouzení za úmyslný trestný čin nebo provinění spáchané vůči rodiči apod.). V takovém případě je třeba vždy vyhodnotit, jaké jsou vztahy v rodině, jakým způsobem se rodič choval a chová vůči svému dítěti, zda rodič nepřispěl k tomuto závadovému chování dítěte svým předchozím jednáním vůči dítěti, jakým způsobem tento rodič pečoval o mravní vývoj dítěte apod. Takové chování však může nastat například u osob, které dlouhodobě zneužívají návykové látky a v důsledku toho se často závadově chovají i vůči svému rodiči, i přesto, že rodiče jej vychovávali vhodným způsobem a nelze jim v tomto směru ničeho vytknout.

3.3.5. Změna poměrů

Všechna rozhodnutí, jimiž je stanoveno výživné, jsou vydávána s tzv. výhradou, pokud se okolnosti nezmění (*cum clasula rebus sic stantibus*). Musí však jít o tak podstatnou změnu okolností, že předchozí rozhodnutí nemůže za nového skutkového stavu obstát.⁹³ Podle ustanovení § 923 odst. 1 občanského zákoníku může soud v takovém případě změnit rozhodnutí nebo dohodu o výživném pro nezletilé dítě, které dosud nenabylo plné svéprávnosti. Zpravidla se bude jednat o zvýšení výživného v důsledku přibývajících věku nezletilého dítěte,

⁸⁸ TELEC, I. *Poctivost a důvěra, dobrá víra, dobré mravy, veřejná morálka a veřejný pořádek*, Právní rozhledy, 2001, č. 1, s. 3.

⁸⁹ KRÁLÍČKOVÁ, Z.; TELEC, I. *Výživné v novém občanském zákoníku*. Bulletin advokacie, 2014, č. 3, s. 26.

⁹⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. 4. 2004, sp. zn. 6 Tdo 326/2004

⁹¹ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 15. 9. 2005, sp. zn. III. ÚS 606/04

⁹² Rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 24. 4. 2006, sp. zn. 10 Co 976/2005

⁹³ ZUKLÍNOVÁ, M., DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J. a kol.: *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: rodinné právo*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 129.

kdy se rovněž zvyšují náklady na jeho výživu. Může nastat i případ opačný, kdy povinný žádá o snížení výživného v důsledku změn jeho majetkových poměrů, ke které mohlo dojít například z důvodu zhoršení zdravotního stavu, nezaviněné ztráty zaměstnání, nebo z důvodu, že povinná osoba rovněž může nabýt dalších vyživovacích povinností apod.

Dále může dojít fakticky ke změně osoby, které bylo dítě svěřeno do výchovy. V praxi leckdy dochází k tomu, že se změní poměry v rodině a o dítě pečuje jiná osoba, než které bylo dítě rozhodnutím soudu svěřeno do výchovy (například druhý rodič, jiný příbuzný). V případě, že by o dítě fakticky pečoval druhý rodič, je třeba vycházet z toho, že tento rodič plní výživné v naturální formě a je logické, že tento rodič nebude plnit výživné druhému rodiči, který již o dítě osobně nepečuje. Rozhodnutí o svěřeni nezletilých dětí do výchovy jednomu z rodičů nemá konstitutivní účinky ve vztahu k vyživovací povinnosti, které váže oba rodiče bez ohledu na to, kterému z nich bylo dítě rozhodnutím soudu svěřeno do výchovy. Počátek stanovení vyživovací povinnosti se proto neváže na právní moc rozhodnutí o svěřeni do výchovy jednoho rodičů, ale váže se na okamžik faktické změny poměrů.^{94, 95}

3.3.6. Zánik vyživovací povinnosti

Závěrem této kapitoly je třeba pro ucelenost tohoto výkladu věnovat ještě pozornost tomu, kdy vyživovací povinnost zaniká. Jak již bylo zmíněno v úvodu této kapitoly, trvání vyživovací povinnosti vychází z předpokladu existence příbuzenského poměru v řadě přímé. Stejně tak jako vyživovací povinnost vzniká ze zákona, tak také ex lege zaniká a není třeba vydávat žádné soudní rozhodnutí. Obecně rozlišujeme tzv. absolutní zánik vyživovací povinnosti, který nastává v případě smrti osoby oprávněné nebo povinné a také osvojením dítěte. Právo na výživné je právem jako majetkovým, avšak i právem osobním, neboť je vázáno na osoby oprávněné a povinné a jejich smrtí zaniká. Dávky výživného splatné ke dni smrti, mohou být předmětem dědictví po zemřelém, neboť jako dluh či pohledávka přechází na právní

⁹⁴ Nález Ústavního soudu v ČR ze dne 26. 1. 2006, sp. zn. IV. ÚS 257/05

⁹⁵ V praxi u Okresní státního zastupitelství v Trutnově byl řešen případ, kdy matka podala trestní oznámení na otce, který dle jejího názoru neplnil soudem stanovenou vyživovací povinnost, nicméně nezletilá dcera byla již předběžným opatřením soudu svěřena do výchovy otce, a to z důvodu, že v domácnosti matky byla nezletilá týrána druhem matky a matka jeho jednání tolerovala. I přesto, že matka dceru již ve své péči fakticky neměla, domáhala se plnění vyživovací povinnosti od otce, neboť žádné nové rozhodnutí ohledně změny vyživovací povinnosti nebylo vydáno, a argumentovala tím, že se jedná stále o pravomocné rozhodnutí. Tato situace byla orgány činnými v trestním řízení vyhodnocena při posouzení předběžné otázky podle § 9 odst. 1 trestního řádu tak, že rozhodnutí vydané v opatrovnickém řízení již neodpovídá aktuální situaci, neboť okolnosti se oproti stavu v době rozhodování tohoto soudu zcela zásadně změnily, a otec, který o dceru osobně pečoval a hradil její veškeré náklady, nemá povinnost přispívat matce, která o dceru nepečovala. Naopak matka nezletilé dcery vyživovací povinnost vůči své dceři neplnila, neboť o ni ani osobně nepečovala a ani otci nepřispívala finančně.

nástupce zemřelého.⁹⁶ Dále rozlišujeme tzv. relativní zánik vyživovací povinnosti v případě, že dítě nabyde dočasně schopnosti samo se živit. V případě, že však dítě tuto schopnost pozbyde, vyživovací povinnost se opět obnoví.⁹⁷

⁹⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. 4. 2004, sp. zn. 30 Cdo 2128/2003

⁹⁷ SVOBODA, K. *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekonstrukci soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 126.

4. Současná právní úprava trestného činu zanedbání povinné výživy

Tato kapitola bude zaměřena na výklad současné právní úpravy trestného činu zanedbání povinné výživy podle § 196 trestního zákoníku a nejčastěji řešenou problematiku související s tímto trestným činem. Trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 196 trestního zákoníku má v odstavcích 1 a 2 upraveny dvě samostatné základní skutkové podstaty a v odstavci 3 je upravena kvalifikovaná skutková podstata vztahující se k oběma těmto základním skutkovým podstatám. Objekt a subjekt trestného činu je pro všechny skutkové podstaty trestného činu zanedbání povinné výživy shodný tak, jak je uvedeno v kapitole 2.3., z tohoto důvodu bude věnována pozornost již pouze rozdílům mezi jednotlivými skutkovými podstatami.

4.1. Neplnění povinnosti vyživovat nebo zaopatřovat

Objektivní stránka skutkové podstaty trestného činu zanedbání povinné výživy podle § 196 odst. 1 trestního zákoníku spočívá v tom, že pachatel zaviněně neplní svou zákonnou povinnost vyživovat nebo zaopatřovat jiného, což znamená, že oprávněná osoba nedostane vše, co je obsahem vyživovací povinnosti. Nemusí se však jednat pouze o to, že pachatel neplní svou vyživovací povinnost v penězích, ačkoli se jedná o stěžejní většinu případů, ale také o to, že pachatel neposkytuje odpovídající plnění v naturální formě (neposkytuje dítěti dostatek stravy, nedostatečně zajišťuje oblékání dítěte apod.).

Za jednání, které nebude naplňovat znaky skutkové podstaty trestného činu zanedbání povinné výživy, nelze považovat takové jednání rodiče, kdy jako zákonný zástupce dítěte odmítne lékařský zákrok, který má být dítěti proveden, nebo nesouhlasí s návrhem poskytované léčby.⁹⁸

Z hlediska trestní odpovědnosti je však irelevantní, zda pachatel plní vyživovací povinnost dobrovolně, nebo je plněno na základě výkonu rozhodnutí.

Forma zavinění je u trestného činu zanedbání povinné výživy podle § 196 odst. 1 trestního zákoníku vymezena alternativně, pachatel se tedy tohoto trestného činu může dopustit buď ve formě úmyslu, nebo ve formě nedbalosti. Formu zavinění je potřeba vždy výslovně vyjádřit v tzv. právní větě meritorního rozhodnutí, ale také je třeba vyjádřit konkrétní skutkové okolnosti, z nichž je forma zavinění dovozována.⁹⁹ V popisu skutku není nutné uvádět, že pachatel neplnil vyživovací povinnost „úmyslně“, neboť by se jednalo pouze o citaci trestního

⁹⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. 10. 2006, sp. zn. 8 Tdo 1135/2006

⁹⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 1. 2016, sp. zn. 8 Tdo 1627/2015

zákoníku, k vyjádření úmyslné formy zavinění postačí, pokud je dostatečně vyjádřena v popisu jednání pachatele.¹⁰⁰

4.1.1. Doba neplnění vyživovací povinnosti

Oproti dřívější právní úpravě¹⁰¹ zákonodárce výslovně stanovil dobu neplnění vyživovací povinnosti, a to že neplnění vyživovací povinnosti musí trvat nejméně po dobu čtyř měsíců a musí být soustavné. Zákonný pojem „doba delší než čtyři měsíce“ je nutné vykládat tak, že je třeba, aby povinný nejméně pětkrát v určeném termínu nezaplátil.¹⁰² Pokud tedy pachatel svou vyživovací povinnost neplnil v době kratší než čtyři měsíce, nejsou tímto jednáním naplněny všechny znaky skutkové podstaty trestného činu zanedbání povinné výživy podle § 196 trestního zákoníku. V případě, že pachatel neplní svou vyživovací povinnost soustavně po dobu delší než čtyři měsíce po sobě jdoucí a na výživné neuhradí ničeho, nečiní posouzení této situace z hlediska znaku minimální doby neplnění vyživovací povinnosti problémy. V praxi se však lze častěji setkat s tím, že pachatel vyživovací povinnost plní sporadicky, což znamená, že některý měsíc výživné zašle, další dva měsíce výživné již nezašle a takto se to například pravidelně opakuje v průběhu několika let. Eventuálně hradí výživné sice pravidelně, ale v nižší výměře. Při posuzování minimální doby neplnění vyživovací povinnosti „po dobu delší než čtyři měsíce“ je nutné vycházet z toho, že vyživovací povinnost není plněna řádně také v případě, že pachatel bude plnit svou vyživovací povinnost pouze částečně, kdy některé dávky budou plněny a jiné nikoliv. Stanovení minimální doby neplnění vyživovací povinnosti není možné vykládat tak, že se musí jednat pouze o úplné neplnění vyživovací povinnosti po dobu delší než čtyři měsíce, aby byly naplněny znaky skutkové podstaty trestného činu zanedbání povinné výživy podle § 196 odst. 1 trestního zákoníku. O neplnění vyživovací povinnosti jde totiž i tehdy, pokud pachatel, aniž by mu v tom bránily podstatné důvody, plní vyživovací povinnost jen v omezeném rozsahu, nikoli v rozsahu stanoveném zákonem.¹⁰³ V případě, že pachatel plní vyživovací povinnost v podstatně nižších částkách, než které byly pachateli stanoveny soudním rozhodnutím, a nebyly-li zjištěny žádné okolnosti, které by pachateli bránily v plnění vyživovací povinnosti ve stanovené výši, nelze takovéto plnění považovat za snahu plnit vyživovací

¹⁰⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 3. 2017, sp. zn. 6 Tdo 300/2017

¹⁰¹ Trestní zákon č. 140/1961 Sb. v ustanovení § 213 konkrétní dobu neplnění vyživovací povinnosti nestanovil, tato byla vymezena judikaturou, kdy za delší dobu neplnění vyživovací povinnosti byla považována zpravidla doba šesti měsíců, když však nebyla vyloučena i doba kratší s ohledem na okolnosti případu – srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. 1. 1992, sp. zn. 6 Tz 193/91

¹⁰² VIKTORINOVÁ, Marie a Jana ZEZULOVÁ. *Ještě k trestnému činu zanedbání povinné výživy podle § 196 trestního zákoníku*. Státní zastupitelství. 2010, 2010(10), s. 19

¹⁰³ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 7. 2019, sp. zn. 7 Tdo 630/2019

povinnost.¹⁰⁴ Někteří pachatelé rovněž přichází s tím, že cíleně uhradí každou čtvrtou platbu výživného s cílem, aby přerušili protiprávní stav. Judikaturou však bylo stanoveno, že uhrazením pouze některé z plateb, ačkoli by pachatel jinak mohl zaplatit celé výživné, nedojde k přerušení protiprávního stavu a takovéto částečné plnění vyživovací povinnosti nevede k beztrestnosti jednání.¹⁰⁵ Uhrazení jednotlivých plateb je nutné vyjádřit v popisu skutku, kdy se uvedou měsíce, ve kterých bylo výživné uhrazeno a v jaké výši,¹⁰⁶ následně se také tyto platby započítají do celkového dluhu na výživném, nicméně pouze částečné plnění vyživovací povinnosti, kdy pachatel uhradí pouze některé platby výživného nevede k závěru o beztrestnosti jednání pachatele.

V tomto směru může být inspirující slovenská právní úprava, která v ustanovení § 207 zákona č. 300/2005 Z.z., trestný zákon, minimální dobu páčání trestného činu zanedbání povinné výživy upravuje odlišnou formou, kdy se nevyžaduje soustavné neplnění vyživovací povinnosti minimálně po dobu čtyř měsíců po sobě jdoucích, ale postačuje, pokud pachatel neplní, nebo se vyhýbá plnění vyživovací povinnosti nejméně po dobu tří měsíců v období dvou let. Zákon tedy nevyžaduje soustavné páčání, ale může se jednat o kterékoli tři měsíce v období dvou let. Tímto způsobem se má zamezit obcházení, jak se vyhnout trestnímu stíhání.¹⁰⁷

Je však třeba odlišovat případy, kdy povinná osoba výživné uhradila pouze opožděně, eventuálně z akceptovatelných důvodů v mírně nižší výměře. Dovození trestní odpovědnosti za takové řádné neplnění vyživovací povinnosti by totiž mohlo být nepřiměřeným rozšiřováním trestní represe. V případě, že pachatel v některých měsících výživné uhradil, avšak již po řádném termínu splatnosti, je třeba důsledně posoudit, zda tyto platby je možné zahrnout do rozsahu a doby páčání trestného činu (jednalo se o příklad, kdy pachatel čtyři měsíce výživné hradil v plné výši, avšak opožděně, a následně již výživné již nehradil vůbec, neboť dle jeho názoru vyživovací povinnost již zanikla), a posuzovat takto plněnou vyživovací povinnost i s ohledem na skutečnost, zda by takovéto opožděné plnění vyživovací povinnosti naplnilo samo o sobě znaky skutkové podstaty bez ohledu na další neplnění vyživovací povinnosti.¹⁰⁸

Rozsah neplnění vyživovací povinnosti je třeba vyhodnocovat i s ohledem na společenskou nebezpečnost, neboť jak již uváděl Adolf Dolenský ve své monografii:

¹⁰⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 12. 11. 2014, sp. zn. 8 Tdo 1301/2014

¹⁰⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 2. 4. 2014, sp. zn. 3 Tdo 226/2014

¹⁰⁶ Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 13. 3. 2012, sp. zn. 4 To 80/2012

¹⁰⁷ IVOR, J.; POLÁK, P.; ZÁHORA, J.. *Trestné právo hmotné II: Osobitná časť*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017. ISBN 978-80-8168-585-9.

¹⁰⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 5. 12. 2018, sp. zn. 7 Tdo 1456/2018

„Nebezpečnost pro společnost je tím menší, čímž méně chybí do plné výše měsíčních dávek.“¹⁰⁹

Je tedy nutné každý případ posuzovat individuálně, když například krátkodobé plnění v nepatrně nižší výměře by nebylo možné považovat za společensky škodlivé (například pachatel má platit výživné ve výši 1.000,-Kč, na jeho mzdu bude nařízen výkon rozhodnutí a na výživné mu ze mzdy bude po dobu půl roku strhávána částka pouze 950,-Kč).

4.1.2. Schopnost povinné osoby plnit vyživovací povinnost

Základním předpokladem, který je třeba posoudit, je skutečnost, zda byla povinná osoba vůbec schopna plnit svou vyživovací povinnost. Dále je třeba se zabývat tím, zda neplnění vyživovací je odůvodněné a zda u pachatele skutečně absentuje schopnost plnit svou vyživovací povinnost. Bezdůvodným neplněním vyživovací povinnosti totiž pachatel nejenže vyjadřuje svůj postoj k plnění zákonných povinností, ale také skutečný vztah ke svému dítěti, neboť dítě, které dosud nenabývalo schopnosti samo se živit, si nemůže obstarat prostředky na svou výživu výdělečnou činností a ani nemůže přizpůsobit své potřeby představám pachatele o rozsahu či způsobu plnění vyživovací povinnosti.¹¹⁰ Níže jsou shrnuty nejčastější důvody, které povinné osoby uvádí na svou obhajobu, které se týkají jejich neschopnosti plnit svou vyživovací povinnost.

Nezaměstnanost aneb „Na výživné nemám peníze“

Jedním z nejčastějších důvodů neplnění vyživovací povinnosti je nedostatek finančních prostředků osob povinných. Často pachatelé udávají, že jsou nezaměstnaní, pobírají pouze dávky státní sociální podpory, v některých případech jsou i zcela bez příjmu, neboť se na příslušný úřad práce vůbec nenahlásili. Sama skutečnost, že povinná osoba se nachází v tíživé finanční situaci, ještě nemůže vést závěru, že by nemusela plnit svou vyživovací povinnost. Při hodnocení tíživých sociálních poměrů je totiž třeba vycházet z toho, že vyživovací povinnost stále trvá a pachatel je primárně povinen vyvinout veškeré úsilí k tomu, aby zajistil prostředky na plnění vyživovací povinnosti. Při dokazování je třeba zaměřit se na objasnění důvodů těchto nepříznivých sociálních poměrů a zda se skutečně jedná o takovou situaci, kterou pachatel nemohl nijak ovlivnit (například kritická situace na trhu práce, kdy je vysoká nezaměstnanost) a zda vyvinul veškeré úsilí k tomu, aby tuto situaci překonal (jednalo by se o překážku objektivního rázu). Pokud by důvod neplacení výživného spočíval ve zdravotním omezení

¹⁰⁹ DOLENSKÝ, A. *Zanedbání povinné výživy. In Acta Universitatis Carolinae - Iuridica 2.* Praha: Univerzita Karlova, 1964. s. 48

¹¹⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 1. 2017, sp. zn. 3 Tdo 1748/2016

povinné osoby, v důsledku, kterého by byla povinná osoba v pracovní neschopnosti, eventuálně příjemcem částečného nebo plného invalidního důchodu, jednalo by se o odbornou otázku, k jejímuž zodpovězení by měla být vyžádána zpráva lékaře, posudek o invaliditě Okresní správy sociálního zabezpečení, rozhodnutí o přiznání invalidního důchodu nebo v případě pochybností opatřen znalecký posudek z oboru zdravotnictví, odvětví posudkové lékařství.¹¹¹ V případě, že by na základě zajištěných důkazů bylo zjištěno, že nedostatečný příjem vznikl na základě objektivních skutečností, které pachatel nemohl ovlivnit, pak trestní odpovědnost za přečin zanedbání povinné výživy u osob, jejichž finanční situace je tíživá, lze stíhat pouze za předpokladu, že je u tohoto pachatele prokázána schopnost této osoby plnit z těchto dávek svou vyživovací povinnost.¹¹² V takovém případě je nutné zjistit, jakými konkrétními částkami a z jakých zdrojů povinný disponoval a zda bylo reálné, aby po uhrazení nákladů na základní životní potřeby platil výživné.¹¹³ Pokud by však pachatel měl příjem na hranici existenčního minima, nicméně by byl objektivně schopen zajistit si vyšší příjem, není tímto vyloučena trestní odpovědnost za trestný čin zanedbání povinné výživy, stejně tak jako existence exekučního řízení vedeného vůči povinné osobě.¹¹⁴

Mnohem častější jsou však případy, kdy pachatel se o získání příjmů nijak nesnaží a dlouhodobě se spokojí se stavem, kdy je příjemcem sociálních dávek nebo si zajišťuje pouze příjem na svou obživu (například prostřednictvím různých brigád), ale o zajištění finančních prostředků na úhradu výživného se již nestará. Nebránila-li pachateli v získání finančních prostředků pracovní činností žádná objektivní překážka a pachateli v zaměstnání bránily pouze jeho subjektivní důvody,¹¹⁵ poté je možné za splnění všech dalších předpokladů dovést trestní odpovědnost za trestný čin zanedbání povinné výživy. V takovém případě je třeba vycházet z potenciality příjmu pachatele, tedy z toho, jakých příjmů by mohl dosahovat. V případě, že pachatel ukončil předchozí zaměstnání dohodou, je nezbytné zjistit, zda se jednalo o důvody na straně zaměstnavatele a zda skutečně bránily tomu, aby pachatel v zaměstnání i nadále pokračoval, nebo se jednalo výlučně o důvody na straně pachatele a zda by bylo reálné, aby si zajistil zaměstnání, pokud by se nechal zaevidovat v evidenci úřadu práce.¹¹⁶ Dokazování se musí zaměřit zejména na nabídku míst v daném regionu odpovídající pracovní kvalifikaci a zkušenostem pachatele; dále zjištěním, jak pachatel spolupracuje s úřadem práce a zda požádal

¹¹¹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. 9. 2012, sp. zn. 5 Tdo 1049/2012

¹¹² Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. 8. 2001, sp. zn. 4 Tz 135/2001 nebo usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 4. 2011, sp.zn. 4 Tdo 438/2011

¹¹³ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 1. 10. 2015, sp. zn. 7 Tdo 1144/2015

¹¹⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 3. 2016, sp. zn. 8 Tdo 303/2016

¹¹⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. 8. 2017, sp. zn. 6 Tdo 650/2017

¹¹⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 16. 3. 2000, sp. zn. 7 Tz 24/2000

o podporu v nezaměstnanosti,¹¹⁷ zjistit, kde se ucházel o zaměstnání, s jakým výsledkem a jaké byly důvody nepřijetí tohoto uchazeče. Pokud však v nabídce není zaměstnání odpovídající plně kvalifikaci pachatele, nemůže pachatel odůvodnit nezaměstnanost a v důsledku toho neplnění vyživovací povinnosti pouze tím, že není ochoten přijmout nižší pozici. V případě, že se mu nedaří po delší dobu nalézt zaměstnání, které by plně odpovídalo jeho vzdělání, kvalifikaci a představám, měl by slevit ze svých nároků a snažit se zajistit si i méně lukrativní pracovní místo prostřednictvím něhož by si zajistil příjem k zajištění finančních prostředků pro splnění vyživovací povinnosti.¹¹⁸ Rovněž je v rámci dokazování nutné zajistit zprávy od bývalých zaměstnavatelů se zaměřením na zjištění, jakých pracovních výdělků pachatel dosahoval, jaká byla jeho pracovní morálka, jaký byl důvod ukončení pracovního poměru. Dále je povinný rodič, jehož aktuální majetkové poměry mu nedovolují platit výživné řádně a včas v rozsahu tak, jak bylo stanoveno soudním rozhodnutím, učinit aktivní kroky k tomu, aby snížil svou vyživovací povinnost (podání návrhu na snížení výživného u soudu).¹¹⁹ V opačném případě se totiž opět vystavuje nebezpečí stíhání za trestný čin zanedbání povinné výživy.

Neúspěšné podnikání aneb „Jsem ve ztrátě“

Obdobným případem je situace u osob podnikajících, které mají vyživovací povinnost, avšak dlouhodobě vykazují ztrátové podnikání, čímž odůvodňují neschopnost platit výživné. V případě, kdy by pachatel jako podnikatel nebyl dlouhodobě schopen dosahovat výdělků odpovídajících minimální mzdě, měl by pak v takovém případě nerentabilní podnikání opustit, neboť neodpovídá jeho výdělkovým možnostem a schopnostem, a měl by si nalézt zaměstnání, ve kterém dosáhne příjmu, který mu umožní plnit svou vyživovací povinnost.¹²⁰ V případě, že v civilním řízení u osob podnikajících nebylo při stanovení výše vyživovací povinnosti vycházeno z tzv. výdělkové fikce podle § 916 občanského zákoníku, pak orgán činný v trestním řízení nemůže tuto fikci využít při vyhodnocení předběžné otázky o výši vyživovací povinnosti, neboť k možnostem a schopnostem pachatele plnit vyživovací povinnost musí provádět dokazování.¹²¹ Příjmy z podnikatelské činnosti je třeba ověřovat dokazováním a pro posouzení „ztrátovosti podnikání“ nestačí vyjádření povinného, že v podnikání nedosahuje takových příjmů, z nichž není schopen hradit výživné. Za tímto účelem je třeba vyžádat daňová přiznání,

¹¹⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 9. 2013, sp. zn. 4 Tdo 887/2013

¹¹⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. 11. 2012, sp. zn. 11 Tdo 709/2012

¹¹⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. 10. 2017, sp. zn. 4 Tdo 1261/2017

¹²⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. 8. 2011, sp. zn. 6 Tdo 960/2011

¹²¹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 12. 10. 2010, sp. zn. 7 Tdo 859/2010

příslušné účetnictví, provést výslech společníků, popřípadě vyžádat znalecký posudek i oboru ekonomiky, odvětví účetní evidence.¹²² Připravil-li se pachatel svým úmyslným jednáním o příjem z podnikatelské činnosti (například z důvodu uložení zákazu činnosti, ztráty bezúhonnosti a odnětí živnostenského oprávnění apod.), který mohl využít na úhradu výživného, jedná se o subjektivní překážku, kterou zavinil pachatel, nikoliv o objektivní důvod nemožnosti plnit vyživovací povinnost.¹²³

Insolvence aneb „Výživné neplatím, protože mám dluhy“

Dalším častým zdůvodněním neplnění vyživovací povinnosti je tvrzení pachatele, že výživné neplatí, neboť má dluhy a nachází se v úpadku. Skutečnost, že se povinný rodič nachází v úpadku ve smyslu ustanovení § 3 insolvenčního zákona však neznamená, že by v průběhu insolvenčního řízení výživné hradit nemusel. Při prověřování trestné činnosti související s neplacením výživného u pachatelů, kteří se nachází v úpadku, se orgány činné v trestním řízení zpravidla setkávají s tím, že tito pachatelé vůbec nemají přehled, zda je výživné hrazeno. Vychází totiž z toho, že je povinností insolvenčního správce, aby výživné hradil, a o hrazení výživného se již dále nezajímají. Vyživovací povinnost povinného rodiče nicméně trvá i v insolvenčním řízení, neboť má osobní charakter, což znamená, že může být plněna placením výživného, ale také osobní péčí o dítě, z tohoto důvodu vyživovací povinnost trvá i po celou dobu insolvenčního řízení. Podání insolvenčního návrhu může přispět k budoucímu uspořádání majetkových poměrů, ale tento procesní úkon nemá vliv na trestní odpovědnost za trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 196 trestního zákoníku.¹²⁴

Při posuzování toho, kdo má povinnost zajistit placení výživného je rovněž potřeba vyhodnotit fázi, ve které se insolvenční řízení nachází. Podání návrhu dlužníka na zahájení insolvenčního řízení a následné zahájení insolvenčního řízení ještě neznamená, že od této doby všechny povinnosti související s hrazením výživného přechází na insolvenčního správce. Podle ustanovení § 111 odst. 1 insolvenčního zákona je sice dlužník povinen zdržet se od okamžiku, kdy nastaly účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení, nakládání s majetkovou podstatou a majetkem, který do ní může náležet, nicméně podle § 111 odst. 2 insolvenčního zákona se toto omezení nevztahuje na úkony, které jsou nutné ke splnění zákonné vyživovací povinnosti. Pachatel tedy může ještě i v tomto režimu plnit svou vyživovací povinnost, a to až do okamžiku schválení oddlužení podle § 406 a následující insolvenčního zákona. Poté přechází povinnost

¹²² Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. 11. 1998, sp. zn. 5 Tz 136/98

¹²³ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. 12. 2016, sp. zn. 4 Tdo 1512/2016

¹²⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 6. 2017, sp. zn. 6 Tdo 773/2017

platit výživné na insolvenčního správce. Insolvenční správce je pouze prostředníkem, který při splnění zákonných podmínek, hradí za povinného rodiče výživné. Pachatel, který je v úpadku a současně je povinným rodičem k vyživovací povinnosti, musí insolvenčnímu správci poskytnout veškerou potřebnou součinnost k placení výživného, a dále je povinen učinit veškerá opatření k tomu, aby insolvenční správce hradil výživné. V případě, že toto pachatel neučiní a insolvenčnímu správci součinnost neposkytne, tak již po objektivní i subjektivní stránce naplňuje znaky skutkové podstaty trestného činu zanedbání povinné výživy podle § 196 trestního zákoníku.¹²⁵ Není povinností druhého rodiče nezletilého dítěte, případně zletilého dítěte, zařizovat, aby insolvenční správce hradil výživné, neboť tito o probíhajícím insolvenčním řízení ani nemusí vědět. Povinný rodič nacházející se v úpadku má zajistit, aby výživné bylo řádně hrazeno.¹²⁶ Na druhou stranu někdy nastávají případy, kdy i přes poskytnutou součinnost, není výživné, ačkoli bylo strženo, řádně insolvenčním správcem hrazeno, a to nejčastěji z důvodu, že stržené výživné insolvenční správce nezasílá každý měsíc, ale například čtvrtletně, pololetně apod. (například insolvenční správce zasílá výživné až poté, kdy stržená částka přesáhne 5.000,-Kč z důvodu snížení administrativní zátěže spojené s tímto vyplácením). V takovém případě je třeba vyslechnout pachatele, zda se zajímal o řádné placení výživného insolvenčním správcem, rovněž vyslechnout insolvenčního správce, necht' se vyjádří k důvodům tohoto neplacení, a vyhodnotit, zda pachatel mohl jednání insolvenčního správce ovlivnit a je-li u něj dáno zavinění.

Pro úplnost je nutné uvést, že podle ustanovení § 169 odst. 1 písm. e) insolvenčního zákona je pohledávkou postavenou na roveň za majetkovou podstatou pohledávka věřitele na výživném ze zákona, což znamená, že tento typ pohledávek se uspokojují v plné výši kdykoli po rozhodnutí o úpadku. Jedná se pohledávku s přednostním nárokem, nejprve se tedy platí běžné výživné v plné výši a poté i dlužné výživné.

4.1.3. Další vybrané důvody neplnění vyživovací povinnosti

Špatná sociální a finanční situace na straně povinného je sice častým důvodem, proč se pachatelé dopouští trestného činu zanedbání povinné výživy, nicméně v praxi nacházíme i jiné motivy neplnění vyživovací povinnosti.

¹²⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 1. 2018, sp. zn. 8 Tdo 1411/2017

¹²⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 12. 2010, sp. zn. 4 Tdo 1226/2010

Bránění ve styku s dítětem aneb „Matka mi dítě nepůjčuje, tak já nebudu platit!“

Problematické partnerské vztahy a zejména neshoda ohledně styku s dítětem jsou vedle nedostatku finančních prostředků dalším z nejčastějších důvodů, proč druhý rodič neplní svou vyživovací povinnost. Pachatelé uvádí, že vyživovací povinnost přestali plnit jako reakci na jednání druhého rodiče, který jim brání ve styku s nezletilým dítětem. Okolnost, že je bráněno jednomu rodiči ve styku s dítětem však není možné předběžně posoudit tak, že by se jednalo o vyživovací povinnost, která je v rozporu s dobrými mravy.¹²⁷ Skutečnost, že je jednomu z rodičů bráněno ve styku s dítětem je třeba řešit jinými právními prostředky,¹²⁸ nikoli neplněním vyživovací povinnosti. Právo na styk s dítětem a právo na výživné nejsou totiž vzájemné závazky a plnění jednoho není možné navázat na plnění druhého.¹²⁹ Neschopnost dohody rodičů o styku s dítětem nemůže jít k tíži dítěte a není důvodem k zániku vyživovací povinnosti. Dle mého názoru je bránění jednoho rodiče ve styku s dítětem a v důsledku toho neplnění vyživovací povinnosti druhým rodičem jedním z nejpalčivějších problémů. V případě, že je rodiči bráněno ve styku s dítětem, je jasné, že takový rodič nebude mít zájem financovat potřeby dítěte a bude k plnění vyživovací povinnosti laxní. Mnohdy je také vidět tzv. začarovaný kruh, kdy povinný rodič například v některém měsíci nemá dostatek finančních prostředků na zaplacení výživného, ale o styk s dítětem zájem má. Druhý rodič však styku s dítětem brání s odůvodněním, že dokud nezplatí výživné, tak mu dítě tzv. nepůjčí, neboť se domnívá, že tímto způsobem se snáze domůže zaplacení výživného. Povinný rodič tedy do doby, dokud nezplatí výživné, dítě nevidí, a postupem času na styk s dítětem zcela rezignuje. Vzhledem k tomu, že vyživovací povinnost může být plněna i v naturální formě, není možné zamezit styku dítěte s odůvodněním, že není zaplacen výživné. V tomto ohledu by měly být více využívány jiné prostředky zajišťující výkon soudního rozhodnutí ve věcech úpravy styku s nezletilým dítětem. Pachatelé trestného činu zanedbání povinné výživy se však z logických důvodů na orgány činné v trestním řízení s oznámením o bránění styku s dítětem neobrací, neboť by se současně tyto orgány dozvěděly o jejich řádném neplnění vyživovací povinnosti. U těchto pachatelů, kteří v reakci na problematické vztahy s bývalým partnerem a bránění styku s dítětem, přestanou plnit svou vyživovací povinnosti je z hlediska možné recidivy největší potenciál k prevenci trestné činnosti a předcházení recidivního chování. V případě, že bude pouze v dané věci vydán trestní

¹²⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 2. 2013, sp. zn. 5 Tdo 123/2013

¹²⁸ Mezi jiné právní prostředky, které připadají v úvahu v případě nedodržování soudního rozhodnutí ve věcech styku s nezletilým dítětem, řadíme zejména výkon rozhodnutí ve věcech péče o nezletilé podle § 500 a následující zákona o zvláštních řízeních soudních mezi které se patří ukládání pokut, odnětí dítěte. Pokud by byla opakovaně tato opatření použita bezvýsledně, připadá v úvahu naplnění znaků skutkové podstaty přečinu maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání podle § 337 odst. 4 trestního zákoníku.

¹²⁹ KOVÁŘOVÁ, D. *Vyživovací povinnost po rekodifikaci*. Praha: Leges, 2014, s. 131

příkaz a uložen podmíněný trest odnětí svobody, nebude mít takto uložený trest zpravidla žádný výchovný efekt. Především u tohoto motivu páchaní trestné činnosti by mělo dojít k projednání věci u soudu v hlavním líčení, případně edukaci povinného, ale i zástupce oprávněné osoby, že neplnění vyživovací povinnosti není důvodem bránění styku s dítětem. Současně by bylo vhodné zapojit Probační a mediační službu nebo jiný orgán, který by se snažil poskytnout efektivní pomoc v tom směru, aby neplnění vyživovací povinnosti nebylo nástrojem, jak řešit konfliktní partnerské vztahy.

Financování pouze vybraných aktivit aneb „Když je dítě se mnou, platím mu všechno!“

Někteří pachatelé v návaznosti na nesouhlas s využitím prostředků druhým rodičem určených k výživě dítěte, přestanou soudem stanovené výživné platit a namísto toho trvají na tom, že výživné hradí v době styku s dítětem tím, že mu zabezpečují všechny potřeby, eventuálně mu v této hodnotě koupí věci dle svého uvážení (sportovní vybavení, hračky atd.) nebo dají dítěti kapesné apod.¹³⁰ Příležitostná plnění v době, kdy má jeden z rodičů dítě ve své péči, eventuálně pořízení určitého vybavení, nemůže nahradit plnění stanoveného výživného. Touto formou totiž nejsou splněny všechny povinnosti, které byly povinnému určeny soudem k uspokojení potřeb oprávněné osoby a v takovém jednání je možné za splnění dalších předpokladů spatřovat přečin zanedbání povinné výživy podle § 196 trestního zákoníku.¹³¹ Také není možné do soudem stanoveného výživného započítat plnění, které rodič poskytne dítěti v době, kdy jsou spolu (například za vynaložené náklady na pohonné hmoty, náklady na vstupné v době výletu apod.), a následně na výživné zaslat částku sníženou o tyto vynaložené náklady. Plnění výživného tzv. naturální formou je možné, nicméně se musí jednat o věc, která je odůvodněně potřebná, a dále se rodiče musí na úhradě výživného formou naturálního plnění dohodnout, aby nedošlo k situaci, že na jedné straně budou potřeby oprávněného zajištěny nedostatečně (například nezaplacené obědy ve škole) a na druhé straně budou jeho potřeby plněny duplicitně (například dostane dvě cyklistická kola).¹³²

Spor o otcovství dítěte aneb „Výživné neplatím, protože nejsem otcem!“

Jedním z občasných důvodů pro neplnění vyživovací povinnosti ze strany otce, který se v praxi vyskytuje, je skutečnost, že právní otec dítěte tvrdí, že není biologickým otcem dítěte, a z tohoto důvodu odmítá plnit svou vyživovací povinnost. Jak již bylo uvedeno v kapitole 3.3.1. otcí vzniká vyživovací povinnost uplatněním jedné ze tří domněnek otcovství

¹³⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 13. 11. 1996, sp. zn. 2 Tzn 172/96

¹³¹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. 11. 2011, sp. zn. 4 Tdo 1290/2011

¹³² Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 5. 3. 2020, sp. zn. 3 Tdo 177/2020

a pro posouzení vyživovací povinnosti je rozhodné otcovství právní, nikoli biologické. V případě, že by otcovství jiného muže bylo popřeno, má vyživovací povinnost tento „nový“ otec až od nabytí právní moci popření otcovství „původního“ otce.¹³³ Vzhledem ke skutečnosti, že v předchozí době svědčila právní domněnka „původnímu otci“, byl povinen plnit vyživovací povinnost. Výrok o popření otcovství má konstitutivní povahu a vzhledem k tomu není možné, aby se „původní“ právní otec, který plnil vyživovací povinnost domáhat na „novém“ právním otci vrácení již uhrazeného výživného a nejedná se v tomto směru o bezdůvodné obohacení.

Na druhou stranu je třeba uvést, že v praxi přichází otcové s tímto tvrzením, které je ve většině případů nepodložené objektivními důkazy (například s tvrzením dítě mu není podobné, manželka mu při rozvodu řekla, že dítě není jeho apod.), nicméně popření otcovství v právním smyslu není ve většině těchto případů ze strany otce řešeno, kdy se o možnosti popření otcovství vůbec nezajímají a zůstávají pasivní. Nastanou i případy, kdy lhůty pro popření otcovství dávno uplynuly.¹³⁴

Nevyužívání výživného pro potřeby dítěte aneb „Odmítám bývalou manželku financovat!“

Obecně platí, že výživné je dávkou určenou pro potřeby dítěte, nikoliv pro potřeby rodičů. Nejedná se tedy o dávku, kterou by rodič mohl využít volně zcela dle svého uvážení. V některých případech pachatelé kritizují životní styl druhého rodiče a mají za to, že je výživné využíváno nesprávně, eventuálně namítají, že druhý rodič například stejně vysokou částkou nepřispívá, případně uvádí, že financují nejen potřeby dítěte, ale také tzv. živí i druhého rodiče. Pečuje-li rodič o dítě, plní svou zákonnou vyživovací povinnost právě touto osobní péčí, a druhý rodič, který o dítě osobně nepečuje, plní svou vyživovací povinnost tím, že platí pravidelně výživné v peněžní formě.¹³⁵ V případě, že by totiž o dítě osobně nepečoval druhý rodič, musely by být vynaloženy finanční prostředky na zajištění péče o dítě (například hlídání, vaření pro dítě apod.).

¹³³ SVOBODA, K. *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekonstrukci soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 113.

¹³⁴ U Okresního státního zastupitelství v Trutnově byl řešen případ, kdy právní otec dítěte měl podezření, že není biologickým otcem dítěte přibližně od tří let věku tohoto dítěte, ale vzhledem k dobrým vztahům s tímto dítětem nechtěl popření otcovství řešit až do dovršení věku 18 let dítěte. Přibližně 15 let čekal, aby otázku biologického otcovství dítěte uzavřel a poté již jako právní, nikoli biologický otec, odmítal plnit svou vyživovací povinnost, nicméně lhůta pro popření otcovství již dávno uplynula, neboť podle § 785 odst. 1 občanského zákoníku objektivní lhůta pro popření otcovství činí šest let a subjektivní lhůta je šestiměsíční. I přesto, že v daném případě již popěrná lhůta uplynula, může soud podle ustanovení § 792 občanského zákoníku rozhodnout o prominutí zmeškání lhůty, pokud to vyžaduje zájem dítěte a veřejný pořádek. Je však otázkou, zda by v tomto konkrétním případě převážil zájem právního otce na popření otcovství před zájmem stability rodinných vztahů.

¹³⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 9. 10. 2014, sp. zn. 7 Tdo 1194/2014

Existují i případy, kdy pachatelé výživné zasílají na zvláštní bankovní účet, ke kterému druhý rodič nemá dispoziční oprávnění. I v takovém případě mohou být naplněny znaky skutkové podstaty trestného činu zanedbání povinné výživy, neboť za splnění vyživovací povinnosti není možné považovat zaplacení na účet, ke kterému nemá druhý rodič dispoziční oprávnění a nemůže tedy tyto finanční prostředky na úhradu potřeb dítěte využít.¹³⁶ Stejná situace nastane, pokud se povinný rodič rozhodne zasílat pouze část stanoveného výživného druhému rodiči a další část výživného dítěti ukládá na spoření. Ani takové jednání nelze považovat za řádné plnění vyživovací povinnosti, neboť nejprve mají být zabezpečeny odůvodněné potřeby dítěte a až poté mohou být tvořeny úspory. Povinný rodič si však sám nemůže stanovit, jakou částku ze stanoveného výživného bude druhému rodiči zasílat na zajištění odůvodněných potřeb dítěte a jakou část na úspory. Takové jednání by však mělo být zohledněno při hodnocení společenské škodlivosti.¹³⁷ Pokud však povinný rodič zasílá výživné na zvláštní bankovní účet jím založený na jména nezletilých dětí, a druhý rodič jako zákonný zástupce má rovněž k tomuto bankovnímu účtu dispoziční oprávnění, nejedná se sice o placení výživného k rukám druhého rodiče, nicméně pokud druhý rodič má možnost tyto peníze určené na výživné vybrat, nebude v takovém případě naplněn znak společenské škodlivosti jednání ve smyslu ustanovení § 12 odst. 2 trestního zákoníku.¹³⁸

Dohoda o neplacení výživného aneb „Nikdo po mně výživné nechtěl!“

Mezi další obhajobu neplacení výživného, kterou pachatelé uvádějí, lze zařadit uzavření dohody o neplacení výživného. Pachatelé přicházejí s tím, že výživné neplatí z důvodu, že se tak se zástupcem oprávněného dohodli. Uzavření takovéto dohody nemá vliv na trvání vyživovací povinnosti, neboť druhý povinný rodič se nemůže účinně vzdát práva na výživné, jelikož se jedná o právo dítěte, nikoli druhého rodiče, který je pouze zástupcem oprávněného. Uzavření dohody o neplacení výživného však může mít vliv na posouzení subjektivní stránky trestného činu a mohlo by v takovém případě být vyloučeno úmyslné zavinění.¹³⁹

Dále ani skutečnost, že výživa nezletilého byla zajištěna novým partnerem či manželem druhého rodiče nezbavuje povinného rodiče trestní odpovědnosti za neplnění vyživovací povinnosti, byť by se spolu rodiče nezletilého dítěte na takovém postupu dohodli a potřeby oprávněné osoby by byly zabezpečeny. Převedení vyživovací povinnosti na třetí osobu totiž není možné, neboť vyživovací povinnost je zákonem uložena primárně rodičům dítěte. Tuto okolnost

¹³⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 7. 2010, sp. zn. 6 Tdo 883/2010

¹³⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 2. 2003, sp. zn. 7 Tdo 209/2003

¹³⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. 3. 2020, sp. zn. 8 Tdo 148/2020

¹³⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 12. 11. 2003, sp. zn. 7 Tdo 1281/2003

by bylo možné zohlednit pouze při ukládání trestu, nejednalo by se však o okolnost, která by snižovala společenskou škodlivost jednání pachatele do té míry, že by se nejednalo o trestný čin.¹⁴⁰

Založení nové rodiny aneb „Výživné neplatím, protože živím svou novou rodinu/ jsem na mateřské s dalším dítětem“

U pachatelů, který mají větší počet dětí, kdy tyto děti jsou vychovávány v různých výchovných prostředích, je častá obhajoba, že výživné na další děti nemohou plnit, neboť mají větší počet vyživovacích povinností a zpravidla plní vyživovací povinnost na děti, které žijí s pachatelem v jeho současné domácnosti. Ani tato obhajoba však nemůže obstát, neboť jak trefně uvedl Nejvyšší soud v jednom ze svých rozhodnutí *„Zplození dítěte není sport ani zábava, byť to tak některým jedincům na počátku může připadat.“*¹⁴¹ z tohoto důvodu má každý zhodnotit, zda je schopen dostát svým vyživovacím povinnostem. Nejedná se tedy o takovou okolnost, která by vyloučila protiprávnost neplnění vyživovací povinnosti.

Ani skutečnost, že povinná osoba je na mateřské či rodičovské dovolené, není důvodem, pro který by bylo možné ospravedlnit neplnění vyživovací povinnosti.¹⁴² K tomuto důvodu je třeba poznamenat, že ačkoliv převážně pachatelkami trestné činu zanedbání povinné výživy nejsou ve většině případů ženy, tak tento důvod se zpravidla týká pachatelek žen, které opustí své starší děti, které nechávají dřívějším partnerům, a s novým partnerem založí novou rodinu. S těmito dětmi jsou pak na mateřské či rodičovské dovolené a vyživovací povinnost k dítěti, o které osobně nepečují, neplní.

Důvody neplnění vyživovací povinnosti jsou různé a u některých případů je třeba poctivě vyhodnotit, zda neplnění vyživovací povinnosti není pouze důsledkem předchozích konfliktních vztahů, bránění styku s dítětem či spor o otcovství dítěte, a zda by se v takovém případě nedalo zabránit recidivnímu chování pachatelů zvýšenou edukací či poskytnutím odborné právní pomoci.

4.2. Vyhýbání se plnění

Trestného činu zanedbání povinné výživy podle § 196 odst. 2 trestního zákoníku se dopustí ten, kdo se úmyslně vyhýbá plnění své zákonné povinnosti vyživovat nebo zaopatřovat jiného po dobu delší než čtyři měsíce. Druhá základní skutková podstata upravená

¹⁴⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 12.5.2010, sp. zn. 7 Tdo 398/2010

¹⁴¹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. 4. 2012, sp. zn. 4 Tdo 250/2012

¹⁴² Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. 9. 2017, sp. zn. 3 Tdo 967/2017

v ustanovení § 196 odst. 2 trestního zákoníku upravuje objektivní stránku skutkové podstaty tak, že pachatel svou vyživovací povinnost nejenže neplní, ale navíc činí aktivní kroky k tomu, aby svou vyživovací povinnost plnit nemusel, nebo aby cíleně ztěžoval výkon soudního rozhodnutí. U přečinu zanedbání povinné výživy podle § 196 odst. 2 trestního zákoníku je vyžadováno aktivní konání pachatele a vyžaduje se úmyslná forma zavinění. Dle judikatury připadá v úvahu pouze úmysl přímý podle ustanovení § 15 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku,¹⁴³ nicméně si lze představit i situaci, kdy pachatel, ačkoliv si je vědom, že má vyživovací povinnost a nařízen výkon rozhodnutí srážkami ze mzdy, cíleně pracuje tzv. načerno z důvodů, že bude dosahovat vyšších výdělků, neboť za něj nebude státu odváděno sociální a zdravotní pojištění a další odvody, a je srozuměn i s tím, že nebude mít legální příjmy, z nichž je možné provést srážky na výživné. Pachatel je ohrožen trestem odnětí svobody, a to až na dva roky.

Mezi typická jednání, jimiž se pachatel vyhýbá plnění zákonné vyživovací povinnosti řadíme taková jednání, kdy pachatel bez vážného důvodu často střídá zaměstnání v úmyslu, aby zabránil vymáhání výživného výkonem rozhodnutí, cíleně nastoupí do zaměstnání, kde dosahuje nižších příjmů, a tedy snižuje šance na případné vymození celé částky stanoveného výživného, záměrně pracuje pouze formou brigád, vykonává pouze sezónní práce nebo u nového zaměstnavatele nenahlásí svou vyživovací povinnost, ačkoliv ví, že je výživné vymáháno exekučně. Další jednání, které spočívá ve vyhýbání se plnění, je zatajování skutečných příjmů či dalšího majetku nebo povinný se svým jednáním cíleně vystaví tomu, že je vyřazen z evidence uchazečů o zaměstnání vedenou u úřadu práce, čímž sníží šanci nalézt si odpovídající zaměstnání.¹⁴⁴ Dále by jednání spočívající ve vyhýbání se vyživovací povinnosti mohlo naplňovat takové jednání, kdy pachatel záměrně činí kroky k tomu, aby nebyla do zaměstnání přijat, přičemž by mu v zaměstnání nebránily žádné závažné důvody.¹⁴⁵ Mezi další jednání, kterými je možné vyhýbat se plnění vyživovací povinnosti, judikatura zařadila také jednání pachatele, který ukončil z důvodů na své straně pracovní poměr, kdy získal odstupné, a přesto výživné neplatil.¹⁴⁶ Oproti tomu pouhý nezájem o získání zaměstnání však nelze považovat za aktivní jednání, kterým by se pachatel vyhýbal plnění vyživovací povinnosti.¹⁴⁷ Za vyhýbání také není možné považovat jednání, kdy je povinná osoba nekontaktní pro orgány činné

¹⁴³ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 13. 10. 2005, sp. zn. 3 Tdo 1068/2005

¹⁴⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 4. 1. 2012, sp. zn. 3 Tdo 1645/2011

¹⁴⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. 8. 2001, sp. zn. 4 T 135/2001 nebo Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 4. 2011, sp. zn. 4 Tdo 438/2011

¹⁴⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 5. 2014, sp. zn. 6 Tdo 658/2014

¹⁴⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 2. 2006, sp. zn. 11 Tdo 1566/2005

v trestním řízení, neboť nelze dovést aktivní jednání předpokládané v ustanovení § 196 odst. 2 trestního zákoníku.¹⁴⁸

Při popisu skutku je nutné způsob, kterým se pachatel vyživovací povinnosti vyhýbal, konkrétně vymežit.¹⁴⁹

4.3. Vydání oprávněné osoby nebezpečí nouze

V ustanovení § 196 odst. 3 trestního zákoníku je upravena kvalifikovaná skutková podstata, která se vztahuje k oběma základním skutkovým podstatám upraveným v ustanovení § 196 odst. 1 a odst. 2 trestního zákoníku, a naplní ji ten, kdo jednáním upraveným v předchozích odstavcích vydá oprávněnou osobu nebezpečí nouze. Trestní sazba trestu odnětí svobody je stanovena na šest měsíců až tři roky. Subjektivní stránku lze naplnit shodně jako u předchozích odstavců, tedy v případě trestného činu zanedbání povinné výživy podle § 196 odst. 1, 3 trestního zákoníku buď ve formě úmyslu, nebo nedbalostně. Podle § 196 odst. 2, 3 trestního zákoníku je vyžadována pouze úmyslná forma zavinění.

Z formulace „vydá oprávněnou osobu nebezpečí nouze“ lze dovést, že neplnění vyživovací povinnosti nebo vyhýbání se plnění vyživovací povinnosti musí vést k reálnému ohrožení stavem nouze. Stavem nouze rozumíme takový stav, kdy oprávněná osoba nemá dostatek finančních prostředků pro zajištění svých základních potřeb. Životní úroveň oprávněné osoby je nutné posoudit v porovnání s průměrnou životní úrovní (objektivní kritérium), ale rovněž se zohledněním skutečných potřeb oprávněného (subjektivní kritérium). Stav nouze bude dán zpravidla u osob, které jsou poživateli dávek státní sociální podpory, a to konkrétně dávek hmotné nouze. V případě, že potřeby oprávněného, jsou zabezpečovány pouze z dávek státní sociální podpory, bude oprávněná osoba zpravidla ohrožena stavem nouze.¹⁵⁰ Stav nouze nemusí být odvrácen pouze dávkami státní sociální podpory, ale také finančními příspěvky, které pravidelně poskytují například členové rodiny (typicky prarodiče pravidelně financují část potřeb dítěte, kdy se nejedná pouze o běžná plnění, ale o finanční výpomoc, bez které by jinak stav nouze nastal). Stav nouze může odvracet také druhý rodič, pokud vynakládá zvýšené prostředky na výživu oprávněné osoby za účelem zabezpečení jejich základních potřeb.

Slovenská právní úprava kvalifikované skutkové podstaty se shoduje pouze v ustanovení § 207 odst. 3 písm. a) trestního zákona Slovenské republiky, další dva případy nemají v současné české právní úpravě obdobu. Podle § 207 odst. 3 písm. b) trestního zákona Slovenské

¹⁴⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. 5. 2011, sp. zn. 3 Tdo 640/2011

¹⁴⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 7. 2007, sp. zn. 11 Tdo 349/2007

¹⁵⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 10. 2014, sp. zn. 11 Tdo 1262/2014

republiky se závažnějším způsobem jednání rozumí stav, kdy v důsledku neplnění vyživovací povinnosti je oprávněná osoba podvyživená nebo začala trpět chorobou, která nemusí být spojena s ohrožením života. Mezi další závažnější způsoby jednání lze řadit páčání trestného činu po delší dobu.¹⁵¹ Česká republika od trestnosti speciální recidivy již upustila, naopak slovenská právní úprava do kvalifikované skutkové podstaty případ speciální recidivy v ustanovení § 207 odst. 3 písm. c) trestního zákona Slovenské republiky zahrнула. Ze zkušenosti předchozí právní úpravy je možné konstatovat, že zavedení speciální recidivy nemělo požadovaný odstrašující efekt a vedlo k navýšení počtu vězeňské populace.

4.4. Subsidiarita trestní represe

Formální pojetí trestného činu doplňují dva korektivy trestního bezpráví, a to hmotněprávní korektiv (zásada subsidiarity trestní represe) a procesněprávní korektiv (zásada oportunity). Podle ustanovení § 12 odst. 2 trestního zákoníku je možné trestní odpovědnost pachatele a trestněprávní důsledky s ní spojené uplatňovat jen v případech společensky škodlivých, ve kterých nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu.

K užití zásady subsidiarity trestní represe Nejvyšší soud vydal stanovisko,¹⁵² ve kterém uvedl, že společenská škodlivost není znakem trestného činu, ale je jedním z hledisek uplatňování zásady subsidiarity trestní represe. Společenskou škodlivost by měly orgány činné v trestním řízení zvažovat u méně závažných trestných činů v každém konkrétním případě, a to k naplnění jednotlivých znaků skutkové podstaty, ale i k dalším okolnostem případu. Uplatnění zásady subsidiarity trestní represe podle ustanovení § 12 odst. 2 trestního zákoníku je možné u takových případů, kdy posuzovaný skutek nebude odpovídat z hlediska spodní hranice trestnosti ani běžně se vyskytujícím nejlehčím trestným činům určité skutkové podstaty. Uplatnění zásady subsidiarity trestní represe má přednost před případným využitím zásady oportunity.

Konkrétně při uplatnění zásady subsidiarity trestní represe u trestného činu zanedbání povinné výživy je nutné posoudit délku doby, po kterou pachatel vyživovací povinnost neplnil, kdy závažnost trestného činu bude zpravidla tím nižší, čím bude kratší délka páčání trestné činnosti (například by se jednalo dobu páčání mírně převyšující dobu čtyř měsíců), ale také čím nižší bude výše dlužné částky (zda se pachatel snažil plnit vyživovací povinnost alespoň

¹⁵¹ ČENTÉŠ, J. a kol. *Trestný zákon: velký komentár*. 3. aktualizované vydanie. Bratislava: Eurokodex, 2016. s. 413.

¹⁵² Stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 1. 2013, sp. zn. Tpjn 301/2012

částečně, nebo se snažil kompenzovat toto neplnění zvýšenou osobní péčí), současně je nutné vyhodnotit i dřívější průběh plnění vyživovací povinnosti (jaký byl jeho dosavadní postoj k plnění vyživovací povinnosti, zda již byl za neplnění vyživovací povinnosti v minulosti odsouzen, zda dřívější trestnost činu zanikla v důsledku účinné lítosti).¹⁵³

V souvislosti s uplatněním zásady subsidiarity trestní represe se již vyjádřil i Nejvyšší soud, který konstatoval, že okolnost, kdy pachatel poskytoval výživu osobám sociálně potřebným, které však nebyl povinen vyživovat, nemůže vliv na posouzení, zda se jednalo o případ společensky škodlivý, a takové jednání nelze posoudit tak, že není společensky škodlivé, když namísto plnění vyživovací povinnosti k vlastním dětem, poskytoval výživu jiným osobám, které byly v sociální nouzi, k nimž však vyživovací povinnost neměl.¹⁵⁴

Mezi případy, které by nenaplnily míru společenské škodlivosti, lze zařadit jednání, kdy se rodiče dohodnou na zápočtu výživného na nezletilé dítě. Podle ustanovení § 1988 občanského zákoníku se zakazuje započtení pohledávky proti pohledávce výživného pro nezletilého, který není plně svéprávný (byť by se jednalo o pohledávky stejného druhu). Vylučuje se jak jednostranné započtení, tak podle § 1991 občanského zákoníku také započtení, na kterém by se strany dohodly. V případě, že by si smluvní strany započtení ujednaly, byla by taková dohoda absolutně neplatná. V situacích, kdy je však občanskoprávním soudem stanoveno výživné oběma rodičům ve stejné výši,¹⁵⁵ je v praxi těchto rodičů běžně praktikováno, že výživné neplatí ani jeden z rodičů druhému rodiči, neboť se jeví nelogické zasílat tuto částku druhému rodiči. Ačkoli z hlediska občanského práva je takové jednání nepřípustné, při hodnocení trestnosti tohoto jednání, kdy se oba rodiče na tomto postupu dohodnou, je třeba na toto jednání hledět jinou optikou. Ačkoli by v daném případě byly fakticky naplněny formální znaky skutkové podstaty trestného činu zanedbání povinné výživy (pokud by tato dohoda mezi rodiči byla praktikována po dobu delší než čtyři měsíce), nicméně, pokud by potřeby obou dětí byly obdobné a životní úroveň obou rodičů shodná, bylo by nutné vyhodnotit, jaký by byl reálný dopad takového neplnění vyživovací povinnosti. V daném případě by se totiž nejednalo o typické neplnění zákonné vyživovací povinnosti a tuto faktickou praktiku vzájemného nezasílání shodné částky, která by však nijak nezměnila životní úroveň dítěte, je nutné vyhodnotit tak, že se nejedná o případ společensky škodlivý a uplatnění trestní odpovědnosti

¹⁵³ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 12. 5. 2016, sp. zn. 6 Tdo 265/2016

¹⁵⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 3. 2011, sp. zn. 6 Tdo 240/2011

¹⁵⁵ Takový případ může nastat například pokud každý z rodičů má ve své péči jedno dítě, jejichž věkový rozdíl není velký, a životní úroveň je v zásadě shodná, pak soud každému z rodičů vyměří stejné výživné na druhé dítě. Oběma rodičům pak může být stanovena povinnost přispívat na druhé dítě, které není v jejich péči, například stejnou částkou (například 2.000,-Kč měsíčně) splatnou k rukám druhého rodiče.

není na místě.¹⁵⁶ Ovšem pokud by rodiče měli dítě ve střídavé péči a jednomu z rodičů by vzhledem k jeho majetkovým poměrům byla stanovena vyživovací povinnost, nemůže si povinný rodič upravit svévolně částku, kterou druhému rodiči zasílá. V takovém případě by opět neplnil řádně svou vyživovací povinnost a zásadu subsidiarity trestní represe nelze v takovém případě aplikovat.¹⁵⁷

4.5. Zánik trestní odpovědnosti

Na základě spáchání trestného činu vzniká trestněprávní vztah mezi pachatelem tohoto trestného činu a státem. Jeho obsahem je právo státu uložit pachateli trest či ochranné opatření a povinnost pachatele se tomu podrobit. Na druhou stranu existují i důvody zániku trestní odpovědnosti, které nastávají až po spáchání trestného činu, ale dříve, než o něm bylo pravomocně rozhodnuto. Tyto okolnosti mají za následek, že zaniká právo státu na potrestání pachatele a přihlíží se k nim z úřední povinnosti. V případě zániku trestní odpovědnosti rozlišujeme tzv. obecné důvody zániku trestní odpovědnosti, které jsou upraveny v hlavě IV. obecné části trestního zákoníku, mezi něž řadíme zánik trestní odpovědnosti účinnou lítostí a promlčení trestní odpovědnosti. Dále rozlišujeme také tzv. zvláštní případy zániku trestní odpovědnosti,¹⁵⁸ a to konkrétně zánik trestnosti přípravy a pokusu trestného činu, zánik trestnosti účastenství, smrt pachatele, milost prezidenta republiky a zvláštní případy účinné lítosti upravené ve zvláštní části trestního zákoníku.

4.5.1. Účinná lítost

Obecně je zánik trestní odpovědnosti účinnou lítostí upraven v ustanovení § 33 trestního zákoníku, v němž jsou taxativně vyjmenovány trestné činy, kdy trestní odpovědnost zaniká, jestliže pachatel dobrovolně škodlivému následku trestného činu zamezil nebo jej napravil, nebo učinil o trestném činu oznámení v době, kdy škodlivému následku trestného činu mohlo být ještě zabráněno. V tomto taxativním výčtu trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 196 trestního zákoníku obsažen není.

Ve zvláštní části trestního zákoníku je však upraveno pět zvláštních případů účinné lítosti, a to v ustanovení § 197 trestního zákoníku ve vztahu k trestnému činu zanedbání povinné výživy (§ 196), v ustanovení § 242 trestního zákoníku vztahující se k trestnému činu neodvedení

¹⁵⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28.11.2012, sp. zn. 8 Tdo 1219/2012

¹⁵⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 8. 2016, sp. zn. 3 Tdo 1049/2016

¹⁵⁸ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část. Zvláštní část.* 7. vydání. Praha: Leges, 2019, s. 361

daně, pojistného na sociální zabezpečení a podobné povinné platby (§ 241), v ustanovení § 248a trestního zákoníku k trestnému činu porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže (§ 248 odst. 2 alinea první trestního zákoníku), v ustanovení § 312b trestního zákoníku vztahující se k trestnému činu účast na teroristické skupině (§ 312a) a poslední případ v ustanovení § 362 trestního zákoníku vztahující se k trestnému činu účast na organizované zločinecké skupině (§ 361).

Ustanovení § 197 trestního zákoníku upřednostňuje zájem oprávněné osoby na dosažení plnění poskytnuté pachatelem před jeho potrestáním. Podstata zvláštní formy účinné lítosti spočívá v uhrazení dlužného výživného za celé období, pro které se vede jeho trestní stíhání a pro něž soud zjišťuje jeho trestní odpovědnost.¹⁵⁹ K tomu, aby bylo vůbec možné uvažovat o tom, zda trestnost zanedbání povinné výživy zaniká pro účinnou lítost, musí být nejprve náležitě zjištěno, že se pachatel trestného činu zanedbání povinné výživy podle § 196 trestního zákoníku skutečně dopustil.¹⁶⁰ V případě, že je tato skutečnost zjištěna, stanovuje trestní zákoník k zániku trestní odpovědnosti za trestný čin zanedbání povinné výživy (§ 196) zákon dvě podmínky, které musejí být splněny současně. První podmínkou je, že **trestný čin neměl trvale nepříznivých následků**. Trvale nepříznivými následky se rozumí takové následky, které nelze napravit nebo odstranit ani dodatečným zaplacením dlužného výživného, kdy zpravidla půjde o poškození tělesného nebo duševního zdraví osoby oprávněné, k němuž došlo v důsledku nesplnění vyživovací povinnosti.¹⁶¹ Mezi další trvale nepříznivé následky způsobené neplacením výživného je možné zařadit jen skutečně závažné újmy jiného druhu záležející například v nenapravitelném zmaření možnosti dosažení určitého vzdělání či jiném zdokonalení osoby vyživovaného. K této podmínce lze říci, že v praxi se způsobení trvalých následků nevyskytuje. Již Adolf Dolenský ve své knize poukazyval na to, že se jedná o formulaci, která v tehdejší době neměla valný praktický význam a byla pozůstatkem právní úpravy obsažené v tzv. alimentálním zákoně č. 4/1931 Sb.¹⁶² Při případné změně právní úpravy trestného činu zanedbání povinné výživy se nabízí zrušení této první podmínky, když v praxi nemá valný význam.

Druhou podmínkou k možnosti uplatnění institutu účinné lítosti je, že **pachatel svou povinnost dodatečně splnil dříve, než soud prvního stupně počal vyhlášovat rozsudek**. Dodatečné splnění vyživovací povinnosti musí být dobrovolné, avšak není rozhodné, zda vyživovací povinnost dodatečně splnil sám pachatel z vlastních prostředků, nebo když zařídí,

¹⁵⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 11. 2013, sp. zn. 6 Tdo 1006/2013

¹⁶⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze 14. 11. 1980 sp. zn. 6 Tz 41/80

¹⁶¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR z 15. 9. 1989 sp. zn. 7 Tz 16/89

¹⁶² DOLENSKÝ, A. *Zanedbání povinné výživy*. In *Acta Universitatis Carolinae - Iuridica 2*. Praha: Univerzita Karlova, 1964. s. 75

aby za něj dlužné výživné uhradila jiná osoba.¹⁶³ Nicméně pachatel musí pro úhradu dlužného výživného vyvinout alespoň minimální iniciativu. Pokud by totiž došlo k úhradě dlužného výživného bez jakékoliv aktivní součinnosti pachatele (například v důsledku exekuce), tak i přesto, že by došlo k úhradě dlužného výživného z vlastních prostředků pachatele, podmínky účinné lítosti by splněny nebyly, neboť by se nejednalo o dodatečné splnění povinnosti pachatelem.¹⁶⁴ Další podmínkou je, že pachatel musí uhradit dlužné výživné za celé období, pro které je stíhán. Podmínky účinné lítosti však nejsou splněny, pokud je vyživovací povinnost splněna jen zčásti.¹⁶⁵ Pokud dojde k částečné úhradě dlužného výživného, nemá tato skutečnost ani vliv na vymezení doby páčání trestné činnosti a tato doba se o dlužné výživné nezkracuje¹⁶⁶ (například pachatel je stíhán za neplacení výživného za období od ledna 2019 do srpna 2019, poté co zaplatí dluh na výživné za čtyři měsíce, nedojde k úpravě časového vymezení skutku od května 2019 do srpna 2019). K částečné úhradě dlužného výživného však lze přihlídnout například při ukládání trestu. Jak již bylo výše uvedeno, k tomu, aby byly splněny podmínky účinné lítosti je nutné, aby bylo dodatečně uhrazeno celé dlužné výživné za období, za něž je obviněný stíhán a pro něž soud zjišťuje trestní odpovědnost. Nicméně je irelevantní, zda pachatel uhradí dlužné výživné za období předcházející či za období následující. Pachatel musí dlužné výživné zaplatit, k naplnění podmínek účinné lítosti nestačí, pokud pouze uzavře dohodu o splátkách dlužného výživného.¹⁶⁷ Pokračuje-li pachatel v neplnění vyživovací povinnosti po doručení usnesení o zahájení trestního stíhání, případně po doručení návrhu na potrestání soudem, je-li ve věci konáno zkrácené přípravné řízení, považuje se takové jednání s ohledem na ustanovení § 12 odst. 11 trestního řádu za nový skutek. V praxi však často bývá problémem určit, které platby výživného jsou určeny, na které období, neboť standardně pachatelé nerozlišují různá trestní řízení a vymezení skutku. V případě, že je proti pachateli vedeno trestní řízení, mnohdy se snaží doplatit výživné dle svých finančních možností a nerozlišuje přesně jednotlivé dávky výživného ani období, za něž výživné platí. Spíše má pachatel přehled o celkovém dluhu na výživném, nikoliv o dluhu v rámci vedených trestních řízeních. Pokud výše dluhu na výživném není přesně známa, a to například z důvodu, že výše výživného dosud nebyla soudně stanovena, případně jsou tu nesrovnalosti ohledně zaplacených splátek, bude nutné posoudit výši dluhu jako otázku předběžnou ve smyslu ustanovení

¹⁶³ Rozhodnutí č. 44/1972 Sb. rozh. tr.

¹⁶⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 13. 8. 2008, sp. zn. 3 Tdo 760/2008

¹⁶⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 4. 2017, sp. zn. 4 Tdo 277/2017

¹⁶⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. 10. 2006, sp. zn. 3 Tdo 1074/2006

¹⁶⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 7. 3. 2007, sp. zn. 7 Tdo 207/2007

§ 9 odst. 1 trestního řádu a pokud by zaplacená částka přibližně odpovídala správné výši dluhu, měly by být splněny podmínky účinné lítosti.¹⁶⁸

V souvislosti s posouzením podmínek účinné lítosti může nastat nepřehledná situace, obzvlášť pokud je proti pachateli vedeno více trestních řízení. V judikatuře Nejvyššího soudu ČR již byl řešen případ, kdy bylo odvolacím soudem nesprávně započteno zaplacené výživné, které však již bylo důvodem zániku trestnosti v předchozí trestní věci téhož pachatele. Zaplacení téže částky však nemůže být důvodem zániku trestní odpovědnosti za dva přečiny zanedbání povinné výživy spáchané neplacením výživného v různých obdobích.¹⁶⁹ Dalším problémem, který se v praxi často vyskytuje je, pokud je ve věci konáno zkrácené přípravné řízení a pachatel se řídí dlužnou částkou, která je uvedena v návrhu na potrestání. Vzhledem k tomu, že účinky trestního stíhání nastávají až doručením návrhu na potrestání soudem obviněnému, může se stát, že dluh na výživném naroste již tím, že obviněnému bude návrh na potrestání doručen až další měsíc nebo až za několik měsíců. Poté obviněný často přijde k soudu, že dlužné výživné uvedené v návrhu na potrestání zaplatil, nicméně se dozví, že dluh na výživném je vzhledem k pozdějšímu doručení tohoto návrhu na potrestání navýšen a podmínky účinné lítosti nejsou splněny. Soud však zpravidla věc odročí za účelem poskytnutí lhůty k doplacení dlužného výživného.

Forma a způsob dodatečného splnění vyživovací povinnosti zákonem stanovena není. Zpravidla bude pachatelem poskytnuto v peněžité formě, nicméně ani naturální plnění není vyloučeno.¹⁷⁰ Dlužné výživné může být pachatelem zaplaceno buď osobně, případně zasláno bankovním převodem nebo poštovní poukázkou.¹⁷¹ K zániku trestní odpovědnosti ale dojde až v okamžiku, kdy oprávněný tyto prostředky skutečně obdrží, neboť až v tuto dobu dojde ke splnění dluhu řádně a včas. Obdržení zaslaných finančních prostředků je u oprávněné osoby potřeba vždy ověřit.¹⁷² V opačném případě by totiž mohlo dojít k situaci, kdy pachatel sice soudu předloží doklad o příkazu k bankovnímu převodu, nicméně vzhledem k tomu, že na účtu není dostatek finančních prostředků, banka požadovaný převod neprovede. Stejná situace může nastat v případě zaslání finančních prostředků prostřednictvím poštovní poukázky, kdy pachatel soudu předloží kopii poštovní poukázky, ale až do doby vyplacení finančních prostředků je disponentem s výplatou peněžních prostředků, může tedy zaslání finančních prostředků ještě

¹⁶⁸ DOLENSKÝ, A. *Zanedbání povinné výživy*. In *Acta Universitatis Carolinae - Iuridica 2*. Praha: Univerzita Karlova, 1964. s. 71

¹⁶⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. 10. 2017, sp. zn. 7 Tdo 1079/2017

¹⁷⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 12. 8. 2015, sp. zn. 7 Tdo 909/2015

¹⁷¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. 9. 2004, sp. zn. 4 Tz 129/2004

¹⁷² HRACHOVEC, P. *Dodatečné splnění vyživovací povinnosti jako podmínka účinné lítosti*, Právní rozhledy 6/1999, s. 319

odvolat, případně záměrně uvést nesprávnou adresu oprávněné osoby apod. Pokud by nebylo policejním orgánem, státním zástupcem či soudem ověřeno obdržení finančních prostředků u osoby oprávněné, bylo by následné rozhodnutí učiněné předčasné, neboť by podmínky účinné lítosti splněny nebyly.

Pachatel musí dodatečně splnit svou povinnost dříve, než soud prvního stupně počal vyhlášovat rozsudek. Tímto je stanovena doba, do které pachatel musí svou povinnost splnit. Nicméně zvláštního ustanovení o účinné lítosti lze použít i tehdy, došlo-li ke splnění vyživovací povinnosti až po vyhlášení odsuzujícího rozsudku soudu prvního stupně, který byl zrušen odvolacím soudem, ale dříve, než soud prvního stupně počne vyhlášovat rozsudek nový.¹⁷³ V případě, že obviněný proti rozsudku soudu prvního stupně podá odvolání a také dodatečně splní vyživovací povinnost až po vyhlášení odsuzujícího rozsudku soudu prvního stupně, podmínky účinné lítosti sice nenastanou, ale minimálně v obvodu Krajského soudu v Hradci Králové je pachatel sice uznán vinným, nicméně je v tomto případě upuštěno od potrestání.

Slovenská právní úprava zná rovněž institut účinné lítosti, který je upraven v ustanovení § 86 odst. 1 písm. a), b) trestního zákona Slovenské republiky. Trestnost zanedbání povinné výživy zaniká na základě účinné lítosti, pokud čin neměl trvale nepříznivých následků, pachatel svou povinnost dodatečně splnil dříve, než se soud odebral k závěrečné poradě. V případě, že bylo Úřadem práce, sociálních věcí a rodiny poskytnuto náhradní výživné, je pachatel povinen ke splnění podmínek účinné lítosti uhradit náhradu za poskytnuté náhradní výživné.

Závěrem této kapitoly o účinné lítosti je třeba uvést, že do budoucna by bylo vhodné zvážit obdobu úpravy uvedené v tzv. alimentačním zákoně, kdy pachatel i přesto, že splnil podmínky účinné lítosti a byl zproštěn, tak měl povinnost uhradit náklady trestního řízení. Dle současné právní úpravy v ustanovení § 152 odst. 1 trestního řádu je totiž povinen nahradit státu taxativně vyjmenované náklady řízení pouze obžalovaný, který byl pravomocně uznán vinným.

4.5.2. Promlčení

Dalším důvodem, kdy dochází k zániku trestní odpovědnosti, je uplynutí promlčecí doby, která je stanovena zákonem. Promlčením zaniká sama trestnost činu, jedná se tedy o institut hmotněprávní.¹⁷⁴ Důvody promlčení jsou především hmotněprávní povahy, neboť po uplynutí určité zákonem stanovené doby se má za to, že pokud pachatel v promlčecí době nespáchá

¹⁷³ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 10. 1970, sp. zn. 3 Tz 22/70

¹⁷⁴ Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. Praha: Leges, [2009], s. 340. Praktik (Leges). ISBN 978-8087212-24-0.

trestný čin nový, na který trestní zákon stanoví trest stejný nebo přísnější, není zde již zájem společnosti na potrestání takového pachatele. Důvody promlčení jsou dány i z hlediska procesního, a to zejména z důvodu obtížnosti při dokazování, kdy některé důkazní prostředky již nelze obstarat. Jedinou podmínkou zániku trestnosti je tedy uplynutí zákonem stanovené promlčecí doby, která je stanovena různě, a to podle závažnosti trestného činu, které je promítnuta do výše trestní sazby a druhu trestu.

Za spáchání trestného činu zanedbání povinné výživy podle § 196 odst. 1 trestního zákoníku je pachatel ohrožen trestní sazbou až na jeden rok a podle § 196 odst. 2 trestního zákoníku hrozí trest odnětí svobody až na dvě léta. Promlčecí doba u obou základních skutkových podstat trestného činu zanedbání povinné výživy podle § 196 odst. 1 a § 196 odst. 2 trestního zákoníku činí podle § 34 odst. 1 písm. e) trestního zákoníku tři léta. U kvalifikované skutkové podstaty podle § 196 odst. 3 trestního zákoníku, kdy je oprávněná osoba vydána nebezpečí nouze, je již pachatel ohrožen trestní sazbou od šesti měsíců do tří let. Promlčecí doba v tomto případě bude podle § 34 odst. 1 písm. d) trestního zákoníku činit pět let. Za kratší dobu, než je v jednotlivých případech stanovena, nemůže dojít k promlčení trestní odpovědnosti, nicméně k prodloužení této doby dojít může, to v důsledku stavení promlčecí doby (§ 34 odst. 3 trestního zákoníku), nebo přerušení promlčecí doby (§ 34 odst. 4 trestního zákoníku).

Běh promlčecí doby je stanoven různě podle toho, zda se jedná o trestný čin, u něhož je znakem účinek anebo u něhož je účinek znakem kvalifikované skutkové podstaty, kdy u těchto trestných činů počíná běh promlčecí doby od okamžiku, kdy takový účinek nastal. U ostatních trestných činů počíná běžet promlčecí doba od ukončení jednání. Znakem skutkové podstaty přečinu zanedbání povinné výživy ani kvalifikované skutkové podstaty účinek není, běh promlčecí doby tedy počíná od ukončení jednání. V případě trestného činu zanedbání povinné výživy může být okamžikem začátku běhu promlčecí doby poslední den kalendářního měsíce, za který pachatel výživné neuhradil, nebo okamžik, kdy dojde k zániku vyživovací povinnosti. V případě, že je proti obviněnému již vedeno trestních stíhání, tak datum doručení usnesení o zahájení trestního stíhání, případně datum doručení návrhu na potrestání soudem obviněnému, neboť od této doby je další jednání podle § 12 odst. 11 trestního řádu považováno za nový skutek. V této souvislosti je však nutno podotknout, že v praxi k zániku trestní odpovědnosti v důsledku promlčení téměř nedochází.

4.5.3. Procesní důsledky zániku trestní odpovědnosti

Dojde-li k zániku trestnosti, má to různé procesní důsledky, které nastávají podle toho, v jaké fázi se trestní řízení nachází a rovněž z jakého důvodu k zániku trestnosti došlo. V případě účinné lítosti, došlo-li k dodatečnému splnění vyživovací povinnosti již ve fázi prověřování, policejní orgán nebo státní zástupce věc podle ustanovení § 159a odst. 1 trestního řádu odloží.¹⁷⁵ Pokud dojde k dodatečnému splnění vyživovací povinnosti v průběhu vyšetřování, státní zástupce trestní stíhání podle ustanovení § 172 odst. 1 písm. f) trestního řádu zastaví. Koná-li se ve věci zkrácené přípravné řízení, tak státní zástupce, pokud dojde k dodatečné úhradě dlužného výživného od doby sdělení podezření do podání návrhu na potrestání, podle ustanovení § 179c odst. 2 písm. c) trestního řádu věc usnesení odloží. Řízení o trestném činu zanedbání povinné výživy spadá do řízení před samosoudcem (§ 314a odst. 1 trestního řádu), dojde-li k úhradě dlužného výživného od doby podání návrhu na potrestání nebo obžaloby do zahájení hlavního líčení, rozhodce samosoudce o zastavení trestního stíhání podle § 314c odst. 1 písm. a) trestního řádu ve spojení s § 188 odst. 1 písm. c) trestního řádu. Dojde-li k úhradě dlužného výživného až v průběhu hlavního líčení, soud obžalovaného podle ustanovení § 226 písm. e) trestního řádu obžaloby zproští. Procesní důsledky jsou však odlišné v případě zániku trestní odpovědnosti uplynutím promlčecí doby, neboť promlčení je upraveno jako speciální důvod nepřipustnosti trestního stíhání podle § 11 odst. 1 písm. b) trestního řádu. Je-li trestní stíhání z některého z taxativně vyjmenovaných důvodů nepřipustné, nelze takové trestní stíhání zahájit a věc musí být policejním orgánem nebo státním zástupcem podle ustanovení § 159a odst. 2 písm. b) trestního řádu odložena. Bylo-li již ve věci trestní stíhání zahájeno, nelze v něm pokračovat a státní zástupce trestní stíhání podle § 172 odst. 1 písm. d) trestního řádu musí zastavit. V tomto případě se jedná o obligatorní důvod zastavení trestního stíhání. Je-li ve věci konáno zkrácené přípravné řízení, státní zástupce věc odloží podle § 179c odst. 2 písm. f) trestního řádu. Rozhodnout o zastavení trestního stíhání je možné i v řízení před soudem podle § 223 odst. 1 trestního řádu (koná-li se ve věci hlavní líčení), nebo samosoudce může věc přezkoumat a podle ustanovení § 314c odst. 1 trestního řádu ve spojení s ustanovením § 188 odst. 1 písm. c) trestního řádu trestní stíhání zastavit.

¹⁷⁵ Výkladové stanovisko Nejvyššího státního zástupce č. 11/1999 Sb. v. s.

5. Trestání

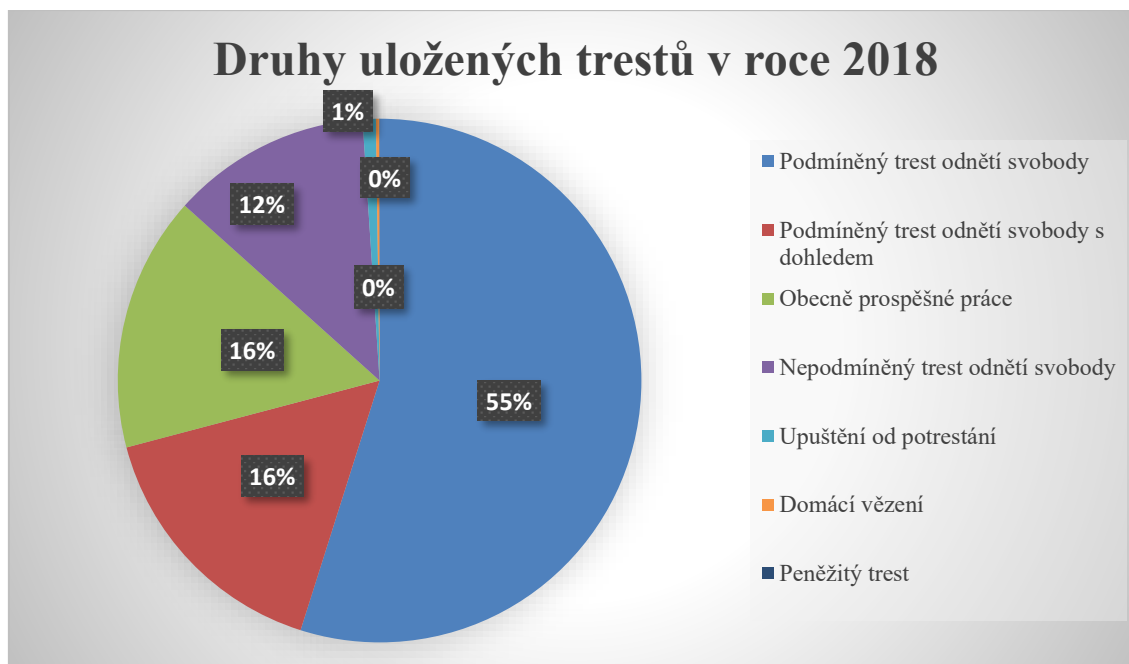
Je-li pachatel odsouzen, zpravidla následuje uložení trestu,¹⁷⁶ kterým se rozumí zákonem stanovený právní následek za určité protiprávní jednání, který má postihnout každého, kde se takového protiprávního jednání dopustí.¹⁷⁷ Předně je třeba uvést, že je trestný čin zanedbání povinné výživy svou povahou trestným činem nižší typové závažnosti, což vyplývá jednak z toho, že se jedná vždy o přečin a také horní hranice trestní sazby trestu odnětí svobody u všech skutkových podstat se pohybuje v rozmezí od jednoho roku až do tří let. Následující kapitola je věnována nejčastěji ukládaným trestům v souvislosti s trestným činem zanedbání povinné výživy. Ohledně ukládaných trestů je třeba zmínit, že ačkoliv trestní zákoník upravuje třináct druhů trestů,¹⁷⁸ ne všechny tyto tresty jsou v případě trestného činu zanedbání povinné výživy ukládány. Ze statistických dat¹⁷⁹ totiž vyplývá, že nejčastěji ukládaným trestem v roce 2018 byl podmíněný trest odnětí svobody, poté podmíněný trest odnětí svobody s dohledem, obecně prospěšné práce a poté nepodmíněný trest odnětí svobody. Uložení dalších, v úvahu připadajících, trestů (domácí vězení, peněžitý trest) bylo zcela zanedbatelné. Tyto tresty byly obdobně ukládány i v letech 2016 a 2017. Procentuální poměr mezi ukládanými tresty je pro větší přehlednost zpracován v níže uvedených grafech.

¹⁷⁶ V některých případech může být upuštěno od potrestání, a to za podmínek uvedených v § 46 a násl. trestního zákoníku.

¹⁷⁷ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část. Zvláštní část*. 7. vydání. Praha: Leges, 2019, s. 395

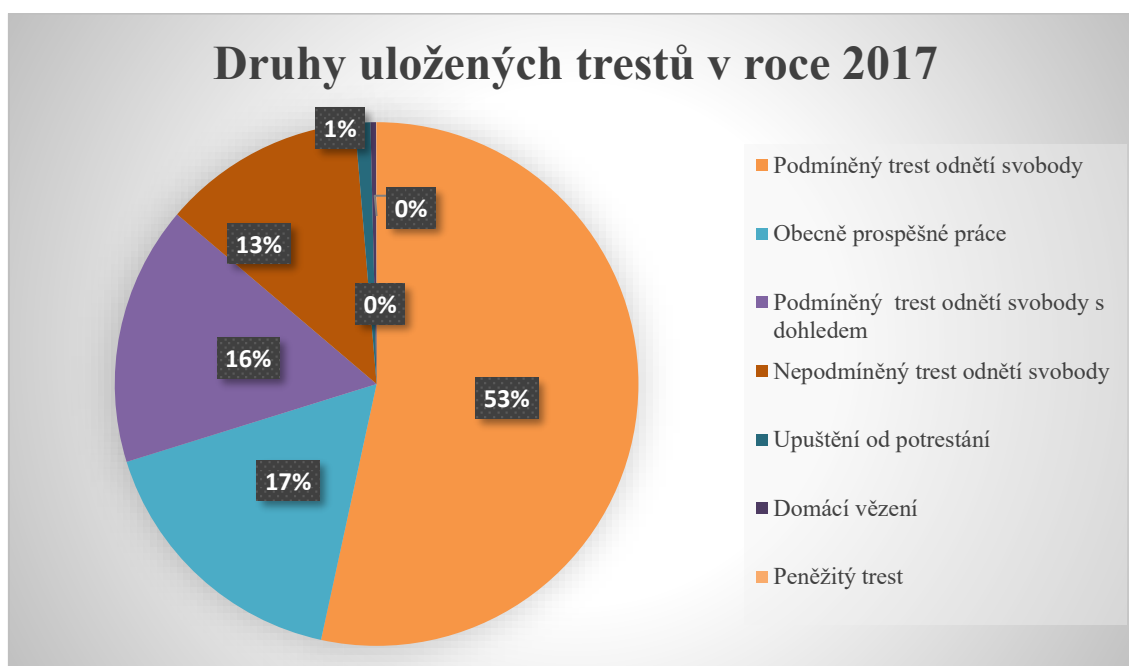
¹⁷⁸ V ustanovení § 52 odst. 1 trestního zákoníku jsou upraveny tresty, které soud může uložit: a) odnětí svobody, b) domácí vězení, c) obecně prospěšné práce, d) propadnutí majetku, e) peněžitý trest, f) propadnutí věci, g) zákaz činnosti, h) zákaz držení a chovu zvířat, i) zákaz pobytu, j) zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, k) ztráta čestných titulů a vyznamenání, l) ztráta vojenské hodnosti, m) vyhoštění.

¹⁷⁹ Statistická data byla zjištěna z aplikace JakTrestame.cz [online]. [cit. 2020-05-12]. Dostupné z: https://jaktrestame.cz/aplikace/#appka_here

Graf 2: Druhy uložených trestů za trestný čin zanedbání povinné výživy v roce 2018

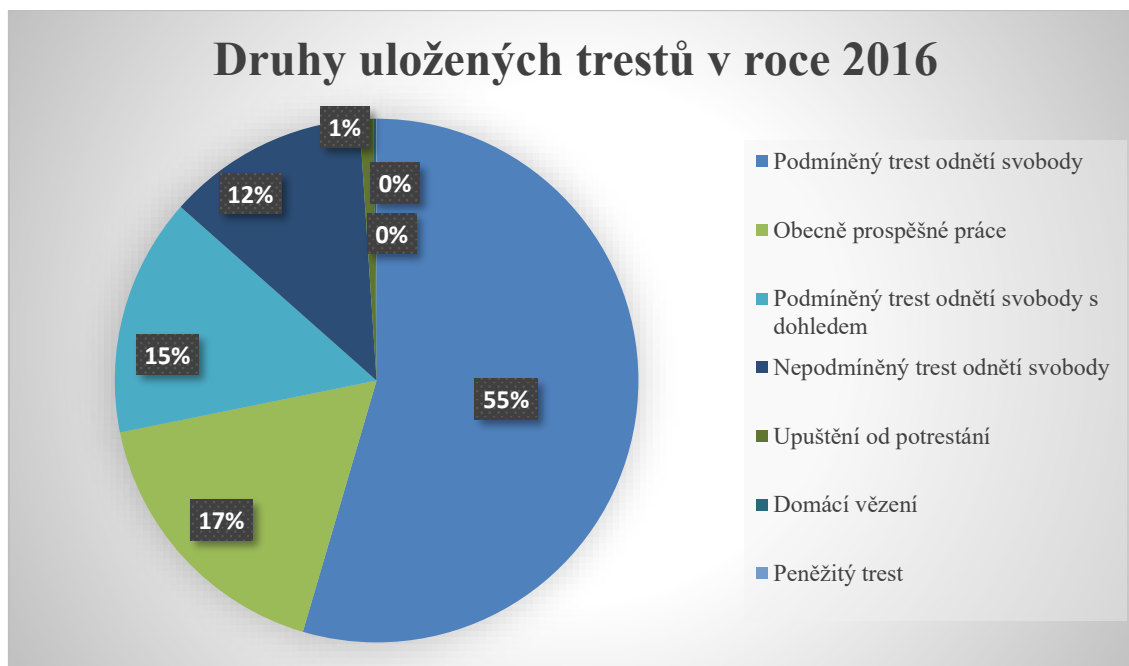
Zdroj: ¹⁸⁰

Graf 3: Druhy uložených trestů za trestný čin zanedbání povinné výživy v roce 2017

Zdroj: ¹⁸¹

¹⁸⁰ Statistická data byla zjištěna z aplikace JakTrestame.cz [online]. [cit. 2020-05-12]. Dostupné z: https://jaktrestame.cz/aplikace/#appka_here

Graf 4: Druhy uložených trestů za trestný čin zanedbání povinné výživy v roce 2016

Zdroj: ¹⁸²

5.1. Trest odnětí svobody

5.1.1. Podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody

Podle § 81 odst. 1 trestního zákoníku může soud podmíněně odložit výkon trestu odnětí svobody nepřevyšujícího tři léta, jestliže vzhledem k osobě a poměrům pachatele, zejména s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a prostředí, ve kterém žije a pracuje, a k okolnostem případu má důvodně za to, že k působení na pachatele, aby vedl řádný život, není třeba jeho výkonu. Zkušební dobu může soud stanovit na jeden rok až tři léta. Ve většině případů je pak v souvislosti s tímto trestem ukládána podle § 82 odst. 2 trestního zákoníku povinnost uvedená v ustanovení § 48 odst. 4 písm. i) trestního zákoníku uhradit dlužné výživné. V průběhu a po uplynutí zkušební doby, je soudem zkoumáno, zda odsouzený vedl řádný život a zda splnil povinnost uhradit dlužné výživné, a to buď v celé výši nebo dle svých sil. V případě, že obě tyto podmínky byly splněny, rozhodne soud, že se podmíněně odsouzený osvědčil a v takovém případě se na něj hledí jako by odsouzen nebyl. V opačném případě soud může rozhodnout,

¹⁸¹ Statistická data byla zjištěna z aplikace JakTrestame.cz [online]. [cit. 2020-05-12]. Dostupné z: https://jaktrestame.cz/aplikace/#appka_here

¹⁸² Statistická data byla zjištěna z aplikace JakTrestame.cz [online]. [cit. 2020-05-12]. Dostupné z: https://jaktrestame.cz/aplikace/#appka_here

a to již během zkušební doby, že se podmíněně odložený trest vykoná. Ve výjimečných případech, i v případě, že odsouzený zavinil příčinu pro nařízení výkonu trestu odnětí svobody, může soud ponechat podmíněně odsouzení v platnosti a stanovit nad odsouzeným dohled, přiměřeně prodloužit zkušební dobu ne o více než dvě léta nebo stanovit dosud neuložená přiměřená omezení či povinnosti uvedená v ustanovení § 48 odst. 4 trestního zákoníku. Podmíněný trest odnětí svobody je jedním z nejčastěji ukládaných trestů za trestný čin zanedbání povinné výživy. Odsouzenému je tak ponechána možnost zůstat na svobodě a zajistit si výdělečnou činností dostatek finančních prostředků na hrazení výživného, a to za současného uložení povinnosti uhradit dle svých sil dlužné výživné. V praxi je často stanovena delší zkušební doba a následně je soudem zkoumáno, zda odsouzený hradil dle svých sil dlužné výživné. V mnoha případech se zjistí, že toto dlužné výživné odsouzený nehradil a nastává překážka, pro kterou nelze odsouzeného osvědčit, i když by jinak žil řádným způsobem života. Soud proto přistoupí k prodloužení zkušební doby, aby dal odsouzenému šanci dlužné výživné doplatit. Tento přístup nelze považovat za praktický, neboť soud se o chování odsouzeného vyjma pravidelných lustrací v Centrální evidenci Rejstříku trestů, Centrální evidenci přestupků či vyžádáním zpráv od Policie ČR o chování a pověsti odsouzeného¹⁸³ nijak blíže nezajímá a zpravidla až po uplynutí zkušební doby po odsouzeném požaduje, aby doložil úhradu dlužného výživného. Je samozřejmě pravdou, že je tato povinnost uložena pachateli a ten si ji má plnit, nicméně někteří pachatelé, jakmile nejsou pravidelně vyzýváni k doložení plnění povinnosti dokladovat hrazení dlužného výživného, tuto svou povinnost neřeší a po uplynutí zkušební doby žádají soud o prodloužení zkušební doby, kdy je jim ve většině případů vyhověno a splnění této povinnosti je tak zbytečně protahováno.

V této souvislosti je kritizováno, že délka podmíněného odkladu je často nepřiměřeně dlouhá a dochází tak ke značné prodlevě úhrady dlužného výživného.¹⁸⁴ Při ukládání podmíněně odloženého trestu je tedy třeba pečlivě zvažovat délku stanovené zkušební doby tak, aby úhrada dlužného výživného byla provedena v co možná nejkratší době.

Další přiměřenou povinností a omezením podle § 48 odst. 4 trestního zákoníku, kterou soud může pachateli trestného činu zanedbání povinné výživy uložit, je omezení podle § 196a trestního zákoníku spočívající v tom, aby se pachatel zdržel řízení motorových vozidel. Toto

¹⁸³ Podle § 64 odst. 3 instrukce 505/2001 Org. Ministerstva spravedlnosti ze dne 3. 12. 2001, kterou se vydává vnitřní a kancelářský řád pro okresní, krajské a vrchní soudy, je soud, který o věci rozhodoval v prvním stupni nejméně jedenkrát za šest měsíců vyžádat opis z evidence Rejstříku trestů a další podklady nutné k posouzení způsobu života odsouzeného a dodržování přiměřených omezení a přiměřených povinností v době podmíněného odsouzení. Byla-li činem způsobena škoda, soud ověří dotazem na poškozeného, zda odsouzený projevil ve zkušební době snahu nahradit způsobenou škodu.

¹⁸⁴ MAREŠOVÁ, A. *Zanedbání povinné výživy-kdy už konečně bude tento problém účinně řešen?* Trestní právo. 2014, 2014(4), s. 25.

omezení je možné uložit pouze tehdy, pokud existuje důvodná obava, že povinnost uhradit dlužné výživné bude mařena nebo ztěžována. Jedná se o specifické omezení, které bylo do trestního zákoníku zakotveno novelou č. 390/2012 Sb. a je možné uložit jej pouze pachateli trestného činu zanedbání povinné výživy, což vyplývá i z jeho systematického zařazení ve zvláštní části trestního zákoníku. Cílem tohoto omezení je zesílit tlak na pachatele trestného činu zanedbání povinné výživy, aby uhradil dlužné výživné, avšak nemá být ukládáno v případě, že by tím bylo ohroženo plnění vyživovací povinnosti (například řidiči z povolání apod.), které by znamenalo úplnou ztrátu příjmu. Pokud odsouzený dodatečně uhradí dlužné výživné, může soud podle § 359 odst. 1 trestního řádu rozhodnout o upuštění od přiměřeného omezení spočívající ve zdržení se řízení motorových vozidel.

Pozastavení řídičského oprávnění je obdobně upraveno také v ustanovení § 71a exekučního řádu, které stanoví, že exekuční příkaz k pozastavení řídičského oprávnění povinného může exekutor vydat pouze tehdy, jestliže je v exekuci vymáhán nedoplatek výživného na nezletilé dítě anebo na zletilé dítě do 26 let věku, které se soustavně připravuje studiem na své budoucí povolání. Exekuční příkaz pozastavení řídičského oprávnění exekutor zruší v případě, že povinný prokáže, že k uspokojování svých základních životních potřeb a osob, k nimž má vyživovací povinnost nezbytně potřebuje řídičské oprávnění, nebo v případě, že povinný zaplatí nedoplatek výživného na nezletilé dítě nebo na zletilé dítě do 26 let věku, které se soustavně připravuje studiem na své budoucí povolání. Z tohoto ustanovení je patrné, že v trestním zákoníku i v exekučním řádu je upraven shodný nástroj k vyvinutí tlaku na povinného, aby uhradil dlužné výživné.

5.1.2. Podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem

Je-li třeba zvýšeně kontrolovat chování pachatele a poskytnout mu potřebnou pomoc ve zkušební době, může soud podle ustanovení § 84 trestního zákoníku podmíněně odložit výkon trestu nepřevyšujícího tři léta za současného vyslovení dohledu nad pachatelem, který vykonává úředník Probační a mediační služby. Uložení podmíněného trestu odnětí svobody s dohledem za současného uložení povinnost hradit dle svých sil dlužné výživné považují za vhodnější než uložení podmíněného trestu odnětí svobody bez dohledu. Uložení dohledu, který v těchto případech spočívá v intervalu návštěvy Probační a mediační služby jednou za čtvrt roku a doložení úhrady dlužného výživného, je z hlediska naplnění účelu trestu mnohem efektivnější. Primárně je totiž třeba pachatele trestného činu zanedbání povinné výživy naučit pravidelnosti hradit jak běžné, tak dlužné výživné a nenechat dluh na výživném rozrůst do takových rozměrů,

kdy již nebude pachatel schopen dlužnou částku vůbec uhradit a raději na tuto povinnost rezignuje. Navíc Probační a mediační služba může poskytnout také poradenství v oblasti dluhů nebo pomoc při hledání zaměstnání osobám, které mají záznam v evidenci Rejstříku trestů.

5.1.3. Nepodmíněný trest odnětí svobody

Již v kapitole 1.5. bylo pojednáno o novele trestního zákoníku provedené zákonem č. 390/2012 Sb., která nově v ustanovení § 55 odst. 2 věta poslední trestního zákoníku zavedla zvláštní úpravu omezení uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody. Uložit nepodmíněný trest svobody za přečin zanedbání povinné výživy podle § 196 odst. 1 a § 196 odst. 2 trestního zákoníku lze pouze v případě splnění alespoň jedné ze dvou alternativně stanovených podmínek. První podmínkou je, že uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody vyžaduje účinná ochrana společnosti. Druhou podmínkou je, že není naděje, že by pachatele bylo možno napravit jiným trestem. Jedná se o takový případ, že pachatel dlouhodobě projevuje negativní postoj k plnění své zákonné povinnosti a není tedy předpoklad, že by jiný, než nepodmíněný trest mohl vést k nápravě pachatele.¹⁸⁵ Tento záměr byl reflektován již v tzv. alimentálním zákoně, když bylo vycházeno z toho, že účelem zákona je donutit povinného k řádnému plnění povinností i prostředky trestního práva, nikoli plnit věznice lidmi, kteří své povinnosti neplní. Z takového potrestání by osoby oprávněné neměly sebemenší prospěch a naopak naděje, že by jejich nároky byly uspokojeny, by se ještě snížila.¹⁸⁶ Toto východisko je platné i v dnešní době.

Ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody až v krajních případech má napomoci k tomu, že pachatelé této trestné činnosti, kteří jsou na svobodě, budou lépe plnit vyživovací povinnost než osoby ve výkonu trestu odnětí svobody. Pachatelé mají na svobodě širší možnosti pracovního uplatnění a lepší finanční ohodnocení než ve výkonu trestu odnětí svobody.¹⁸⁷

¹⁸⁵ DRAŠTÍK, A.; FREMR, R.; DURDÍK, T.; RŮŽIČKA, M.; SOTOLÁŘ, A. a kol. *Trestní zákoník. Komentář. I. Díl.* Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015, s. 443

¹⁸⁶ GERLICH, K. *Rozvod, rozluka, alimenty.* Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1934, s. 59-60.

¹⁸⁷ Výše mzdy u odsouzených je upravena v nařízení vlády č. 361/2017 Sb., o výši a podmínkách odměňování odsouzených zařazených do práce ve výkonu trestu odnětí svobody, a dle druhu vykonávané práce podle § 3 odst. 1 tohoto nařízení se pohybuje v rozmezí od 50 % do 120 % minimální mzdy za měsíc. Výše hrubé minimální mzdy činí v roce 2020 částku 14.600,-Kč za měsíc. Mzda vězně se tedy pohybuje od 7.300,-Kč do 17.520,-Kč za měsíc. Podle § 2 odst. 1 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 10/2000 Sb., ze dne 20. ledna 2000, o srážkách z odměny osob, které jsou ve výkonu trestu odnětí svobody zaměstnány, o výkonu rozhodnutí srážkami z odměny těchto osob a chovanců zvláštních výchovných zařízení a o úhradě dalších nákladů, se na srážky ze mzdy k úhradě výživného nezaopatřených dětí použije 33 % čisté odměny. Vzhledem ke skutečnosti, že většina odsouzených je zařazena v první skupině s nejnižší mzdou, prostředky, které si vězeň vydělá, nebudou dostačovat na úhradu výživného. V modelovém případě, kdy vězeň je zařazen v I. skupině (práce, pro jejíž výkon není potřebná odborná kvalifikace) by jeho mzda činila 7.300,-Kč, z tohoto čistá odměna je 6.496,-Kč. Úhrn srážek z čisté odměny nesmí překročit 72 %, tedy v tomto případě je na srážky možné použít maximálně částku 4.677,-Kč. Na výživné se použije 33 %, tedy konkrétně 1.543,-Kč. Výživné ve výši přibližně 1.500,-Kč by se mohlo zdát jako adekvátní, nicméně pachatelé

Dalším pozitivním faktorem je, že pachatel může plnit svou vyživovací povinnost i v jiné než peněžní formě, a to například osobní péčí a neztratí s dítětem kontakt. Mezi další pozitivum patří skutečnost, že nebudou vynakládány náklady spojené s výkonem nepodmíněného trestu odnětí svobody. Nepodmíněný trest odnětí svobody by měl mít subsidiární povahu a jedná se o jeden z projevů pomocné úlohy trestní represe, neboť v případech, kde je možné uložit trest mírnější, nemůže být uložena sankce citelnější.¹⁸⁸ Ustanovení § 55 odst. 2 trestního zákoníku našlo odraz i v procesních předpisech, kdy podle § 125 odst. 1 věty poslední trestního řádu, pokud soud v případech uvedených v ustanovení § 55 odst. 2 trestního zákoníku ukládá nepodmíněný trest, musí vyložit, jakými úvahami byl veden a za jakého důvodu nebylo možno uložit trest přímo nespojený s odnětím svobody.

Je však třeba konstatovat, že v praxi jsou obecně pachatelům trestného činu zanedbání povinné výživy ukládány alternativní tresty nespojené s odnětím svobody. Vzhledem k tomu, že důvodem neplnění vyživovací povinnosti je ve velké většině případů tíživá finanční situace pachatelů, v případě odsouzení pachatele k alternativním trestům existuje velká šance, že jejich příjmy nebudou dostačovat na plnění běžného výživného, případně na splácení dlužného a pachatelé se tak dostávají do tzv. začarovaného kruhu, který vede k tomu, že se postupně uložení alternativních trestů vyčerpá a nezbývá nic jiného, než uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody a také následná přeměna původního trestu na trest nepodmíněný.¹⁸⁹

Ze statistických dat (viz graf níže) vyplývá, že do roku 1989 byl nepodmíněný trest odnětí svobody ukládán za trestný čin zanedbání povinné výživy přibližně v sedmdesáti procentech případů. Od roku 1990 do roku 2012 se ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody snižovalo z přibližně padesáti procent až na přibližně dvanáct procent. Nejnižší procento počtu uložených nepodmíněných trestů bylo zaznamenáno v letech 2013 a 2014. Novela provedená zákonem č. 390/2012 Sb. s účinností od 1. 10. 2012 sice v § 55 odst. 2 trestního zákoníku zakotvila omezení pro ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody a z níže uvedených dat byl se mohlo zdát, že tato novela se pozitivně projevila v počtu uložených nepodmíněných trestů odnětí svobody, je však třeba zohlednit také zrušení speciální recidivy u trestného činu zanedbání povinné výživy, ale zejména také amnestii prezidenta republiky, kdy tímto amnestijním rozhodnutím došlo nejen k prominutí nevykonaných zbytků trestů, ale rovněž i k zahazení odsouzení. V případě odsouzení za další trestnou činnost nebylo

zanedbání povinné výživy mají zpravidla více vyživovacích povinností. Příklad-li by taková částka například mezi tři děti, jednalo by se v podstatě o minimální částku výživného ve výši 500,-Kč měsíčně.

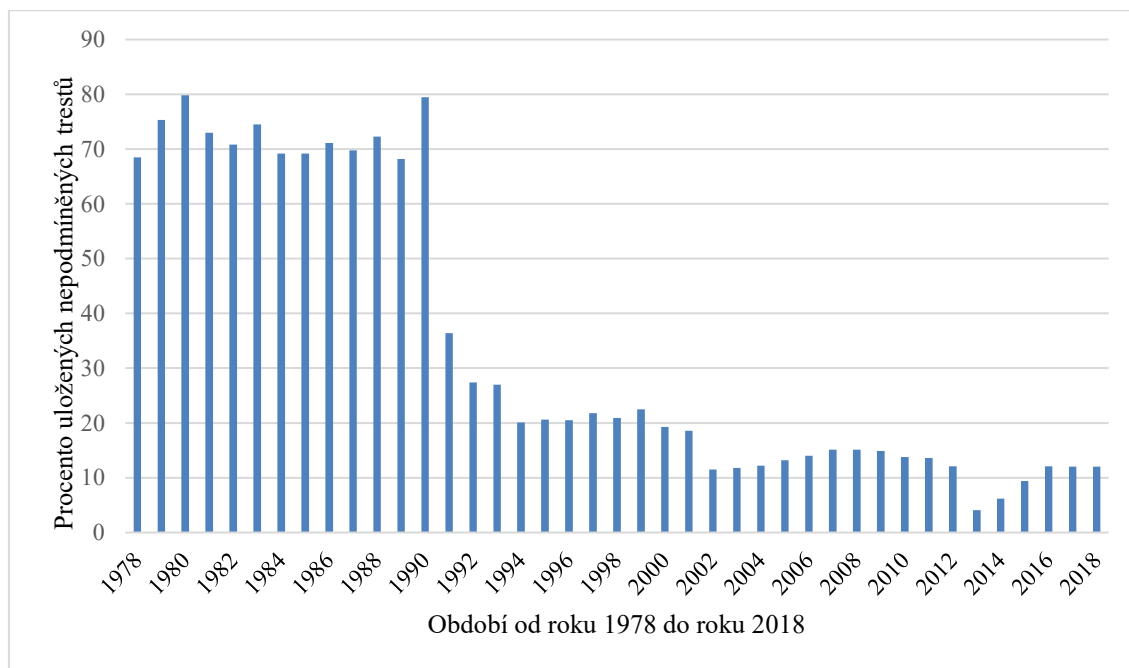
¹⁸⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 1. 4. 2020, sp. zn. I. ÚS 3955/19

¹⁸⁹ Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2018 [online]. Brno: Nejvyšší státní zastupitelství, 2019 [cit. 2020-05-26]. Dostupné

z: http://nsz.cz/images/stories/PDF/Zpravy_o_cinnosti/2018/zprava_o_cinnosti_sz_za_rok_2018-textova_cast.pdf

tak možné přihlídnout k dřívějšímu odsouzení za tento trestný čin.¹⁹⁰ Následně je možné vidět, že od roku 2015 až do současné doby počet uložených nepodmíněných trestů za trestný čin zanedbání povinné výživy opět vzrostl a pohybuje se nad deseti procenty.

Tento graf zobrazuje procento uložených nepodmíněných trestů odnětí svobody ze všech uložených trestů za trestný čin zanedbání povinné výživy v posledních čtyřiceti letech.

Graf 5: Uložené nepodmíněné tresty odnětí svobody za trestný čin zanedbání povinné výživy v letech 1978 až 2018¹⁹¹

5.2. Trest obecně prospěšných prací

Dalším často ukládaným trestem je trest obecně prospěšných prací, který podle § 62 odst. 3 trestního zákoníku spočívá v povinnosti odsouzeného vykonat ve stanoveném rozsahu práce k obecně prospěšným účelům (například údržba zeleně, úklid a další). Trest obecně prospěšných prací může soud uložit ve výměře 50 až 300 hodin, které je odsouzený povinen vykonat osobně a bezplatně ve svém volném čase nejpozději do jednoho roku od nařízení výkonu tohoto trestu. Předpokladem uložení trestu obecně prospěšných prací je zdravotní způsobilost odsouzeného k výkonu těchto prací a rovněž je nutné přihlídnout ke stanovisku pachatele k výkonu tohoto trestu. Vzhledem ke skutečnosti, že práce, kterou

¹⁹⁰ ŠELLENG, D. *Několik poznámek ke kriminalizaci zanedbání povinné výživy* in JELÍNEK, J. a kolektiv: *Deset let od přijetí českého trestního zákoníku*, Praha: Leges, 2019, s. 304-305.

¹⁹¹ Statistická data byla zjištěna z MINISTERSTVO SPRÁVEDLNOSTI ČR. Statistické ročenky kriminality. [online]. [cit. 2020-05-26]. Dostupné z: <https://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html> a z aplikace Jaktrestame.cz [online]. [cit. 2020-05-26]. Dostupné z: https://jaktrestame.cz/aplikace/#appka_here

odsouzený vykoná v rámci uloženého trestu obecně prospěšných prací, nesmí mít výdělečnou povahu, musí si pachatel obstarat finanční prostředky na placení výživného jiným způsobem a uložený trest jej může omezovat v hledání placeného zaměstnání. Obecně prospěšné práce je odsouzený povinen vykonat nejdéle do jednoho roku od nařízení výkonu tohoto trestu. K dodržení této lhůty slouží také hrozba v podobě možné proměny zbytku nevykonaného trestu na trest domácího vězení, peněžitý trest nebo trest odnětí svobody v případě, že trest obecně prospěšných prací nebude ve stanovené lhůtě jednoho roku vykonán, nebo odsouzený nevede řádný život, případně se trestu obecně prospěšných prací vyhýbá. Výjimečně může soud ponechat podmíněné odsouzení v platnosti nebo prodloužit dobu výkonu tohoto trestu až o šest měsíců, i když odsouzený zavinil přechod k přeměně toho trestu a stanovit nad odsouzeným dohled, nebo uložit přiměřená omezení a povinnosti nebo jedná-li se o odsouzeného ve věku blízkém věku mladistvých uložit některé z výchovných opatření.

Je však třeba podotknout, že tento trest je zpravidla ukládán v případě, že se jedná o opakované odsouzení ve zkušební době podmíněného odsouzení a odsouzenému je dána další šance v podobě alternativního trestu nespojeného s odnětím svobody. Na odsouzeného, kterému byl uložen trest obecně prospěšných prací, se hledí jako by odsouzen nebyl, jakmile byl trest vykonán. Vykoná-li tedy odsouzený, jemuž jsou kumulativně uloženy podmíněný trest odnětí svobody a trest obecně prospěšných prací, uložený trest obecně prospěšných prací, je možné jej po skončení zkušební doby podmíněného odsouzení osvědčit.

6. Vybrané procesní souvislosti

Následující kapitola je věnována jednotlivým vybraným procesním institutům a procesním otázkám, které jsou v souvislosti s trestným činem zanedbání povinné výživy nejčastěji řešeny.

6.1. Předběžná otázka

Podle ustanovení § 9 odst. 1 trestního řádu orgány činné v trestním řízení posuzují otázky, které se v řízení vyskytnou, samostatně. Existuje-li však o takové otázce pravomocné rozhodnutí soudu nebo jiného státního orgánu, jsou orgány činné v trestním řízení tímto rozhodnutím vázány, pokud nejde o posouzení viny obviněného.

Orgány činné v trestním řízení otázky týkající se existence vyživovací povinnosti, výše výživného, schopnosti a možnosti obviněného plnit vyživovací povinnost posuzují samostatně. Z hlediska trestní odpovědnosti pachatele se nevyžaduje, aby vyživovací povinnost a její rozsah byly určeny samostatným rozhodnutím soudu. V případě, že o vyživovací povinnosti pachatele dosud v občanskoprávním řízení rozhodnuto nebylo, je nutné stanovit okamžik počátku vyživovací povinnosti a stanovit její výši. Zpravidla je vyživovací povinnost k nezletilému dítěti pachateli stanovena od opuštění společné domácnosti, a to bez ohledu na to, zda došlo již k rozvodu manželů. Od této doby se zpravidla o dítě stará jeden rodič a druhý má povinnost přispívat na jeho výživu, neboť o dítě osobně nepečuje. Za začátek páčání trestného činu zanedbání povinné výživy podle § 196 trestního zákoníku je třeba považovat den, od kdy přestal rodič zaviněně plnit svou vyživovací povinnost, a to bez ohledu na to, zda o výživném bylo rozhodnut soudem či nikoli.¹⁹² Posouzení předběžné otázky orgány činnými v trestním řízení však neznamená, že by se měnilo rozhodnutí vydané v občanskoprávním řízení, neboť toto posouzení vyživovací povinnosti je významné pouze z hlediska trestní odpovědnosti.¹⁹³

Rozsah a výše vyživovací povinnosti musí být stanovena s přihlédnutím ke kritériím stanoveným v § 913 občanského zákoníku.¹⁹⁴ Další variantou je, že o otázce rozsahu a výše vyživovací povinnosti bylo již rozhodnuto v občanskoprávním řízení. V trestním řízení nemusí být orgány činné v trestním řízení takovým rozhodnutím vázány, nicméně v praxi zpravidla orgány činné v trestním řízení vycházejí z rozhodnutí vydaném v občanskoprávním řízení, neboť není důvod posoudit rozsah a výši vyživovací povinnosti odlišně. Nicméně i v tomto případě

¹⁹² Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR ze dne 27. 10. 1977, sp. zn. 4 Tz 67/1977

¹⁹³ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 10. 12. 2008, sp. zn. 8 Tdo 1416/2008

¹⁹⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1. 11. 2017, sp. zn. 3 Tdo 1192/2017

je nutné seznámit se s rozhodnutím vydaným v občanskoprávním řízení, a to nejen s výrokem rozhodnutí, v němž je stanovena výše vyživovací povinnosti a splatnost, ale i s odůvodněním tohoto rozhodnutí, v němž jsou uvedeny bližší okolnosti, ze kterých soud v občanskoprávním řízení při stanovení výše vyživovací povinnosti vycházel, a je tedy nutné zhodnotit, zda jsou v tomto směru obdobné okolnosti s posuzovanou situací. V případě, že bude tímto posouzením zjištěno, že poměry účastníků jsou shodné a od rozhodnutí v občanskoprávním řízení neuplynula zvlášť dlouhá doba, a nelze očekávat, že potřeby dítěte výrazně vzrostly, bude v trestním řízení vycházeno z rozhodnutí soudu v občanskoprávním řízení. Při posouzení předběžné otázky je dokonce možné vycházet i z dosud nepravomocného rozsudku civilního soudu, který pachateli určil výši výživného, a to za předpokladu, že výživné bylo stanoveno v souladu s ustanoveními občanského zákoníku, které se týkají výživného.¹⁹⁵ Předběžná otázka může být posouzena shodně v souladu s rozhodnutím soudu v občanskoprávním řízení, a to i přesto, že od stanovení výše vyživovací povinnosti tímto soudem již uplynula delší doba. V případě, že je posouzení předběžné otázky řádně odůvodněno, nemá skutečnost, že je výše vyživovací povinnosti stanovena shodně s rozhodnutím civilního soudu, vliv na správnost takového posouzení, byť by se jednalo o rozhodnutí učiněné před delší dobou.¹⁹⁶

Pokud však orgány činné v trestním řízení z takového rozhodnutí nevychází, jedná se zpravidla o případ, kdy od posledního rozhodnutí v občanskoprávním řízení již uplynula delší doba a v dané věci se výrazně změnilы poměry na straně osoby oprávněné či povinné a z tohoto důvodu je nutné posoudit předběžnou otázku odlišně. Nicméně při posuzování předběžné otázky není možné rozhodnutí v občanskoprávním řízení pominout, ale je nutné zhodnotit jej jako jiný důkaz podle pravidel ustanovení § 2 odst. 6 trestního řádu.¹⁹⁷ Soud v trestním řízení má provést důkaz spisem, ze kterého vycházel soud rozhodující v občanskoprávním řízení a musí se vypořádat i s důkazy, které byly podkladem pro jeho rozhodnutí, a až na základě takto provedených důkazů je nutné odůvodnit odlišný závěr o vyživovací povinnosti a její výši.¹⁹⁸ Na druhou stranu je třeba uvést, že bude-li posouzena orgány činnými v trestním řízení předběžná otázka ohledně výše výživného jinak, než jak ji posoudil soud v občanskoprávním řízení, nejedná se o přezkum tohoto rozhodnutí, jímž byla výše výživného stanovena, nebo o konstatování jeho nesprávnosti. Takové rozhodnutí zůstává i nadále v právní moci a úvahou orgánů činných v trestním řízení není nijak dotčeno.¹⁹⁹ Při posouzení předběžné otázky musí

¹⁹⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. 11. 2013, sp. zn. 5 Tdo 944/2013

¹⁹⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 21. 2. 2017, sp. zn. 6 Tdo 67/2017

¹⁹⁷ Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 26. 4. 2004, sp. zn. 3 To 88/2004

¹⁹⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 8. 2011, sp. zn. 8 Tdo 624/2011

¹⁹⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. 6. 2004, sp. zn. 7 Tdo 648/2004

orgány činné v trestním řízení vyhodnotit, zda pachatel měl vůbec reálnou možnost v inkriminovaném období plnit svou vyživovací povinnost a v jaké výši.²⁰⁰

Zajímavý je v tomto směru výklad slovenské právní úpravy při posouzení předběžné otázky ohledně rozsahu vyživovací povinnosti. Existuje-li pravomocné soudní rozhodnutí, kterým je určena výše výživného, jsou orgány činné v trestním řízení tímto rozhodnutím vázány. Jiný rozsah vyživovací povinnosti mohou orgány činné v trestním řízení určit pouze v případě, že pachatel není schopen z objektivních důvodů na jeho vůli nezávislých (například dlouhodobá nemoc, nezaviněná nezaměstnanost apod.) na výživu oprávněné osoby přispívat v rozsahu určeném soudním rozhodnutím. V takovém případě jsou orgány činné v trestním řízení oprávněny určit minimální částku, kterou mohl pachatel na výživné hradit. Předběžné posouzení rozsahu vyživovací povinnosti je možné pouze, pokud jde o snížení vyživovací povinnosti, ale není možné rozsah vyživovací povinnosti zvýšit. Orgány činné v trestním řízení jsou tedy vázány pravomocným rozhodnutím soudu, kterým bylo určeno výživné, a to i v případě, že by se majetkové poměry pachatele významně změnilo v jeho prospěch.²⁰¹

Předběžné otázky týkající se osobního stavu

Naopak orgány činné v trestním řízení nejsou oprávněny řešit samostatně otázky, které se týkají osobního stavu, o nichž se rozhoduje v řízení ve věcech občanskoprávních. Otázka osobního stavu, která v souvislosti s trestným činem zanedbání povinné výživy přichází nejčastěji v úvahu, je posouzení otázky otcovství. Jak již bylo naznačeno výše, někteří pachatelé na svou obhajobu uvádí, že důvodem neplnění vyživovací povinnosti je, že nejsou biologickým otcem dítěte a jsou pouze tzv. matrikovým otcem. Zpravidla s touto obhajobou přijdou, aniž by ve věci byl podán příslušný návrh k občanskoprávnímu soudu a o takové otázce neexistuje pravomocné rozhodnutí.

Posouzení otázky otcovství jako předběžné otázky je však v trestním řízení vyloučeno, neboť se jedná o posouzení osobního stavu, o kterém je oprávněn rozhodnout pouze soud ve zvláštním řízení soudním.²⁰² V řízení trestním tedy není možné tuto otázku předběžně vyřešit a pachatel musí popřít otcovství samostatně v příslušném řízení. Pokud by s popřením otcovství byl úspěšný, bylo by takové rozhodnutí důvodem pro obnovu trestního řízení podle ustanovení § 277 a následující trestního řádu, neboť by se jednalo o takovou skutečnost, dříve soudu neznámou, která by mohla sama o sobě odůvodnit jiné rozhodnutí o vině obviněného.

²⁰⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 1. 2007, sp. zn. 3 Tdo 1482/2006

²⁰¹ IVOR, J., POLÁK, P. a ZÁHORA, J.. *Trestné právo hmotné II: Osobitná časť*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017. s. 142

²⁰² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 5. 2. 2014, sp. zn. 11 Tdo 22/2014

V praxi byl však řešen i případ, kdy tzv. matrikový otec zapsaný v rodném listě dítěte nebyl jeho biologickým otcem, k popření otcovství sice nedošlo, nicméně bylo prokázáno, že biologickým otcem pachatel není. V rámci posouzení společenské škodlivosti však byl zohledněn jeho pozitivní vztah k dítěti, rovněž míra, jakou se podílel na výchově nezletilého dítěte, a i když k naplnění formálních znaků skutkové podstaty trestného činu zanedbání povinné výživy došlo, právě v tomto případě bylo shledáno, že chybí znak společenské škodlivosti ve smyslu ustanovení § 12 odst. 2 trestního zákoníku.²⁰³ Zde je vidět posun v judikatuře vyšších soudů, neboť v minulosti byl vysloven názor,²⁰⁴ že závěr vyplývající z důkazů, že obviněný není biologickým otcem dítěte, nemůže soud použít ani pro hodnocení stupně nebezpečnosti činu obviněného, který má znaky trestného činu zanedbání povinné výživy.

6.2. Skutek

Pojem skutku není v trestním zákoníku ani v trestním řádu nijak vymezen a definice tohoto pojmu je ponechána právní nauce. Podle prof. Jelínka se skutkem rozumí určitá událost ve vnějším světě záležející v jednání člověka, která může mít znaky jednoho trestného činu, dvou i více trestných činů nebo nemusí vykazovat znaky žádného trestného činu.²⁰⁵ Od pojmu skutku je nutné rozlišovat pojem trestný čin, kterým je podle § 13 odst. 1 trestního zákoníku protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v zákoně, a dále od pojmu skutkového děje, z něhož je skutek vydělen jako trestněprávně relevantní část. Nauka tedy konstatuje, že každý trestný čin je skutkem, ale nikoliv každý skutek je trestným činem.

Při posuzování souběhu skutků, kdy pachatel neplní svou zákonnou vyživovací povinnost vůči více dětem, zda se tímto neplněním vyživovací povinnosti dopustil jednoho trestného činu, nebo více trestných činů, je rozhodující počet výchovných prostředí.²⁰⁶ V takovém případě půjde u každého dítěte (eventuálně skupiny dětí), které je vychováváno v jiném rodinném prostředí, jako samostatný trestný čin. Naopak jednání pachatele, kdy neplnění vyživovací povinnosti trvá i po nabytí zletilosti oprávněné osoby, které žije ve společné domácnosti s druhým rodičem, se posuzuje jako jeden skutek.²⁰⁷

²⁰³ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 10. 2013, sp. zn. 6 Tdo 965/2013

²⁰⁴ Srov. Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 15. 7. 1994, sp. zn. 7 Tz 3/94

²⁰⁵ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část. Zvláštní část.* 7. vydání. Praha: Leges, 2019, s. 352

²⁰⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. 4. 2016, sp. zn. 3 Tdo 432/2016

²⁰⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 4. 12. 2003, sp. zn. 7 Tdo 1376/2003

6.2.1. Popis skutku

Jak již bylo uvedeno v předchozích kapitolách, judikatura postupně konkretizovala, jaké náležitosti by při popisu skutku v souvislosti s trestným činem zanedbání povinné výživy neměly být opomenuty (vyjádření formy zavinění u trestného činu zanedbání povinné výživy podle § 196 odst. 1 trestního zákoníku, konkrétní vymezení vyhýbání se vyživovací povinnosti u trestného činu zanedbání povinné výživy podle § 196 odst. 2 trestního zákoníku, uvedení zaplacených plateb výživného atd.). Na druhou stranu není vadou, pokud skutek neobsahuje konkrétní spisové značky a data rozhodnutí vydaném v občanskoprávním řízení, kterým byla pachateli uložena vyživovací povinnost, a to zejména v případě, že orgány činné v trestním řízení předběžně posoudí výši vyživovací povinnosti podle § 9 odst. 1 trestního řádu odlišně než soud v občanskoprávním řízení.²⁰⁸ Rovněž není zásadní chybou, pokud skutek neobsahuje přesné vyčíslení dluhu na výživném (například, pokud je ve věci vedeno zkrácené přípravné řízení, částka se může od sdělení podezření do doručení návrhu na potrestání soudem obviněnému výrazněji změnit), neboť trestný čin zanedbání povinné výživy neobsahuje znak škody.²⁰⁹ Je však třeba podotknout, že v zájmu právní jistoty je vhodné uvést dlužnou částku výživného jak v žalobním návrhu, tak ve výroku meritorního rozhodnutí.²¹⁰

6.2.2. Ukončení skutku

Jedním z problémů, který může při vymezení skutku nastat, je ukončení skutku. Je-li ve věci konáno vyšetřování, doba páčání je ukončena doručením usnesení o zahájení trestního stíhání obviněnému. V usnesení o zahájení trestního stíhání zpravidla nebude skutek časově ohraničen, eventuálně bude ohraničen datem vydání usnesení o zahájení trestního stíhání, nicméně skutek je ukončen až dnem doručení usnesení o zahájení trestního stíhání obviněnému.²¹¹

Odlišná situace je však v případě, že se ve věci koná zkrácené přípravné řízení, neboť účinky doručení usnesení o zahájení trestního stíhání nastávají až doručením návrhu na potrestání obviněnému do vlastních rukou. Není rozhodné, jakým způsobem je skutek

²⁰⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 21. 4. 2015, sp. zn. 5 Tdo 383/2014

²⁰⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 6. 1. 2016, sp. zn. 3 Tdo 1622/2015

²¹⁰ ZEZULOVÁ, J., VIKTORINOVÁ, M. *Trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 196 trestního zákoníku – aktuální aplikační problémy*. Státní zastupitelství. 2010, 2010(06), s. 10

²¹¹ Za předpokladu, že neplnění vyživovací povinnosti bude i nadále trvat. Může nastat i situace, kdy bude neplnění vyživovací povinnosti ukončeno jinou skutečností (například oprávněný nabyde schopnosti se sám žít). V takovém případě bude skutek ukončen tímto dnem. Konkrétně může oprávněný v červnu ukončit své vzdělání a od července již může nastoupit do zaměstnání. Usnesení o zahájení trestního stíhání bude vydáno v říjnu a neplnění vyživovací povinnosti trvalo například od ledna do června.

vymezen v podaném návrhu na potrestání nebo ve sdělení podezření, kdy zpravidla není skutek pevně ohraničen (často se v praxi užívá termín „do současné doby“) nebo je skutek ohraničen datem vyhotovení takového rozhodnutí.²¹² Vzhledem k těmto skutečnostem není soud z hlediska rozsahu trestné činnosti vázán údaji uvedenými v usnesení o zahájení trestního stíhání či návrhu na potrestání. Lze tedy uzavřít, že pro ukončení skutku je zpravidla rozhodný okamžik doručení usnesení o zahájení trestního stíhání obviněnému nebo doručení návrhu na potrestání obviněnému.²¹³ Pokračoval-li by pachatel v jednání, pro které je stíhán, i po sdělení obvinění, jednalo by se podle § 12 odst. 11 trestního řádu o nový skutek.²¹⁴

6.3. Věcná a místní příslušnost

Příslušností soudu obecně rozumíme vymezení okruhu působnosti mezi soudy různých stupňů a dále mezi jednotlivými soudy stejného stupně. V případě trestného činu zanedbání povinné výživy bude podle § 16 trestního řádu v prvním stupni k projednání věci příslušný okresní soud. Podle ustanovení § 18 odst. 1 trestního řádu koná řízení soud, v jehož obvodu byl trestný čin spáchán. Místem spáchání trestného činu zanedbání povinné výživy se rozumí místo, kde měl pachatel pobyt v čase, kdy neplnil svou vyživovací povinnost, tak i místo, kde měla pobyt oprávněná osoba. Obě tato kritéria jsou na stejné úrovni, tedy jak místo pobytu pachatele, tak místo oprávněné osoby. Místo pobytu pachatele je nutné posuzovat dle faktického stavu, nikoli dle toho, kde má pachatel trvalé bydliště. V případě, že pachatel neplatí výživné určené na nezletilé dítě, které je v pěstounské péči a kterému stát poskytuje příspěvek na úhradu potřeb dítěte, tak vyživovací povinnost trvá a tento nárok přechází na stát reprezentovaný Úřadem práce České republiky. V takovém případě je místně příslušný soud, v jehož obvodu se nachází příslušná pobočka Úřadu práce České republiky, ale také soud, kde se nachází bydliště oprávněné osoby.²¹⁵

6.4. Poškozený a oběť trestného činu

Podle § 43 odst. 1 trestního řádu je **poškozeným** ten, komu byla trestným činem způsobena majetková škoda, ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví nebo komu byla způsobena morální nebo jiná škoda. U trestného činu zanedbání povinné výživy podle § 196 trestního zákoníku je poškozeným osoba, která má zákonný nárok na výživné. Vzhledem

²¹² Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 2. 2012, sp. zn. 4 Tdo 39/2012

²¹³ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 2. 8. 2005, sp. zn. 6 Tdo 454/2005

²¹⁴ Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 8. 8. 2006, sp. zn. 10 To 230/2006

²¹⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 16. 10. 2019, sp. zn. 7 Td 68/2019

ke skutečnosti, že poškozeným je nejčastěji dítě mladší 18 let, tedy osoba, která dosud nenabyla plné svéprávnosti, vykonává podle ustanovení § 45 odst. 1 trestního řádu jeho práva zákonný zástupce nebo opatrovník. Nezletilé dítě, které dosud nenabyla plné svéprávnosti, bude v případě trestního řízení vedenému proti jednomu rodiči, zastoupeno druhým rodičem jako jeho zákonným zástupcem v souladu s ustanovením § 892 občanského zákoníku a vykonává práva poškozeného jako zákonný zástupce nezletilé osoby, která dosud nenabyla plné svéprávnosti.²¹⁶ Jestliže by však v konkrétním případě byly zjištěny okolnosti, které by nasvědčovaly tomu, že by hrozil střet zájmů mezi rodiči, nebo již k tomuto střetu došlo, bylo by namístě ustanovit podle § 460 občanského zákoníku kolizního opatrovníka.

U trestného činu zanedbání povinné výživy se až do novely trestního řádu provedené zákonem č. 59/2017 Sb., o použití peněžních prostředků z majetkových trestních sankcích uložených v trestním řízení a o změně některých zákonů, ze dne 19. 1. 2017, který nabyl účinnosti dne 1. 1. 2018, dlužné výživné nepovažovalo za škodu, která byla způsobena trestným činem. Dluh na výživném byl považován za dluh z nesplněné zákonné povinnosti a nebylo možné jej uplatnit podle § 43 odst. 3 trestního řádu ani přiznat v adhezním řízení podle § 228 odst. 1 trestního řádu.²¹⁷ Citovanou novelou trestního řádu však bylo ustanovení § 43 odst. 1 trestního řádu doplněno, že jde-li o trestný čin zanedbání povinné výživy, rozumí se majetkovou škodou, která byla poškozenému způsobena trestným činem, také dlužné výživné. Ačkoliv by se mohlo zdát, že se jedná o poměrně velký zvrát z hlediska rozhodování o dlužném výživném v adhezním řízení, z odůvodnění pozměňovacího návrhu k vládnímu návrhu zákona o použití peněžních prostředků z majetkových trestních sankcí²¹⁸ vyplynulo, že úmyslem zákonodárce nebylo, aby v případě, že již jeden exekuční titul v podobě rozhodnutí v opatrovnickém řízení existuje, soud v trestním řízení o dlužném výživném rozhodoval duplicitně a soudy podle § 228 odst. 1 trestního řádu v každém takovém případě přiznávaly nárok na náhradu škody. Smyslem této novely bylo rozšířit právo připojit se s nárokem na náhradu škody za dlužné výživné v případě, že v opatrovnickém řízení nebylo dosud rozhodnuto a oprávněná osoba žádný exekuční titul nemá. Tento názor je možné dovodit z toho, že pozměňovací návrh odkazuje na ustanovení § 44 odst. 3 trestního řádu, tedy, že návrh na přiznání nároku na náhradu škody nelze podat, pokud bylo již rozhodnuto v občanskoprávním či jiném řízení. Je tedy možné dovodit, že ve většině případů se nebude poškozený u trestného

²¹⁶ Výkladové stanovisko Nejvyššího státního zástupce poř. č. 4/2001, ze dne 26. 3. 2001, sp. zn. SL 721/2001

²¹⁷ Stanovisko Nejvyššího soudu ČR - pléna ze dne 22. 2. 1967, sp. zn. Pls 3/67 nebo Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 21. 2. 1996, sp. zn. 3 To 108/96

²¹⁸ *Pozměňovací návrhy k vládnímu návrhu zákona o použití peněžních prostředků z majetkových trestních sankcí uložených v trestním řízení a o změně některých zákonů (sněmovní tisk 650)* [online]. [cit. 2020-04-28]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/ppn.sqw?o=7&id=6221>

činu zanedbání povinné výživy s nárokem na náhradu škody k trestnímu řízení připojovat, neboť již bude ve věci vydán exekuční titul ve smyslu ustanovení § 251 odst. 1 občanského soudního řádu v předchozím opatrovnickém řízení.

Mezi práva, která náleží poškozenému, patří zejména právo činit návrhy na doplnění dokazování, nahlížet do spisů, zúčastnit se sjednávání dohody o vině a trestu, zúčastnit se hlavního líčení a veřejného zasedání konaného o odvolání nebo o schválení dohody o vině a trestu a před skončením řízení se k věci vyjádřit, podávat opravné prostředky a další.

Od pojmu poškozeného odlišujeme pojem **oběti trestného činu**, kterou se podle § 2 odst. 2 zákona o obětech trestných činů rozumí fyzická osoba, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil. Podle § 2 odst. 4 písm. a) zákona o obětech trestných činů je zvlášť zranitelnou obětí dítě, tedy osoba mladší 18 let. Podle zákona o obětech trestných činů a systematickým výkladem je možné dovodit, že dítě mladší 18 let je možné považovat za zvlášť zranitelnou oběť trestného činu zanedbání povinné výživy. Zákonodárce však ve vztahu k těmto obětem zúžil²¹⁹ rozsah přiznaných a zajištěných práv, které jinak náleží zvlášť zranitelným obětem. Podle ustanovení § 51a odst. 2 trestního řádu poškozený a zvlášť zranitelná oběť mají nárok na právní pomoc poskytovanou zmocněncem bezplatně, nejde-li však o trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 196 trestního zákoníku. Podle ustanovení § 5 odst. 1 zákona o obětech trestných činů nemá oběť trestného činu zanedbání povinné výživy podle § 196 trestního zákoníku právo na bezplatnou odbornou pomoc, nevznikl-li tímto trestným činem stav nouze nebo trvale nepříznivý následek. Dále mají oběti trestného činu právo na odbornou pomoc (například psychologické a sociální poradenství), právo na informace, právo na ochranu soukromí, právo na ochranu před viktimizací ze strany orgánů činných v trestním řízení.²²⁰

6.5. Problematika dokazování

Jednou ze základních zásad ovládající trestní řízení je dle ustanovení § 2 odst. 5 trestního řádu ta, že orgány činné v trestním řízení mají povinnost zjistit skutkový stav, o němž nejsou důvodné pochybnosti. Správné zjištění skutkového stavu je nezbytným předpokladem k tomu, aby orgány činné v trestním řízení mohly učinit věcně správné rozhodnutí. Podle

²¹⁹ Důvodem byla skutečnost, že trestný čin zanedbání povinné výživy je statisticky nejčastěji stíhaným trestným činem a poskytování bezplatné právní pomoci těmto obětem by neúměrně zatížilo subjekty poskytující tuto odbornou pomoc – blíže viz Sněmovní tisk 617/0, část č. 1/5 N.z. o obětech trestných činů - EU [online]. [cit. 2020-04-29]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=6&ct=617&ct1=0>

²²⁰ JELÍNEK, J. a kolektiv. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. Praha: Leges, 2013, s. 15

§ 89 odst. 2 trestního řádu za důkaz může sloužit vše, co může přispět k objasnění věci, tedy každá skutečnost způsobilá objasnit skutkový stav. Dokazování u trestného činu zanedbání povinné výživy je nutné zaměřit také na to, zda pachatel vůbec mohl plnit svou vyživovací povinnost, v jaké výši a dále k tomu, jaké jsou odůvodněné potřeby oprávněného, a to zejména v případech, kdy k rozhodnutí o výši výživného bylo rozhodnuto na základě dohody rodičů schválené soudem.²²¹

Úhrada jednotlivých plateb

Jedním z nejsložitějších úkolů dokazování u trestného činu zanedbání povinné výživy pro orgány činné v trestním řízení je zjišťování, jaké platby a v jaké výši byly povinným uhrazeny a kolik činí dluh na výživném. Povinní často plní nepravidelně, či v nižších výměrách, někteří zákonní zástupci nemají o platbách přehled, platby výživného jsou prováděny různou formou (bankovní převod, hotovostně, složenkou), aniž by povinní určili, zda je plněno běžné výživné, či dluh na výživném. Pokud je stíhání neplnění vyživovací povinnosti po delší dobu, je v mnoha případech nereálné dopátrat se jednotlivých úhrad dlužného výživného. Častým argumentem pachatelů také je, že zákonný zástupce oprávněné osoby neposkytl součinnost ohledně sdělení čísla účtu, finanční prostředky jsou předávány tzv. z ruky do ruky a zástupce oprávněné osoby nechce vydat potvrzení o přijetí platby výživného, rovněž je někdy výživné posíláno po nezletilých oprávněných, pachatel uvádí, že platby provedl, ale doklady od poštovních poukázek již nemá apod. Plnění vyživovací povinnosti se prokazuje výpisy z účtu, poštovními poukázkami, vedením přehledu o uhrazeném výživném, ale také výsledkem povinné osoby a druhého rodiče, kdy je nutné zvláště pečlivě vyhodnotit jednotlivé výpovědi a jejich věrohodnost.²²² V poslední jmenované situaci však často dochází k důkazní nouzi, když proti sobě stojí tvrzení proti tvrzení, zda bylo výživné zapláceno či nikoli. V této souvislosti mám za to, že by se těmto situacím dalo předejít, pokud by při stanovení výše vyživovací povinnosti byl také určen způsob hrazení výživného nebo minimálně, aby byly strany v opatrovnickém řízení upozorněny na vhodnost domluvy na způsobu hrazení výživného, dodržování stejné platební metody a rovněž dokladování jednotlivých plateb pro případné budoucí potřeby. V moderní době je třeba zvážit, zda by výživné nemělo být hrazeno pouze bankovním převodem k rukám pečující osoby, aby se předcházelo konfliktům o chybějící doklady k jednotlivým platbám výživného.

²²¹ Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 21. 12. 2010, sp. zn. 4 To 490/2010

²²² BEHR, T. *Dokazování dluhu na výživném*. Právo a rodina. 2018(2), s. 1-5.

6.6. Zkrácené přípravné řízení

Zkrácené přípravné řízení upravené v ustanovení § 179a a následující trestního řádu je zvláštní formou přípravného řízení, které se uplatňuje v méně závažných a skutkově jednoduchých trestních věcech. Konat zkrácené přípravné řízení je možné o trestných činech, o nichž přísluší konat řízení v prvním stupni okresnímu soudu a u kterých nepřevyšuje hranice trestní sazby pět let a jestliže byl podezřelý přistižen při činu nebo bezprostředně poté, nebo pokud v průběhu prověřování trestního oznámení či jiného podnětu byly zjištěny skutečnosti, které by jinak odůvodňovaly zahájení trestního stíhání podle § 160 odst. 1 trestního řádu a pokud lze očekávat, že podezřelého bude možné ve lhůtě dvou týdnů od sdělení podezření²²³ postavit před soud. Ke zpřesnění podmínek konání zkráceného přípravného řízení bylo vydáno Nejvyšším soudem stanovisko,²²⁴ které upřesnilo, že zkrácené přípravné řízení je možné konat pouze ve skutkově, právně a důkazně jednoduchých věcech, čemuž by měla odpovídat i délka od začátku prověřování do sdělení podezření. Ačkoliv doba od sdělení podezření do podání návrhu na potrestání soudu je v trestním řádu výslovně upravena, doba od počátku prověřování (zpravidla od zahájení úkonů trestního řízení podle § 158 odst. 3 trestního řádu) do sdělení podezření podle § 179b odst. 3 trestního řádu v trestním řádu stanovena není a Nejvyšší soud stanovil, že se nesmí jednat o dobu, která podstatně převyšuje dva týdny. Je tedy možné konstatovat, že celková doba zkráceného přípravného řízení by měla být přibližně jeden měsíc. Pokud by tato doba byla výrazně překročena, byl by to to důvod pro odmítnutí návrhu na potrestání soudem.

Konání zkráceného přípravného řízení podle § 179a trestního řádu není u trestného činu zanedbání povinné výživy vyloučeno a není důvodem pro odmítnutí návrhu na potrestání. Vzhledem k tomu, že se jedná o trvajícím trestný čin, je páčání skutku podle § 12 odst. 11 trestního řádu ukončeno až doručením návrhu na potrestání podezřelému. V takovém případě by soud měl nejprve podezřelému samostatně doručit návrh na potrestání,²²⁵ aby bylo zahájeno trestní stíhání a skutek mohl být v případném trestním příkazu časově ohraničen a upravena výše dluhu na výživném. V případě, že by byly návrh na potrestání a trestní příkaz doručovány současně, mohlo by při případném problému s doručováním nastat riziko, že k doručení dojde se značnou prodlevou, jejíž délku nelze předjímat, a v tomto mezidobí se mohou značně změnit skutkové okolnosti. V takovém případě by vydaný trestní

²²³ Pro úplnost je třeba dodat, že lhůta pro skončení zkráceného přípravného řízení podle ustanovení § 179b odst. 4 trestního řádu může být státním zástupcem podle § 179f odst. 2 písm. a) trestního řádu prodloužena maximálně o deset dnů.

²²⁴ Stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 9. 2014, sp. zn. Tpjn 303/2014

²²⁵ Stanovisko Nejvyššího státního zástupce č. 6/2014 ze dne 7. 11. 2014, sp. zn. 1 SL 745/2014

příkaz zasláný spolu s návrhem na potrestání nemohl reagovat na případné změny, které mohly v mezidobí nastat.²²⁶ V případě, že bude návrh na potrestání nejprve doručen obviněnému, bude možné vyhodnotit, zda se tak stalo ve standardní doručovací době, kdy se skutkový stav oproti zkrácenému přípravnému řízení nijak nezměnil. V takovém případě může samosoudce vydat trestní příkaz, ve kterém bude již skutek časově ohraničen a rovněž konkretizována výše dlužného výživného. Pokud by však s doručováním návrhu na potrestání nastaly problémy a návrh na potrestání by byl obviněnému doručen soudem s několikaměsíčním zpožděním, mělo by být ve věci nařízeno hlavní líčení a neměl by být vydáván trestní příkaz bez toho, aniž by samosoudce ověřil, že jím vydané meritorní rozhodnutí skutečně odpovídá skutkovému a právnímu stavu věci.

V případě, že je obviněnému doručen návrh na potrestání a poté eventuálně trestní příkaz, obviněný i tak může využít institutu účinné lítosti v mezidobí od doručení návrhu na potrestání do vydání trestního příkazu. Byl-li ve věci vydán trestní příkaz, může obviněný podat proti tomuto trestnímu příkazu odpor, a to osmi dnů od doručení trestního příkazu. Stejně tak může proti trestnímu příkazu podat odpor státní zástupce.²²⁷ V případě, že ve věci nebude vydán trestní příkaz a bude nařízeno hlavní líčení, může obviněný dodatečně splnit svou povinnost dříve, než soud prvního stupně začne vyhlášovat rozsudek. Konání zkráceného přípravného řízení tedy nevylučuje použití o ustanovení institut účinné lítosti a není tedy důvodem pro odmítnutí návrhu na potrestání podle § 314c odst. 1 písm. c) trestního řádu.²²⁸

Ke konání zkráceného přípravného řízení u trestného činu zanedbání povinné výživy je nutné uvést, že ačkoliv není tento zvláštní způsob přípravného řízení vyloučen, je třeba důsledně vyhodnocovat, v jakých konkrétních případech bude využito. Zejména v důkazně náročnějších případech (například podezřelý využije svého práva a odmítne ve věci vypovídat, eventuálně se jedná o neplacení výživného podezřelého, který se nachází v insolvenčním řízení, podezřelý často střídal zaměstnání) je v přípravném řízení nutné opatřit zprávy od různých subjektů (zprávy od zaměstnavatelů, zprávy od insolvenčního správce apod.), eventuálně potřeba vyslechnout insolvenčního správce či další osoby, je namístě v takových věcech konat vyšetřování, neboť je potřeba věnovat pozornost řádnému objasnění předběžné otázky

²²⁶ Pachatel by například již začal plnit svou vyživovací povinnost, vyživovací povinnost by zanikla nebo by v mezidobí nastoupil do výkonu trestu odnětí svobody atd.

²²⁷ V některých případech se stává, že pachatelé sice dlužné výživné uhradí, ale již o tom nikoho neinformují. Naopak druhý rodič, který je zpravidla ze strany policejního orgánu informován, aby oznámil veškeré platby na výživné, které pachatel uhradí, informuje orgány činné v trestním řízení, že došlo k dodatečnému splnění vyživovací povinnosti.

²²⁸ Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 24. 11. 2010, sp. zn. 42 To 365/2010

a nejednalo by se o skutkově jednoduchou věc a nebyly by splněny podmínky pro vedení zkráceného přípravného řízení.

6.7. Nepřítomnost pachatele

Mezi zásady, které ovládají trestní řízení, mimo jiné řadíme také zásadu ústnosti upravenou v ustanovení § 2 odst. 11 trestního řádu, které stanoví, že jednání před soudy je ústní a důkaz výpověďmi svědků, znalců a obviněného se zpravidla provádí tak, že se tyto osoby vyslychají. Se zásadou ústnosti velmi úzce souvisí zásada bezprostřednosti, která znamená, že soud rozhoduje na základě důkazů, které byly v řízení před soudem provedeny. Obě tyto zásady vychází z předpokladu, že pro správné rozhodnutí je nejlepší bezprostřední dojem z přímého vnímání vyslychaných osob (obviněného, svědků, znalce) a na základě takto získaných informací je možné skutkový stav náležitě vyhodnotit. V některých případech je však zajištění osobní přítomnosti pachatele obtížné, a proto je těmto případům věnována následující kapitola.

6.7.1. Nepřítomnost u hlavního líčení

Především řízení před soudem je ovládáno zásadou ústnosti a bezprostřednosti, neboť soud na základě důkazů provedených před soudem, které bezprostředně vnímal, může o skutku rozhodnout. Spíše výjimečnou bude situace, kdy se hlavní líčení bude konat v nepřítomnosti obžalovaného. K tomu, aby soud mohl jednat v nepřítomnosti obžalovaného, musí být splněny podmínky upravené v ustanovení § 202 odst. 2, 4 trestního řádu. Tyto podmínky jsou jak materiálního charakteru, a to, že hlavní líčení v nepřítomnosti obžalovaného se může konat pouze za předpokladu, že věc je možné spolehlivě rozhodnout a účelu trestního řízení lze dosáhnout i bez obžalovaného, a dále podmínky formálního charakteru. Ty spočívají v tom, že obžalovanému muselo být jako obviněnému řádně doručeno usnesení o zahájení trestního stíhání, dále byl upozorněn na možnost prostudovat trestní spis, rovněž byl ke skutku již nějakým orgánem činným v trestním řízení vyslechnut a současně mu byla doručena obžaloba a byl řádně a včas předvolán k hlavnímu líčení. V případě, že není možné bez výsledku obžalovaného řádně zjistit majetkové a výdělkové poměry (například výslech obviněného byl proveden v přípravném řízení pouze stručně, eventuálně obviněný využil svého práva a odmítl vypovídat) a následně zhodnotit schopnosti a možnosti obžalovaného plnit vyživovací povinnost, není možné v takovém případě konat řízení v nepřítomnosti obžalovaného, neboť nebude splněna materiální podmínka pro možnost konání hlavního líčení v nepřítomnosti

obžalovaného.²²⁹ V případě, že se obžalovaný, který byl řádně předvolán, k hlavnímu líčení bez dostatečné omluvy nedostaví, ačkoli byl o následcích nedostavení se poučen, může mu být uložena pořádková pokuta podle § 66 trestního řádu nebo může být jeho účast podle § 90 trestního řádu zajištěna předvedením.

6.7.2. Řízení proti uprchlému

Konání řízení proti uprchlému je podle ustanovení § 302 trestního řádu možné proti tomu, kdo se vyhýbá trestnímu řízení pobytem v cizině, nebo tím, že se skrývá. Je-li konáno řízení proti uprchlému, zahajuje se trestní stíhání tím, že je usnesení o zahájení trestního stíhání doručeno obhájci obviněného. V řízení proti uprchlému musí mít obviněný obhájce a je tedy dán důvod nutné obhajoby podle § 36 odst. 1 písm. c) trestního řádu. Pro konání takového řízení nejsou splněny podmínky v případě, je-li obviněný sice nedostupný pro orgány činné v trestním řízení, avšak není zjištěno, že se trestnímu řízení vyhýbá, nebo se skrývá.²³⁰ Předně je totiž nutné prokázat motiv nepřítomnosti a zajistit důkazy k tomu, že důvodem nedosažitelnosti pachatele je jeho snaha vyhnout se trestnímu stíhání. Pobyt pachatele totiž může mít souvislost s jeho pracovní činností, kdy může být zaměstnavatelem vyslán k výkonu práce do zahraničí, nebo se rozhodl k dlouhodobému pobytu v zahraničí, aniž by o probíhajícím trestním řízení věděl. Před rozhodnutím o konání řízení proti uprchlému je nutné vyčerpat všechny možnosti k zajištění přítomnosti pachatele (vyhlášení pátrání, vydání příkazu k zatčení), a k objasnění důvodu jeho nedosažitelnosti (například výsledkem příbuzných, vyžádáním zprávy od zaměstnavatele).²³¹

6.7.3. Pobyt pachatele v cizině

Vedení trestního řízení u trestného činu zanedbání povinné výživy bez přítomnosti pachatele je problematické, a to z důvodu, že pro posouzení schopnosti a možnosti plnit vyživovací povinnost je ve většině případů potřebná součinnost pachatele, neboť jsou posuzována jak kritéria objektivní povahy, tak také subjektivní hlediska na straně pachatele. V případě, že se povinná osoba dlouhodobě nachází v zahraničí, avšak bez toho, aby byly splněny podmínky pro vedení řízení proti uprchlému, jsou možnosti vedení účinného a rychlého trestního řízení značně omezené. V první řadě je třeba se vypořádat s faktem, že zanedbání

²²⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 4. 2004, sp. zn. 5 Tdo 420/2004

²³⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 4. 2. 2009, sp. zn. 3 Tdo 1498/2008

²³¹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 1. 2015, sp. zn. 6 Tdo 7/2015

povinné výživy není v některých státech vůbec trestné. V takovém případě není možné trestní řízení do cizího státu předat, neboť podle § 105 odst. 1 zákona o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních není splněna podmínka oboustranné trestnosti skutku v dožadujícím a dožádaném státě. Neplnění vyživovací povinnosti není trestné například z evropských zemí ve Velké Británii, Irsku, Finsku, Švédsku, na Islandu či Moldavsku, z dalších zemí například v Japonsku či v Kanadě. I v případě, že je neplnění vyživovací povinnosti v dožádaném státě trestné, mohou být podmínky pro naplnění znaků odpovídající skutkové podstaty trestného činu odlišné.²³² V průběhu přípravného řízení je třeba nejprve zjistit, jaké byly majetkové možnosti a schopnosti povinné osoby plnit svou vyživovací povinnost. A zde se v praxi orgány činné v trestním řízení dostávají do stavu důkazní nouze, neboť dožádané orgány zpravidla šetření k majetkovým možnostem a schopnostem buď vůbec neprovádí (například Velká Británie či Irsko), nebo je rozhodně neprovádí v takovém rozsahu, jaký by byl potřeba. V takovém případě nezbyvá, než požádat o výslech podezřelého, aby se vyjádřil ke svým možnostem a schopnostem výživné plnit. Osoba, proti které se trestní řízení vede, může podle § 33 odst. 1 trestního řádu využít svého práva odmítnout ve věci vypovídat a k výpovědi ji nelze žádným způsobem donucovat. Bude-li zjištěno, že povinné osobě nebránily žádné objektivní důvody v plnění vyživovací povinnosti a pokud jsou splněny i další zákonné předpoklady, je možné buď trestní řízení předat do cizího státu, pokud bude splněna avizovaná podmínka oboustranné trestnosti a bude-li účelu trestního řízení lépe dosaženo v dožádaném státě. S žádostí o převzetí trestního řízení podle § 105 zákona o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních jsou však spojeny náklady spočívající v překladu relevantních částí spisu. Další alternativou je, že bude ve věci podána žádost o právní pomoc nebo evropský vyšetřovací příkaz, ve kterých bude dožadující orgán žádat o doručení usnesení o zahájení trestního stíhání, výslech osoby jako obviněného a vyrozumění o možnosti prostudovat trestní spis. I v takovém případě je nutné žádost o právní pomoc či evropský vyšetřovací příkaz nechat přeložit. Již s ohledem na shora popsanou proceduru je možné konstatovat, že vyřizování trestních věcí tímto způsobem je záležitost značně zdlouhavá a velmi často zcela neefektivní, neboť k dodatečnému splnění vyživovací povinnosti zpravidla nedochází a případné uložení podmíněného trestu odnětí svobody nemá na chování pachatele, který se dlouhodobě zdržuje v zahraničí, žádný vliv.²³³ Při posouzení vynaložených nákladů v poměru s dluhem na výživném mám za to, že se rozhodně nejedná o efektivní a hospodárný přístup k vymožení dluhu na výživném.

²³² Například v některých zemích se jedná pouze o návrhový delikt (Itálie), nebo je trestné pouze vyhýbání se plnění vyživovací povinnosti (Rusko), či se vyžaduje před zahájením trestního stíhání značný dluh na výživném (Norsko).

²³³ ŘEHÁČEK, Jan. *Limity trestní represe při pobytu neplatiče výživného v cizině*. Státní zastupitelství. 2014, 2014(2), s. 48-50.

7. Zhodnocení platné právní úpravy a úvahy de lege ferenda

Následující kapitola je věnována aktuálním otázkám v oblasti výživného, o kterých se v současné době diskutuje, dále zhodnocení současné právní úpravy a možné změny právní úpravy trestného činu zanedbání povinné výživy v budoucnu.

7.1. Snížení počtu vězeňské populace

Česká republika patří v Evropě mezi státy s nejvyšším počtem vězňů na 100.000 obyvatel. Index vězeňské populace²³⁴ je v České republice dlouhodobě nepříznivý²³⁵ a ve srovnání se západoevropskými zeměmi je jeho hodnota dvakrát až třikrát vyšší.²³⁶ Jedním z navrhovaných způsobů, jak řešit tuto situaci a současně dlouhodobý problém přeplněnosti věznic, je například dekriminlizovat úplně či částečně trestný čin zanedbání povinné výživy. Z dostupných statistických dat vyplývá, že trestný čin zanedbání povinné výživy je jedním z nejfrekventovanějších trestných činů a jeví se jako logické takové opatření přijmout. Při detailnějším zkoumání se však zjišťuje, že trestný čin zanedbání povinné výživy nepatří mezi trestné činy, který plní české věznice nejvíce, neboť dle provedeného výzkumu sice představuje 8,1 % ze všech uložených nepodmíněných trestů, avšak z hlediska délky nepodmíněných trestů představuje jen 3,3 %.²³⁷ Komplettní dekriminlizace trestného činu zanedbání povinné výživy by tedy znamenala snížení počtu vězňů přibližně o 3 %.²³⁸ Případná dekriminlizace by tedy zásadním způsobem vysoký počet vězeňské populace neovlivnila.

7.2. Dekriminlizace trestného činu zanedbání povinné výživy

Naznačují-li výzkumy, že počet recidivujících pachatelů je značně vysoký, což jednak nevede k cíli vymoci dlužné výživné a rovněž se jedná o dlouhodobou zátěž pro celý systém, a to jak již v podobě nákladů vynaložených na trestní řízení, tak následně nákladů na výkon

²³⁴ Tzv. index vězeňské populace udává počet ve výkonu trestu odnětí svobody na 100.000 obyvatel.

²³⁵ V roce 2018 činil index vězeňské populace v České republice 203, v předchozích deseti letech se tento index pohyboval rovněž kolem hranice 200. Oproti tomu v západních zemích se tento index pohybuje pod hranicí 100 a v severských zemích se tento index pohybuje dokonce okolo 60. Zdroj: VANDUCHOVÁ, M.: *Úsilí o snížení vězeňské populace stále bez výsledku* in Jelínek J. a kolektiv: Deset let od přijetí českého trestního zákoníku, Praha: Leges, 2019, s. 177-193.

²³⁶ VANDUCHOVÁ, M.: *Úsilí o snížení vězeňské populace stále bez výsledku* in Jelínek J. a kolektiv: Deset let od přijetí českého trestního zákoníku, Praha: Leges, 2019, s. 177-178.

²³⁷ Zvláštní zpráva "Věznice." [Http://www.nsz.cz/index.php/cs/tiskove-zpravy/2462-zvladni-zprava-nsz-analyzuje-situaci-v-eskych-vznich](http://www.nsz.cz/index.php/cs/tiskove-zpravy/2462-zvladni-zprava-nsz-analyzuje-situaci-v-eskych-vznich) [online]. Brno: Nejvyšší státní zastupitelství, 2019 [cit. 2020-05-31]. Dostupné z: http://www.nsz.cz/images/stories/PDF/Zvladni_zpravy/zvl_zprava_veznice25_09_2019.pdf, s. 15.

²³⁸ *Tamtéž* s. 33.

trestu odnětí svobody, nabízí se otázka, zda v takovém případě není na místě dekriminalizovat tento trestný čin.

V této souvislosti se v odborné veřejnosti diskutují různé možnosti dekriminalizace trestného činu zanedbání povinné výživy, a to v odstupňovaných variantách:²³⁹ **a/** varianta kompletní dekriminalizace tohoto trestného činu,²⁴⁰ nebo **b/** částečná dekriminalizace a zachování trestnosti zanedbání vyživovací povinnosti v důsledku, něhož vznikne oprávněné osobě nebezpečí stavu nouze,²⁴¹ **c/** varianta částečné dekriminalizace spočívající ve zrušení ustanovení § 196 odst. 1 trestního zákoníku.²⁴²

Jak již bylo uvedeno výše, úplná dekriminalizace by k výraznému snížení vězeňské populace nevedla, nicméně je třeba se zamyslet i nad tím, že důvodem pro dekriminalizaci trestného činu zanedbání povinné výživy by neměla být pouze snaha o snížení nákladů na trestní řízení a výkon trestu odnětí svobody, ale také revize současného stavu v tom směru, do jaké míry je neplnění vyživovací povinnosti společensky škodlivé a zda nezasahuje do soukromoprávní oblasti až příliš. Z praxe vyplývá, že zástupce oprávněného či oprávněný často nevyvine vůbec žádné úsilí, aby se pokusil vymoci dluh na výživném, a rovnou se obrací na orgány činné v trestním řízení s trestním oznámením.²⁴³ Lze tedy pochybovat, zda je skutečně v takovém případě naplněna subsidiární úloha trestního práva, když není využito jiného mírnějšího prostředku k naplnění stejného účelu. V dalším případě se povinné osoby na orgány činné v trestním řízení ani samy neobrací ze své vlastní vůle a neplnění vyživovací povinnosti oznámí orgánům činným v trestním řízení pouze z důvodu, že jako žadatelé o dávky hmotné nouze jsou k tomu ze strany úřadu práce vyzváni.²⁴⁴ V dalším případě je neplnění vyživovací povinnosti zjištěno orgány činnými v trestním řízení z vlastní činnosti a osoba oprávněná žádnou počáteční iniciativu v tomto směru nevyvíjí.²⁴⁵ V takových případech, které však nejsou ničím ojedinělým, je možné se ptát, zda trestním řízením není nahrazována pasivita oprávněných a zda by účelu

²³⁹ CHROMÝ, J. *O dekriminalizaci z pohledu státního zastupitelství*. Státní zastupitelství. 2019. 2019 (4). s. 39.

²⁴⁰ In: Info.cz [online]. 2019 [cit. 2019-08-05]. Dostupné z: <https://www.info.cz/pravo/posilat-neplatice-vyživneho-do-vezeni-nedava-smysl-rika-sef-nejvyšsiho-soudu-pavel-samal-42417.html>

²⁴¹ ŠČERBA, F. *Konference Unie obhájců „Od dekriminalizace ke kriminalizaci, od depenalizace k penalizaci“* v Olomouci. Bulletin advokacie. 2018, 2018(11), 74-75. ISSN 1210-6348.

²⁴² JELÍNEK, J. *K desátému výročí přijetí českého trestního zákoníku – máme, co jsme chtěli?* in JELÍNEK, J. a kolektiv: *Deset let od přijetí českého trestního zákoníku*, Praha: Leges, 2019, s. 22.

²⁴³ Důvod, proč oprávněné osoby nevyužívají jiné cesty k vymáhání výživného je ten, že v případě soudního výkonu rozhodnutí je v návrhu nutné označit majetek povinného, což při podání exekučního návrh není potřeba, nicméně oprávněné osoby mají obavu z hrazení nákladů při zastavení exekuce pro nemajetnost povinného (§ 89 věta druhá exekučního řádu).

²⁴⁴ Pro účely dávek hmotné nouze a dávek státní sociální podpory se jako příjem započítává skutečně vyplacené výživné, nikoliv stanovené výživné.

²⁴⁵ Neplnění vyživovací povinnosti ze strany rodičů je často zjištěno při výkonu působnosti státního zastupitelství v netrestní oblasti v řízení ve věcech péče soudu o nezletilé podle ustanovení § 8 odst. 1 písm. b) zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

v podobě vymožení dlužného výživného nebylo možné dosáhnout i jinak. Dle mého názoru je v případě zanedbání povinné výživy nastavena trestnost činu příliš široce a v některých případech by zcela dostačovalo, aby zástupci oprávněných či oprávněné osoby vyvinuly alespoň nějakou aktivitu k vymožení dluhu na výživném. Je třeba připomenout i názor Ústavního soudu, že *trestní právo a trestněprávní kvalifikaci určitého jednání, které má soukromoprávní základ, jako trestného činu je třeba považovat za ultima ratio, tedy za krajní právní prostředek, který má význam především celospolečenský, tj. z hlediska ochrany základních společenských hodnot. V zásadě však nemůže sloužit jako prostředek nahrazující ochranu práv a právních zájmů jednotlivce v oblasti soukromoprávních vztahů, kde závisí především na individuální aktivitě jednotlivce, aby střežil svá práva, jimž má soudní moc poskytovat ochranu. Je však nepřijatelné, aby tuto ochranu aktivně přebíraly orgány činné v trestním řízení, jejichž úkolem je ochrana převážně celospolečenských hodnot, nikoliv přímo konkrétních subjektivních práv jednotlivce, jež svou povahou spočívají v soukromoprávní sféře.*²⁴⁶ V tomto směru je i inspirující úprava trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání podle ustanovení § 337 odst. 4 trestního zákoníku, které trestní odpovědnost podmiňuje nejprve bezvýsledným použitím opatření směřujících k výkonu rozhodnutí.²⁴⁷

7.3. Úvahy de lege ferenda

Obecně mám za to, že trestný čin zanedbání povinné výživy má být i nadále zachován. Trestní postih za neplnění vyživovací povinnosti je pro mnohé pachatele dostatečně účinným nástrojem, jak dluh na výživném vymoci. O této skutečnosti svědčí i fakt, nakolik je v praxi využíván institut účinné lítosti a rovněž i osvědčení ve zkušební době podmíněného odsouzení. Nicméně současná právní úprava postihu neplnění vyživovací povinnosti je dle mého názoru nastavena velmi široce a mnohdy orgány činné v trestním řízení nahrazují pasivitu osob zástupců oprávněných osob či samotných oprávněných.²⁴⁸ Do budoucna by se trestný čin zanedbání povinné výživy mohl změnit tak, aby byly trestné pouze závažné případy neplacení výživného, nikoliv všechny, kdy pachatel výživné neplatí. Po celkovém zhodnocení současné právní úpravy mám za to, že ustanovení podle § 196 odst. 1 trestního zákoníku by mohlo být zcela dekriminalizováno a nadále trestné by mohlo zůstat pouze neplnění vyživovací povinnosti

²⁴⁶ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 23. 3. 2004, sp. zn. I. ÚS 4/04

²⁴⁷ Například v Dánsku je možné uložit nepodmíněný trest odnětí svobody povinné osobě až poté, kdy se vyčerpaly všechny dostupné možnosti k vymožení dlužné částky (exekuce, srážky ze sociálních dávek, obstavení majetku atd.) in. SKLENIČKA, J.; ROZUM, J. *K problematice neplacení výživného*. Trestněprávní revue. 2014. 2014 (10). s. 239.

²⁴⁸ PALOVSKÝ, T. *Ústavní meze odpovědnosti za trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 213 trestního zákona*. Státní zastupitelství. LexisNexis CZ, 2007, 2007(6), s. 24.

spočívající se ve vyhýbání se plnění vyživovací povinnosti, tedy současné ustanovení § 196 odst. 2 trestního zákoníku a dále by mohla být zachována současná kvalifikovaná skutková podstata, tedy vydání oprávněné osoby nebezpečí nouze ve vztahu k základní skutkové podstatě podle ustanovení § 196 odst. 2 trestního zákoníku.²⁴⁹ Zejména v případech, kdy je oprávněná osoba vydána nebezpečí nouze, která je ve většině případů odvracena vyplácením dávek hmotné nouze, by mělo zůstat toto jednání i nadále trestné, neboť zde společnost přebírá odpovědnost za pachatele, který svou vyživovací povinnost neplní a jedná se již o zájem nikoliv ryze soukromoprávní. Dále se v odborné veřejnosti mnohdy objevuje návrh, aby aplikace účinné lítosti byla posunuta až do odvolacího řízení, a to za účelem, aby byla dána pachatelům širší možnost k uplatnění tohoto institutu. Tento návrh nepovažuji za vhodný, neboť v konečném důsledku by došlo ze strany pachatelů pouze k záměrnému prodlužování trestního řízení a v mnohých případech by byly opravné prostředky podávány pouze za účelem prodloužení lhůty k dodatečnému splnění vyživovací povinnosti. Navíc z dosavadní praxe lze usuzovat, že ve většině případů, pokud soud prvního stupně vidí dostatečnou snahu pachatele dodatečně uhradit dluh na výživném (například soud má doloženo, že pachatel se snaží dluh na výživném ve splátkách doplatit a kompletní úhradu dlužného výživného by mohl provést v následujícím měsíci), často takovým pachatelům poskytne lhůtu a hlavní líčení odročí.

V budoucnu by se soudy měly více zaměřit na skutečnost, zda nejsou kumulovány podmíněné tresty a průběžně vyhodnocovat, jakým způsobem pachatel v průběhu zkušební doby hradí dle svých sil dluh na výživném. K tomuto účelu by soud měl zvážit, zda by současně s podmíněným trestem odnětí svobody nebylo vhodné uložit dohled vykonávaný Probační a mediační službou s cílem, aby chování odsouzeného bylo v průběhu zkušební doby sledováno. Uložení kratší zkušební doby podmíněného odsouzení za současného uložení dohledu by bylo dle mého názoru účelnější, než dlouhé tresty, které jsou mnohdy ukládány při horní hranici trestní sazby, ačkoliv se jedná o trestnou činnost nižší společenské škodlivosti. Zvýšené zapojení Probační a mediační služby v rámci dohledu by nemělo za cíl pouze kontrolovat průběžné hrazení dluhu na výživném, ale také by mohlo nabídnout pomoc v oblasti dluhového poradenství nebo pomoc v nalezení zaměstnání osobám, které mají záznam v Rejstříku trestů. Analýzou nejčastějších důvodů neplnění vyživovací povinnosti bylo prokázáno, že důvodem neplnění vyživovací povinnosti není pouze nedostatek finančních prostředků na straně povinných osob, ale mnohdy se jedná o reakci na problematické vztahy rodičů. V takových případech by bylo vhodné poskytnout alespoň základní poradenství, jakým způsobem je možné při řešení těchto

²⁴⁹ Obdobně srov. JELÍNEK, J. *K desátému výročí přijetí českého trestního zákoníku – máme, co jsme chtěli?* in JELÍNEK, J. a kolektiv: *Deset let od přijetí českého trestního zákoníku*, Praha: Leges, 2019, s. 22.

problémů postupovat, neboť u těchto motivů neplnění vyživovací povinnosti je třeba se co nejvíce zaměřit na prevenci.

Dále zastávám názor, že je třeba zvážit, zda současná minimální doba neplnění vyživovací povinnosti není příliš krátká a není na místě tuto prodloužit²⁵⁰ alespoň na dobu šesti měsíců tak, jak bylo určeno dřívější judikaturou, případně zvážit stanovení minimální výše dluhu na výživném.

7.4. Znovuzavedení zálohovaného výživného prováděného státem?

Pokud by došlo k částečné dekriminalizaci trestného činu zanedbání povinné výživy, je třeba věnovat se otázce, jakým jiným způsobem pomoci oprávněným osobám, k tomu, aby vymohli dluh na výživném v případě, že již nebude trestné zanedbání povinné výživy podle ustanovení § 196 odst. 1 trestního zákoníku. Jednou z těchto pomoci by mohlo být znovuzavedení tzv. zálohovaného či náhradního výživného,²⁵¹ které provádí stát. Obecně se zálohováním výživného, které provádí stát, rozumí pomoc státu v případě, že oprávněnému rodiči dluží povinný rodič výživné, kterého se nemůže oprávněný rodič domoci, může se obrátit oprávněný rodič na stát s tím, aby mu dlužné výživné uhradil, a poté tento dluh na výživném přechází na stát, který jej po povinném rodiči vymáhá. Touto formou se řeší až důsledek problému neplacení výživného dávkami ze systému sociálního zabezpečení.²⁵² Tzv. zálohované či náhradní výživné má pomoci oprávněným osobám, aby se nedostaly do finanční tísně, kdy stát pomůže oprávněné osobě při potížích s vymáháním dlužného výživného.²⁵³ Dne 15. 6. 2020 schválila vláda návrh zákona o náhradním výživném pro nezaopatřené dítě. V oblasti právní úpravy tzv. zálohovaného či náhradního výživného se jedná již o několikátý pokus tento institut opětovně zavést.²⁵⁴ Poslední návrh zákona o náhradním výživném si klade za cíl pomoci rodičům samoživitelům, kterým není druhým rodičem plněna vyživovací povinnost alespoň čtyři měsíce. Má se jednat se o sociální dávku, kterou poskytuje a náklady na ni hradí stát. Podmínkou poskytnutí této dávky má být jednak to, že k vymožení pohledávky na výživné již byl podán

²⁵⁰ Shodně KOZÁK, V. *Kriticky navrhovanému poslaneckému zásahu do stávajícího znění skutkové podstaty zanedbání povinné výživy*. Právní rozhledy. 2016, 2016 (18). s. 640.

²⁵¹ JELÍNEK, J. *K desátému výročí přijetí českého trestního zákoníku – máme, co jsme chtěli?* in JELÍNEK, J. a kolektiv: *Deset let od přijetí českého trestního zákoníku*, Praha: Leges, 2019, s. 23.

²⁵² V Evropě mají nějakou formu tzv. zálohovaného výživného prováděného státem například tyto země: Belgie, Bulharsko, Dánsko, Německo, Estonsko, Španělsko, Francie, Litva, Lucembursko, Rakousko, Polsko, Portugalsko, Slovensko, Slovinsko, Finsko, Švédsko.

²⁵³ STEHLÍK, O. *Zálohování výživného státem*. Právní rozhledy. 2013. 2013(5) s. 159.

²⁵⁴ Návrhy zákonů o tzv. zálohovaném či náhradním výživném byly předloženy v letech 2001, 2005, 2007, 2009, 2016, 2017 a naposledy dva návrhy v 2018. Žádný z těchto návrhů nebyl úspěšný.

návrh na výkon rozhodnutí či exekuce. Náhradní výživné může být vyplaceno v maximální výši 3.000,-Kč měsíčně, a to po dobu až 24 měsíců.

Není jasné, z jakého důvodu byla zvolena maximální doba podpory dvou let a rozhodně nelze o tomto návrhu zákona říci, že by se jednalo o propracovaný návrh v oblasti zefektivnění vymáhání výživného a podpory rodin, kterým není výživné hrazeno. Především má být náhradní výživné vhodně koncepčně nastaveno, aby se nejednalo pouze o další sociální dávku vyplácenou po dobu dvou let, která však v dlouhodobém hledisku rodinám s dětmi v nízkém věku v tíživé finanční situaci nijak významně nepomůže. Osobně se domnívám, že tento návrh na zákona o náhradním výživném bude mít stejný osud jako jeho předchůdci a nebude schválen.

Obecně jedním z důvodů, proč je institut tzv. zálohovaného či náhradního výživného prováděného státem kritizován, je velice nízká vymahatelnost dlužného výživného. Předpokládaná vymahatelnost výživného je přibližně 7 %. Mezi další námitky proti dlužnému výživnému je třeba zařadit vysoké náklady na státní rozpočet a na administrativní zajištění, možnost zneužívání tohoto institutu a v neposlední řadě i argument, že se jedná o zásah státu do oblasti soukromé sféry osob.

Pokud vycházíme z předpokladu, že alimentární povinnost je snahou státu o zachování řádných funkcí rodiny jako základního celku společnosti, tj. o zachování samoobslužnosti rodiny a uspokojování potřeb členů a v důsledku toho dochází k řádnému fungování společnosti jako celku,²⁵⁵ měla by ideálně alimentace fungovat bez ingerence státní moci. V souvislosti se zálohováním výživného se hovoří o podpůrné roli státu, který by měl namísto neplatiče výživného, poskytnout zálohu na výživné a poté jej od pachatele vymoci. V této souvislosti přichází však do úvahy i jiná varianta, a to zda není možné nejprve vyčerpat možnost, že pokud neplní vyživovací povinnost povinný, aby k plnění vyživovací povinnosti byli přibráni i okruhy příbuzných ze vzdálenějších stupně přímého příbuzenství.²⁵⁶ V takovém případě, pokud se o této skutečnosti soudy dozví, eventuálně na návrh zákonného zástupce oprávněné osoby, mohlo být zahájeno řízení o stanovení výživného vůči dalšímu nejbližšímu okruhu příbuzných v řadě přímé.²⁵⁷ S další variantou přichází Karel Svoboda, který navrhuje, aby bylo možné uložit povinnost k placení výživného nejen samotnému rodiči, ale současně i dalším příbuzným osobám, kterým jsou povinny poskytnout dítěti výživu. Připomeňme, že podle ustanovení

²⁵⁵ MELZER, F., TÉGL, P. a kolektiv. Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975. Praha: Leges, 2016, s. 1637.

²⁵⁶ Jedná se o tzv. *efekt vodních kruhů*, kdy zahájení řízení o výživné by stejně jako vhození kamene do jezera mělo vyvolat soustředné kruhy, kdy každý z kruhů představuje další okruh povinných z titulu dalšího, vzdálenějšího, stupně příbuzenství in MELZER, F., TÉGL, P. a kolektiv: Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975. Praha: Leges, 2016, s. 1640.

²⁵⁷ MELZER, F., TÉGL, P. a kolektiv. Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975. Praha: Leges, 2016, s. 1642.

§ 910 občanského zákoníku mají předci a potomci vzájemnou vyživovací povinnost a vzdálenější příbuzní mají vyživovací povinnost, pokud ji nemohou plnit bližší příbuzní. Navrhované řešení spočívá v tom, že by vzdálenější příbuzní v řadě přímé rodiče, který svou vyživovací povinnost neplní, měli postavení ručitelů a v případě neplnění rodiče (primárního dlužníka), by přešla vyživovací povinnost na prarodiče. Předci by pak měli právo na následný regres vůči rodiči (primárnímu dlužníkovi), který zaviněně neplnil svou vyživovací povinnost.²⁵⁸ Dosavadní judikatura však takové řešení vylučuje, neboť v případě, že je tu více osob povinných k vyživovací povinnosti mezi příbuznými, každé této osobě musí být vyživovací povinnost určena zvlášť²⁵⁹ a nelze uložit vyživovací povinnost pouze rodiči, a pro případ, že by ji tento neplnil, uložit placení téhož výživného dalším osobám, které by do závazku nastoupily namísto hlavního dlužníka. Pokud by zákonodárce vyhodnotil, že pomoc rodinám, kdy jeden z rodičů neplní svou vyživovací povinnost, by měla být rychlá, pak by však dle mého názoru měl výše nastíněnou variantu (ručení příbuzných v řadě přímé při neplnění vyživovací povinnosti) zohlednit alespoň při přípravě tzv. zálohovaného či náhradního výživného.

Zavedení tzv. zálohovaného či náhradního výživného tedy dle mého názoru musí vybalancovat na jedné straně potřebu pomoci rodinám, které by se v důsledku neplnění vyživovací povinnosti mohly dostat do nepříznivé finanční situace a hrozí u nich ohrožení chudobou, na druhou stranu by nemělo dojít k přílišnému rozšíření sociálního státu, neboť v takovém případě nejsou občané nuceni k převzetí odpovědnosti za své chování.²⁶⁰ Navíc je třeba mít na paměti, že primární úlohu má plnit zejména rodina a mají být nejprve využity všechny prostředky, které k tomuto účelu slouží, než úlohu za povinného převezme stát.

²⁵⁸ SVOBODA, K. *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekodifikaci soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 158.

²⁵⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 4. 1. 1966, sp. zn. Cz 125/65

²⁶⁰ KOVÁŘOVÁ, D. *Vyživovací povinnosti po rekodifikaci*. Praha: Leges, 2014 s. 13.

Závěr

Za poměrně dlouhou historii trestnosti zanedbání povinné výživy je možné konstatovat, že účinné řešení problému neplacení výživného nebylo dosud nalezeno. Naopak od roku 1990 do současné doby tato trestná činnost strmě vzrostla. Jak efektivně vymoci dluh na výživném je jednou z nejpálčivějších otázek, která se v souvislosti s tímto tématem nejčastěji řeší. Lze sice mít za to, že vynucení splnění vyživovací povinnosti by bylo vhodnější pouze prostřednictvím soudního výkonu rozhodnutí či exekuce, nicméně jak již je léty ověřeno, v mnoha případech je vymáhání dlužného výživného těmito způsoby zcela neúčinné. Již v monografii Adolfa Dolenského je konstatováno, že exekuční vymáhání výživného nevede vždy spolehlivě k cíli.²⁶¹ Pokud se prostředky trestního práva docílí většího úspěchu k vymožení dluhu na výživném, než dosud možnými donucovacími prostředky práva vykonávacího či exekučního, má trestný čin zanedbání povinné výživy v trestním zákoníku stále své opodstatnění. Na úvodem položenou otázku, zda je možné považovat stále trestný čin zanedbání povinné výživy za společensky škodlivý, je možné odpovědět, že ano, nicméně s výhradou ale.

Obecně mám za to, že trestný čin zanedbání povinné výživy má i nadále zůstat zachován. Trestní postih za neplnění vyživovací povinnosti je pro mnohé pachatele stále dostatečně účinným nástrojem, jak z pachatelů dluh na výživném vymoci. O této skutečnosti svědčí i fakt, nakolik je v praxi využíván institut účinné lítosti a rovněž i osvědčení ve zkušební době podmíněného odsouzení. Nicméně současná právní úprava dle mého názoru do oblasti soukromoprávních vztahů zasahuje až příliš a mnohdy orgány činné v trestním řízení nahrazují řízení exekuční či vykonávací či případnou pasivitu osob oprávněných.²⁶² V některých případech je totiž pro zástupce oprávněných či samotné oprávněné jednodušší obrátit se na orgány činné v trestním řízení a na vlastní iniciativu v oblasti vymáhání výživného zcela rezignují. Zástupce oprávněného či oprávněná osoba mají však v běžných případech, kdy povinná osoba pouze neplní svou vyživovací povinnost, nejprve vyčerpat prostředky výkonu soudního rozhodnutí či exekuce. Až v případě, kdy se povinná osoba cíleně plnění vyživovací povinnosti vyhýbá a činí aktivní kroky k neplnění vyživovací povinnosti, eventuálně hrozí v daném případě stav nouze, má být takové neplnění vyživovací povinnosti řešeno prostředky trestního práva. Stále je třeba mít na paměti, že vymáhání vyživovací povinnosti má soukromoprávní základ a ochrana

²⁶¹ DOLENSKÝ, A. *Zanedbání povinné výživy*. In *Acta Universitatis Carolinae - Iuridica 2*. Praha: Univerzita Karlova, 1964. s. 4.

²⁶² PALOVSKÝ, T. *Ústavní meze odpovědnosti za trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 213 trestního zákona*. Státní zastupitelství. Lexis Nexis CZ, 2007, 2007(6), s. 24.

vymáhání majetkových vztahů má být předně uplatňována prostředky občanského práva. Až poté, kdy se tato ochrana bude jevit jako neúčinná, mohou na řadu přijít prostředky práva trestního. De lege ferenda by dle mého názoru mělo dojít k částečné dekriminální trestného činu zanedbání povinné výživy, a to tak, aby byly trestné pouze závažné případy neplnění vyživovací povinnosti.

Na další v úvodu položenou otázku, zda je trestní postih za neplnění vyživovací povinnosti efektivní nástroj v boji proti neplnění vyživovací povinnosti, je možné odpovědět, že u části povinných osob nikoliv. V kapitole věnované trestání je poukázáno na to, že u trestné činnosti zanedbání povinné výživy je vysoká míra monotropní recidivy. Ve výkonu trestu odnětí svobody se jedná zpravidla o osoby, které nemají problémy s dodržováním pravidel tam nastavených, nicméně po propuštění z výkonu trestu svou vyživovací povinnost opět neplní, navíc těmto osobám ve výkonu trestu odnětí svobody opět rostou dluhy.²⁶³ Určité procento povinných zřejmě nikdy své vyživovací povinnosti v budoucnu nedostojí, a opakovaně ukládat těmto lidem nepodmíněné tresty je zcela neefektivní. Tyto osoby nejčastěji páchají trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 196 odst. 1 trestního zákoníku v nedbalostní formě (zpravidla se jedná o osoby, které se nacházejí v tíživé sociální situaci, nemají stabilní sociální zakotvení z hlediska materiální stránky ani z hlediska vztahů, jsou často odkázané pouze na sociální dávky, eventuálně se jedná o osoby dlouhodobě požívající alkoholické nápoje apod.). Takové osoby jsou pravidelně trestně stíhané za neplnění vyživovací povinnosti až do té doby, než oprávněná osoba nabyde schopnosti sama se žít. Tyto osoby nejen, že dlouhodobě neplní svou vyživovací povinnost a dluh na výživném nesplácí, takže v konečném důsledku dluh na výživném není vymoženo, ale navíc jsou státem vynakládány prostředky na trestní řízení, náklady na pobyt ve výkonu trestu odnětí svobody zcela bezúčelně.

Společně s navrhovanou korekcí trestného činu zanedbání povinné výživy spočívající v částečné dekriminální trestného činu a ponechání trestnosti pouze závažných případů neplnění vyživovací povinnosti, případně prodloužení minimální doby neplnění vyživovací povinnosti, je však třeba přijmout podpůrná opatření v oblasti sociální politiky, například v podobě tzv. zálohovaného či náhradního výživného prováděného státem.

Závěrem lze uvést, že od nabytí účinnosti trestního zákoníku přibylo v jeho zvláštní části celkem třináct nových trestných činů,²⁶⁴ avšak oproti tomu nedošlo k úplné dekriminální

²⁶³ SKLENÍČKA, J.; ROZUM, J. *K problematice neplacení výživného*. Trestněprávní revue. 2014. 2014 (10). s. 239.

²⁶⁴ Novely trestního zákoníku provedené zákony č. 306/2009 Sb. (§ 146a TZ – Ublížení na zdraví z omluvitelné pohnutky), 330/2011 Sb. (§ 294a TZ – Poškození vodního zdroje; § 298a TZ – Neoprávněná výroba a jiné nakládání s látkami poškozujícím ozonovou vrstvu), 105/2013 Sb. (§ 405a TZ – Agrese), č. 141/2014 Sb. (§ 193a TZ – Účast

ani jediného trestného činu.²⁶⁵ Po zhodnocení téměř devadesátileté historie postihu za neplnění vyživovací povinnosti je možné uvažovat, zda není již čas na nový pohled na trestný čin zanedbání povinné výživy a vzhledem k probíhajícím přípravám zákona o tzv. náhradním výživném, by dle mého názoru měla být právní úprava zaměřená na efektivnější vymáhání dlužného výživného a pomoc oprávněným osobám, kterým není plněno výživné, pojata komplexně a měla by zahrnout i změny v podobě částečné dekriminalizace trestného činu zanedbání povinné výživy.

na pornografickém představení; § 193b TZ – Navazování nedovolených kontaktů s dítětem), č. 455/2016 Sb. (§ 312a TZ – Účast na teroristické skupině; § 312d TZ – Financování terorismu; § 312e TZ – Podpora a propagace terorismu; § 312f TZ – Vyhrožování teroristickým trestným činem), č. 204/2017 Sb. (§ 255a TZ – Zneužití postavení v obchodním styku); č. 287/2018 Sb. (§ 346a TZ – Maření spravedlnosti); č. 114/2020 Sb. (§ 302a TZ - Chov zvířat v nevhodných podmínkách).

²⁶⁵ Ačkoliv novela trestního zákoníku provedená zákonem č. 287/2018 Sb. zrušila trestné činy podle ustanovení § 214 TZ – Podílnictví a § 215 TZ – Podílnictví z nedbalosti, přesto k úplné dekriminalizaci tohoto jednání nedošlo, neboť tyto skutkové podstaty byly převzaty do ustanovení § 216 TZ – Legalizace výnosů z trestné činnosti a § 217 TZ – Legalizace výnosů z trestné činnosti z nedbalosti.

Seznam použitých zdrojů

1. Monografie

CENTĚS, J. a kol. *Trestný zákon: velký komentář*. 3. aktualizované vydanie. Bratislava: Eurokodex, 2016. s. 413. ISBN 978-80-8155-066-9.

DOLENSKÝ, A. Zanedbání povinné výživy. *Acta Universitatis Carolinae. Iuridica*. 1964, 11(2), 85 s. ISSN 0323-0619.

DRAŠTÍK, A., FREMR, R., DURDÍK, T., RŮŽIČKA, M.; SOTOLÁŘ, A. a kol. *Trestní zákoník. Komentář. I. Díl*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015, s. 1064-1065. ISBN 978-80-7478-790-4.

GERLICH, K. *Rozvod, rozluka, alimenty*. Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1934, s. 32.

HENDRYCH, D. a kol. *Právnický slovník*. 3., podstatně rozš. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009. Beckovy odborné slovníky. s. 523. ISBN 978-80-7400-059-1.

HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kolektiv. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C.H.BECK, 2017, s. 208.

IVOR, J.; POLÁK, P.; ZÁHORA, J.. *Trestné právo hmotné II: Osobitná časť*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017. ISBN 978-80-8168-585-9.

JELÍNEK, J. a kolektiv. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. Praha: Leges, 2013, s. 15. ISBN 978-80-87576-49-6.

JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část. Zvláštní část*. 7. vydání. Praha: Leges, 2019, s. 156-159. ISBN 978-80-7502-380-3.

KOVÁŘOVÁ, D. *Vyživovací povinnosti po rekodifikaci*. Praha: Leges, 2014 s. 13. ISBN 978-80-7502-023-9.

MELZER, F., TÉGL, P. a kolektiv. *Občanský zákoník – velký komentář*. Svazek IV. § 655-975. Praha: Leges, 2016, s. 1644.

SVOBODA, K. *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekodifikaci soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 118. ISBN 978-80-7478-512-2.

ŠÁMAL, P. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C. H. Beck, 2012. Velké komentáře. s. 1922. ISBN 978-80-7400-428-5.

ZUKLÍNOVÁ, M., DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J. a kol.: *Občanské právo hmotné*. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 125. ISBN 978-80-7478-937-3.

2. Odborné články

BEHR, T. *Dokazování dluhu na výživném*. Právo a rodina. 2018(2), s. 1-5.

CHROMÝ, J. *O dekriminalizaci z pohledu státního zastupitelství*. Státní zastupitelství. 2019. 2019 (4). s. 39.

JELÍNEK, J. *K desátému výročí přijetí českého trestního zákoníku – máme, co jsme chtěli?* in JELÍNEK, J. a kolektiv. *Deset let od přijetí českého trestního zákoníku*, Praha: Leges, 2019, s. 22.

JESTŘÁB, M. *K některým otázkám trestných činů zanedbání povinné výživy*. Socialistická zákonnost, 1957, s. 348-349

HRACHOVEC, P. *Dodatečné splnění výživovací povinnosti jako podmínka účinné lítosti*, Právní rozhledy 6/1999, s. 319.

KOZÁK, V. *Kriticky navrhovanému poslaneckému zásahu do stávajícího znění skutkové podstaty zanedbání povinné výživy*. Právní rozhledy. 2016, 2016 (18). s. 640.

KRÁLÍČKOVÁ, Z.; TELEC, I. *Výživné v novém občanském zákoníku*. Bulletin advokacie, 2014, č. 3, s. 25.

MAREŠOVÁ, A. *Zanedbání povinné výživy-kdy už konečně bude tento problém účinně řešen?* Trestní právo. 2014, 2014(4), s. 24-26.

PALOVSKÝ, T. *Ústavní meze odpovědnosti za trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 213 trestního zákona*. Státní zastupitelství. LexisNexis CZ, 2007, 2007(6), s. 24.

PÚRY, F. *Souhrn aktuální judikatury – VI. Zanedbání povinné výživy*. Trestněprávní revue. 2007, č. 12 s. 364.

ŘEHÁČEK, Jan. *Limity trestní represe při pobytu neplatiče výživného v cizině*. Státní zastupitelství. 2014, 2014(2), s. 48-50.

SKLENIČKA, J.; ROZUM, J. *K problematice neplacení výživného*. Trestněprávní revue. 2014. 2014 (10). s. 239.

STEHLÍK, O. *Zálohování výživného státem*. Právní rozhledy. 2013. 2013(5) s. 159.

ŠČERBA, F. *Konference Unie obhájců „Od dekriminalizace ke kriminalizaci, od depenalizace k penalizaci“ v Olomouci*. Bulletin advokacie. 2018, 2018(11), 74-75. ISSN 1210-6348.

ŠELLENG, D. *Několik poznámek ke kriminalizaci zanedbání povinné výživy* in JELÍNEK, J. a kolektiv: *Deset let od přijetí českého trestního zákoníku*, Praha: Leges, 2019, s. 304-305.

TELEC, I. *Poctivost a důvěra, dobrá víra, dobré mravy, veřejná morálka a veřejný pořádek*, Právní rozhledy, 2001, č. 1, s. 3.

VANDUCHOVÁ, M.: *Úsilí o snížení vězeňské populace stále bez výsledku* in Jelínek J. a kolektiv: *Deset let od přijetí českého trestního zákoníku*, Praha: Leges, 2019, s. 177-193.

VIKTORINOVÁ, Marie a Jana ZEZULOVÁ. *Ještě k trestnému činu zanedbání povinné výživy podle § 196 trestního zákoníku*. Státní zastupitelství. 2010, 2010(10), s. 19

ZEZULOVÁ, J., VIKTORINOVÁ, M. *Trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 196 trestního zákoníku – aktuální aplikační problémy*. Státní zastupitelství. 2010, 2010(06), s. 10

3. Internetové zdroje

<https://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html> a z aplikace Jaktrestame.cz [online]. [cit. 2020-05-26]. Dostupné z: https://jaktrestame.cz/aplikace/#appka_here

Metodický materiál pro sjednocení rozhodovací praxe soudů v otázkách výživného na děti. [online]. Praha: Ministerstvo spravedlnosti ČR, 2010 [citováno 31. 10. 2019]. Dostupný z <http://files.adikia.cz/>

Statistické ročenky kriminality. [online]. [cit. 2020-05-26]. Dostupné z: <https://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html> a z aplikace Jaktrestame.cz [online]. [cit. 2020-05-26]. Dostupné z: https://jaktrestame.cz/aplikace/#appka_here

Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2018 [online]. Brno: Nejvyšší státní zastupitelství, 2019 [cit. 2020-05-26]. Dostupné z: http://nsz.cz/images/stories/PDF/Zpravy_o_cinnosti/2018/zprava_o_cinnosti_sz_za_rok_2018-textova_cast.pdf

Pozměňovací návrhy k vládnímu návrhu zákona o použití peněžních prostředků z majetkových trestních sankcí uložených v trestním řízení a o změně některých zákonů (sněmovní tisk 650) [online]. [cit. 2020-04-28]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/ppn.sqw?o=7&id=6221>

Sněmovní tisk 617/0, část č. 1/5 N.z. o obětech trestných činů - EU [online]. [cit. 2020-04-29]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=6&ct=617&ct1=0>

Zvláštní zpráva "Věznice." [Http://www.nsz.cz/index.php/cs/tiskove-zpravy/2462-zvlatni-zprava-nsz-analyzuje-situaci-v-eskych-vznicich](http://www.nsz.cz/index.php/cs/tiskove-zpravy/2462-zvlatni-zprava-nsz-analyzuje-situaci-v-eskych-vznicich) [online]. Brno: Nejvyšší státní zastupitelství, 2019 [cit. 2020-05-31]. Dostupné z: http://www.nsz.cz/images/stories/PDF/Zvlastni_zpravy/zvl_zprava_veznice25_09_2019.pdf, s. 15.

Info.cz [online]. 2019 [cit. 2019-08-05]. Dostupné z: <https://www.info.cz/pravo/posilat-neplatice-vyzivneho-do-vezeni-nedava-smysl-rika-sef-nejvyssiho-soudu-pavel-samal-42417.html>

4. Judikatura

4.1. Ústavní soud

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 23. 3. 2004, sp. zn. I. ÚS 4/04

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 8. 4. 2004, sp. zn. IV. ÚS 244/03

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 15. 9. 2005, sp. zn. III. ÚS 606/04

Nález Ústavního soudu v ČR ze dne 26. 1. 2006, sp. zn. IV. ÚS 257/05
Nález Ústavního soudu ČR ze dne 12. 9. 2006, sp. zn. I. ÚS 299/06
Nález Ústavního soudu ČR ze dne 7. 3. 2007, sp. zn. I. ÚS 527/06
Nález Ústavního soudu ČR ze dne 6. 2. 2008, sp. zn. IV. ÚS 1181/07
Nález Ústavního soudu ČR ze dne 24. 7. 2013, sp. zn. I. ÚS 1996/12
Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 25. 3. 2014, sp. zn. IV. ÚS 1247/2013
Nález Ústavního soudu ČR ze dne 30. 9. 2014, sp. zn. II. ÚS 2121/14
Nález Ústavního soudu ze dne 1. 4. 2020, sp. zn. I. ÚS 3955/19

4.2. Nejvyšší soud

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 4. 1. 1966, sp. zn. Cz 125/65
Rozsudek Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 22. 5. 1966, sp. zn. 6 Tz 18/1968
Stanovisko Nejvyššího soudu ČR - pléna ze dne 22. 2. 1967, sp. zn. Pls 3/67
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 6. 5. 1967, sp. zn. 5 Cz 19/67
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 20. 8. 1969, sp. zn. 8 Cz 23/69
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 10. 1970, sp. zn. 3 Tz 22/70
Rozhodnutí č. 44/1972 Sb. rozh. tr.
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 7. 9. 1976, sp. zn. 5 Tz 26/1976
Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR ze dne 27. 10. 1977, sp. zn. 4 Tz 67/1977
Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 14. 11. 1980 sp. zn. 6 Tz 41/80
Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR z 27. 3. 1981 sp. zn. 11 Tz 9/81
Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR z 15. 9. 1989 sp. zn. 7 Tz 16/89
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 3. 1. 1992, sp. zn. 6 Tz 193/91
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 13. 11. 1996, sp. zn. 2 Tzn 172/96
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. 11. 1998, sp. zn. 5 Tz 136/98
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 16. 3. 2000, sp. zn. 7 Tz 24/2000
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. 8. 2001, sp. zn. 4 Tz 135/2001
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 2. 2003, sp. zn. 7 Tdo 209/2003

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 12. 11. 2003, sp. zn. 7 Tdo 1281/2003
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 4. 12. 2003, sp. zn. 7 Tdo 1376/2003
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. 4. 2004, sp. zn. 6 Tdo 326/2004
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. 4. 2004, sp. zn. 30 Cdo 2128/2003
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 4. 2004, sp. zn. 5 Tdo 420/2004
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. 6. 2004, sp. zn. 7 Tdo 648/2004
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. 9. 2004, sp. zn. 4 Tz 129/2004
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 2. 8. 2005, sp. zn. 6 Tdo 454/2005
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 13. 10. 2005, sp. zn. 3 Tdo 1068/2005
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 2. 2006, sp. zn. 11 Tdo 1566/2005
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. 10. 2006, sp. zn. 8 Tdo 1135/2006
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 1. 2007, sp. zn. 3 Tdo 1482/2006
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 7. 3. 2007, sp. zn. 7 Tdo 207/2007
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 7. 2007, sp. zn. 11 Tdo 349/2007
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 13. 8. 2008, sp. zn. 3 Tdo 760/2008
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 10. 12. 2008, sp. zn. 8 Tdo 1416/2008
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 4. 2. 2009, sp. zn. 3 Tdo 1498/2008
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 12. 5. 2010, sp. zn. 7 Tdo 398/2010
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 7. 2010, sp. zn. 6 Tdo 883/2010
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 12. 10. 2010, sp. zn. 7 Tdo 859/2010
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 12. 2010, sp. zn. 4 Tdo 1226/2010
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 3. 2011, sp. zn. 6 Tdo 240/2011
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 4. 2011, sp.zn. 4 Tdo 438/2011
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. 5. 2011, sp. zn. 3 Tdo 640/2011
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 5. 2011, sp, zn, 6 Tdo 45/2011
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 6. 2011, sp. zn. 21 Cdo 3909/2010
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. 8. 2011, sp. zn. 6 Tdo 960/2011

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 8. 2011, sp. zn. 8 Tdo 624/2011

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. 11. 2011, sp. zn. 4 Tdo 1290/2011

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 4. 1. 2012, sp. zn. 3 Tdo 1645/2011

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 2. 2012, sp. zn. 4 Tdo 39/2012

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. 4. 2012, sp. zn. 4 Tdo 250/2012

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. 9. 2012, sp. zn. 5 Tdo 1049/2012

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 10. 2012, sp. zn. 8 Tdo 1132/2012

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. 11. 2012, sp. zn. 11 Tdo 709/2012

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 11. 2012, sp. zn. 8 Tdo 1219/2012

Stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 1. 2013, sp. zn. Tpjn 301/2012

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 2. 2013, sp. zn. 5 Tdo 123/2013

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 9. 2013, sp. zn. 4 Tdo 887/2013

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 10. 2013, sp. zn. 6 Tdo 965/2013

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. 11. 2013, sp. zn. 5 Tdo 944/2013

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 11. 2013, sp. zn. 6 Tdo 1006/2013

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 5. 2. 2014, sp. zn. 11 Tdo 22/2014

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 2. 4. 2014, sp. zn. 3 Tdo 226/2014

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 5. 2014, sp. zn. 6 Tdo 658/2014

Stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 9. 2014, sp. zn. Tpjn 303/2014

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 9. 10. 2014, sp. zn. 7 Tdo 1194/2014

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 10. 2014, sp. zn. 11 Tdo 1262/2014

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 12. 11. 2014, sp. zn. 8 Tdo 1301/2014

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 1. 2015, sp. zn. 6 Tdo 7/2015

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 21. 4. 2015, sp. zn. 5 Tdo 383/2014

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 12. 8. 2015, sp. zn. 7 Tdo 909/2015

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 1. 10. 2015, sp. zn. 7 Tdo 1144/2015

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 6. 1. 2016, sp. zn. 3 Tdo 1622/2015

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 1. 2016, sp. zn. 8 Tdo 1627/2015
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 3. 2016, sp. zn. 8 Tdo 303/2016
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. 4. 2016, sp. zn. 3 Tdo 432/2016
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 12. 5. 2016, sp. zn. 6 Tdo 265/2016
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 7. 2016, sp.zn. 8 Tdo 842/2016
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 8. 2016, sp. zn. 3 Tdo 1049/2016
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. 12. 2016, sp. zn. 4 Tdo 1512/2016
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 1. 2017, sp. zn. 3 Tdo 1748/2016
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 21. 2. 2017, sp. zn. 6 Tdo 67/2017
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 3. 2017, sp. zn. 6 Tdo 300/2017
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 4. 2017, sp. zn. 4 Tdo 277/2017
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 6. 2017, sp. zn. 6 Tdo 773/2017
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. 8. 2017, sp. zn. 6 Tdo 650/2017
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. 9. 2017, sp. zn. 3 Tdo 967/2017
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. 10. 2017, sp. zn. 7 Tdo 1079/2017
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. 10. 2017, sp. zn. 4 Tdo 1261/2017
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1. 11. 2017, sp. zn. 3 Tdo 1192/2017
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 1. 2018, sp. zn. 8 Tdo 1411/2017
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 5. 12. 2018, sp. zn. 7 Tdo 1456/2018
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 7. 2019, sp. zn. 7 Tdo 630/2019
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 16. 10. 2019, sp. zn. 7 Td 68/2019
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 1. 2020, sp. zn. 3 Tdo 1284/2019
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 5. 3. 2020, sp. zn. 3 Tdo 177/2020
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. 3. 2020, sp. zn. 8 Tdo 148/2020

4.3. Další rozhodnutí

Rozhodnutí Krajského soudu v Praze ze dne 15. 1. 1954, sp. zn. 10 To 2/54

Rozsudek Krajského soudu v Ústí and Labem ze dne 30. 12. 1970, sp. zn. 5 Co 499/70

Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 24. 8. 1992, sp. zn. 8 Co 213/92

Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 15. 7. 1994, sp. zn. 7 Tz 3/94

Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 21. 2. 1996, sp. zn. 3 To 108/96

Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 28. 5. 2003, sp. zn. 10 Co 550/2002

Rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 24. 5. 2004, sp. zn. 11 Co 2/2004

Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 26. 4. 2004, sp. zn. 3 To 88/2004

Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 1. 6. 2004, sp. zn. 19 Co 121/2004

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. 6. 2004, sp. zn. 7 Tdo 648/2004

Rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 31. 8. 2005, sp. zn. 10 Co 555/2005

Rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 24. 4. 2006, sp. zn. 10 Co 976/2005

Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 8. 8. 2006, sp. zn. 10 To 230/2006

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 1. 2007, sp. zn. 3 Tdo 1482/2006

Rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 19. 11. 2007, sp. zn. 10 Co 188/2007.

Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 6. 2. 2008, sp. zn. IV. ÚS 1181/07

Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 24. 11. 2010, sp. zn. 42 To 365/2010

Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 21. 12. 2010, sp. zn. 4 To 490/2010

Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 12. 7. 2011, sp. zn. 8 To 246/2011

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 8. 2011, sp. zn. 8 Tdo 624/2011

Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 13. 3. 2012, sp. zn. 4 To 80/2012

Rozsudek Okresního soudu v Trutnově ze dne 21. 2. 2019, sp. zn. 15 C 303/2018

5. Další zdroje

Československé trestní zákony platné v zemi České a Moravsko-slezské. II. Praha: V. Linhart, 1947. Československé zákony. s. 517.

Stanovisko Nejvyššího státního zástupce č. 6/2014 ze dne 7. 11. 2014, sp. zn. 1 SL 745/2014

Výkladové stanovisko Nejvyššího státního zástupce č. 11/1999 Sb. v. s.

Výkladové stanovisko Nejvyššího státního zástupce poř. č. 4/2001, ze dne 26. 3. 2001, sp. zn. SL 721/2001

6. Seznam použitých předpisů

zákon č. 117/1852 ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích

zákon č. 57/1948 Sb., o zálohování výživného dětem

zákon č. 266/1949 Sb. o zatímních změnách v některých občanských věcech právních

zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon

zákon č. 69/1952 Sb., o sociálně právní ochraně mládeže

zákon č. 94/1963 Sb., rodině

zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon

zákon č. 300/2005 Z.z., trestný zákon

alimentační zákon zákon č. 4/1931 Sb. z. a n., na ochranu osob oprávněných
požadovati výživu, výchovu nebo zaopatření

trestní zákoník zákon č. 40/2009 Sb., ve znění pozdějších předpisů

trestní řád zákon č. 141/1961 Sb., ve znění pozdějších předpisů

zákon o trestní odpovědnosti právnických osob
 zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob
a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů

zákon o soudnictví ve věcech mládeže
 zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy
a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů,
ve znění pozdějších předpisů

zákon o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních
 zákon č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech
trestních, ve znění pozdějších předpisů

zákon o obětech trestných činů
 zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých
zákonů, ve znění pozdějších předpisů

občanský zákoník zákon č. 89/2012 Sb., ve znění pozdějších předpisů

zákon o registrovaném partnerství
 zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně
některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

občanský soudní řád zákon č. 99/1963 Sb., ve znění pozdějších předpisů

zákon o zvláštních řízení soudních
 zákon č. 292/2013 Sb., ve znění pozdějších předpisů

exekuční řád	zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů
insolvenční zákon	zákon č. 182/2009 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení, ve znění pozdějších předpisů

Abstrakt

Předkládaná rigorózní práce se věnuje jednomu z nejčastěji páchaných trestných činů v České republice, a to trestnému činu zanedbání povinné výživy podle § 196 trestního zákoníku a obecně problematice neplnění vyživovací povinnosti rodičů vůči dětem, kdy záměrem této práce je komplexní výklad tohoto tématu. Práce je rozčleněna celkem do sedmi kapitol doplněných o úvod a závěr. V první kapitole je pozornost věnována historickým kořenům tohoto trestného činu, neboť trestnost neplnění vyživovací povinnosti má na našem území dlouhou tradici. Následně je v druhé kapitole nastíněna základní charakteristika tohoto trestného činu a je proveden detailní rozbor jednotlivých znaků dvou základních skutkových podstat v ustanovení § 196 odst. 1 a § 196 odst. 2 trestního zákoníku a kvalifikované skutkové podstaty k těmto dvěma základním skutkovým podstatám. Vzhledem k blanketnímu charakteru skutkové podstaty trestného činu zanedbání povinné výživy je v třetí kapitole tato práce doplněna o výklad soukromoprávní úpravy vyživovací povinnosti. Ve čtvrté kapitole této práce je provedena analýza nejčastějších důvodů a motivů neplnění vyživovací povinnosti a vliv těchto důvodů na trestní odpovědnost pachatelů. Nastíněny jsou i aktuální problémy, které se v praxi v souvislosti s trestným činem zanedbání povinné výživy běžně vyskytují, kdy je tento výklad doplněn o odkazy na aktuální judikaturu. Pro úplné zpracování tohoto tématu předkládaná práce osvětluje důvody zániku trestnosti tohoto trestného činu a zejména se zaměřuje na výklad speciálního ustanovení o účinné lítosti podle § 197 trestního zákoníku. Pátá kapitola je věnována tématu trestání, kdy je pohled zaměřen na nejčastěji ukládané tresty za trestný čin zanedbání povinné výživy, který je doplněn o dostupná statistická data. Šestá kapitola se zabývá vybranými procesními otázkami, které jsou v souvislosti s problematikou trestného činu zanedbání povinné výživy nejčastěji řešeny. Závěr této práce shrnuje aktuální diskutované otázky týkající se neplnění vyživovací povinnosti a zamýšlí se nad efektivitou současné právní úpravy a možné změny právní úpravy v budoucnu. Prezentovány jsou aktuální názory na možnou dekriminalizaci neplnění vyživovací povinnosti včetně různých variant korekcí tohoto trestného činu.

Název práce v českém jazyce: Trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 196 trestního zákoníku

Klíčová slova: částečná dekriminalizace, neplnění vyživovací povinnosti, výživné, vymáhání výživného

Abstract

The presented Advanced Master's thesis describes one of the most frequently committed criminal offences in the Czech Republic, specifically the criminal offence of neglecting the duty to maintain and support pursuant to Section 196 of the Criminal Code and, in general, the issue of parents' failure to comply with the duty to maintain and support their children; this thesis aims to provide a comprehensive description of this topic. The thesis is divided into seven chapters supplemented by an introduction and a conclusion. Chapter one focuses on the historical roots of this criminal offence, as the punishability of non-compliance with the duty to maintain and support has a long tradition in this country. Subsequently, chapter two outlines the basic characteristics of this criminal offence and provides a detailed analysis of the individual elements of two basic merits under Section 196 (1) and (2) of the Criminal Code, as well as of the qualified merits with respect to these two basic merits. In view of the blanket nature of the merits of neglecting the duty to maintain and support, chapter three hereof describes the private-law regulation of the duty to maintain and support. Chapter four analyses the most common reasons and motives for non-compliance with the duty to maintain and support, as well as the effect thereof on perpetrators' criminal liability. The thesis also outlines the current issues that are common in practice in relation to the criminal offence of neglecting the duty to maintain and support; references to the current case law are also provided. In order to fully cover this topic, the presented thesis explains the reasons for extinction of punishability of this criminal offence and, in particular, describes in detail the special provision on effective repentance under Section 197 of the Criminal Code. Chapter five deals with the topic of punishment, focusing on the most frequently imposed punishments for the criminal offence of neglecting the duty to maintain and support; available statistical data are provided as well. Chapter six covers selected procedural issues that are most often addressed in the context of the criminal offence of neglecting the duty to maintain and support. To conclude with, the thesis summarises the issues that are nowadays discussed in relation to non-compliance with the duty to maintain and support, and ponders over the effectiveness of the current legislation and possible future amendments to the applicable laws. Prevailing opinions are also presented on potential decriminalisation of non-compliance with the duty to maintain and support, including the different variants of corrections of this criminal offence.

Name of the thesis in English: Criminal Offence of Neglecting the Duty to Maintain and Support pursuant to Section 196 of the Criminal Code

Keywords: Partial decriminalisation; non-compliance with the duty to maintain and support; child support; enforcement of child support